

Ajánló

Középpontban a fejlesztések

Könyvtári informatikai fejlesztések

Ahhoz, hogy a könyvtárak tartani tudják a lépést a folyamatosan változó használói igényekkel, elengedhetetlen, hogy szolgáltatásaikat folyamatosan fejlesszék, amely életünk informatikai behálózottságának köszönhetően az esetek többségében informatikai fejlesztést is jelent. Ezekre sokszor költséges beruházásként tekintünk, azonban fellelhető számos olyan példa, amely csekély anyagi befektetéssel is növeli a felhasználók elégedettségét az adott könyvtárban. **Garamvölgyi László** „Informatikai fejlesztések könyvtári környezetben” című cikkében elsősorban olyan fejlesztéseket mutat be az elmúlt néhány évből, melyek célcsoportja a látogatói réteg, legyen az akár személyes, akár online látogatás, és néhány előreutató fejlesztési lehetőséget is megemlít, melyekkel a jövő könyvtárainak létező vagy virtuális falai között biztosan találkozhatunk majd.

Elektronikus szövegkiadások

Hazánkban az 1990-es évek óta készülnek elektronikus kiadások, hálózatra optimalizált tudományos szövegkiadások, mégis alig olvashatunk róluk a szakirodalomban, s nehezen akadunk nyomukra bibliográfiákban, könyvtári katalógusokban. **Maróthy Szilvia** „Elektronikus szövegkiadások a könyvtárban” című tanulmánya a tudományos elektronikus szövegkiadás fogalmát járja körül a rendelkezésre álló szakirodalmat áttekintve, majd e kiadástípus könyvtári integrációjával és jövőképével foglalkozik.

Szerzők azonosíthatósága

A tudományos közösség hosszú idő óta próbál megoldást találni a szerzők nehéz azonosíthatóságának problémájára. Az ORCID (Open Research and Contributor Identifier) non-for-profit szervezetet 2012-ben azért indította útjára nyílt forráskódú azonosító-nyilvántartását, hogy a megegyező publikálói nevek, a különböző névváltozatok, és a hozzájuk csak nehézkesen társítható tudományos munkák rendszerét átláthatóbbá, kezelhetőbbé tegye. Az ORCID ID egy egyszerű regisztrációs folyamatot követően, a kutatók számára ingyenesen generált 16 számjegyű, egyedi, tartós és nemzetközileg elfogadott szerzőazonosító. A szervezet céljai túlmutatnak azon, hogy a kutatók rendelkezzenek az általuk kínált azonosítóval. Azon dolgoznak, hogy kiépítsék azt az infrastruktúrát, amelyben ezeket használni is tudják. **Lovász Dávid** „ORCID-workshop” című szakmai beszámolójában összefoglalja a 2017. május 25-én, Budapesten, az MTA Könyvtár és Információs Központban tartott rendezvényen elhangzott előadásokat, vitákat.

Fonyó Istváné

Informatikai fejlesztések könyvtári környezetben

Ahhoz, hogy a könyvtárak tartani tudják a lépést a folyamatosan változó használói igényekkel elengedhetetlen, hogy szolgáltatásaikat folyamatosan fejlesszék, amely életünk informatikai behálózottságának köszönhetően az esetek többségében informatikai fejlesztést is jelent. Ezekre sokszor költséges beruházásként tekintünk, azonban fellelhető számos olyan példa, amely csekély anyagi befektetéssel is növelte a felhasználók elégedettségét az adott könyvtárban. Cikkemben elsősorban olyan fejlesztéseket fogok bemutatni az elmúlt néhány évből, melyek célcsoportja a látogatói réteg, beszéljünk akár személyes akár online látogatásról és néhány előremutató fejlesztési lehetőséget is megemlítek, melyekkel a jövő könyvtárainak létező vagy virtuális falai között biztosan találkozhatunk majd.

Tárgyszavak: könyvtár; informatika; infokommunikáció; információs rendszer; online üzemmód

Nincs megállás

Az infokommunikációs technológiák rohamos fejlődése nehéz feladat elé állítja a könyvtárakat, melyek napjaink szemlélete szerint már inkább az adat- és információszolgáltatást helyezik a központba és kevésbé a dokumentumokat. De ahhoz, hogy ennek a szemléletnek megfeleljünk, tartani kell a lépést a kommunikációs eszközök fejlődésével és a modern felhasználókkal.

Eljutottunk abba a korba, amikor beiratkozott olvasóinkkal személyesen már sokszor nem is találkozunk, hanem különböző online megoldással szolgáltatjuk neki azokat az adatokat, tartalmakat, melyek miatt felkeresett bennünket otthon számítógép előtt ülve, vagy éppen utazás közben okostelefonja vagy tablete segítségével. Utóbbiakat kiemelném, mivel a fejlődés rohamos mértéke elsősorban a mobil eszközök területén érhető tetten. Mindössze 10 éve volt, hogy az „almás” cég piacra dobta azt a termékét, amely mindent felforgató mobiltelefonok megjelenésének és használatának tekintetében. Az iPhone által meghatározott új irány, mint például az előlap nagy részét kitöltő érintőképernyő, a szoftveráruházból pillanatok alatt telepíthető alkalmazások rövid idő alatt standard-é váltak és az elmúlt 5 évben már gyakorlatilag csak ilyen jellegű mobil eszközöket dobnak piacra a gyártók. Hasonló úttörő szerepe volt az Apple-nek a tabletek terén, hiszen az első iPad 2010-es megjelenéséig a hordozható, mobiltelefonnál nagyobb méretű eszközök piacát a

netbookok uralták, amelyek mindössze 2-3 évnyi népszerűségük után gyakorlatilag eltűntek, helyüket átadva a táblagépeknek. Bár hasonló úttörő eszközök mostanában nem jelentek meg, az okostelefonok és tabletek fejlődése évről évre elképzelhetetlen mértéket ölt, és ma már ott tartunk, hogy a legmodernebb mobil eszközök esetében számítógépeket is megszégyenítő teljesítményt hordozunk magunkkal életterünk szinte minden egyes négyzetméterére.

De miért is hangsúlyozom ezt ennyire? Internet-használati statisztikák azt mutatják, hogy egyre többen előnyben részesítik online tevékenységekhez a hordozható készülékeket és egyre kevesebben használják a hagyományos asztali eszközöket. Egy friss, januári statisztika szerint, pedig jelentős az a réteg is – az Egyesült Királyságban minden hetedik felnőtt¹ – akik az online szolgáltatások igénybevételére már kizárólag mobil eszközt vesznek igénybe, hagyományos PC-t már nem is használnak. Ez kicsit ijesztőnek is tűnhet, mert sok könyvtárban még azzal küzdenek/küzdünk, hogy szolgáltatásainkat számítógépen is elérhetővé tegyük, miközben vannak, akik már ezeket nem is használják. Ilyenkor joggal gondolhatjuk, hogy kicsit leelőzött minket a kor és a technika, de szerencsére meglévő vagy újonnan fejlesztett online szolgáltatásoknál rendelkezésre állnak olyan fejlesztői eszközök, melyek a mobiltelefonos használhatóságot is lehetővé teszik és ezzel a „nagyon modern” felhasználók igényeit is ki tudjuk szolgálni.

Új felhasználói élmény

Elsőre lehet, különös könyvtári környezetben „felhasználói élményről” beszélni, hiszen ez korábban kevésbé volt fontos szempont. Az olvasók 1-2 könyvtárba voltak beiratkozva és a kiválasztásnál a fő szempont a földrajzi távolság vagy pedig a gyűjtemény összetétele volt. Viszont amikor távolról korlátlan számú könyvtár szolgáltatásaihoz is hozzáférhetünk, akkor már az is szerepet kap, hogy ezt mennyire felhasználóbarát módon tehetjük meg. És ez az igény visszagyűrűzik már a személyes felkeresésre is, a látogatók örülnek azoknak a kezdeményezéseknek, melyeknek a célja, hogy „élmény” legyen könyvtárba járni, és amelyek elősegítik azt a sztereotip képet lemosni a könyvtárakról, hogy azok nem többek poros, dohos dokumentumraktárnál. Elég csak a *Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtára* vagy a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Központi Könyvtára* gondolni, ahol egyértelműen bebizonyosodott, hogy a felhasználói élmény nagy súlyt kap abban, hogy a látogatók milyen intenzitással veszik igénybe személyesen is a szolgáltatásokat.

Könyvtárépületben megjelenő informatikai fejlesztések

A következőkben bemutatott megoldásokkal a könyvtárunkat személyesen felkeresők komfortérzetét növelhetjük:

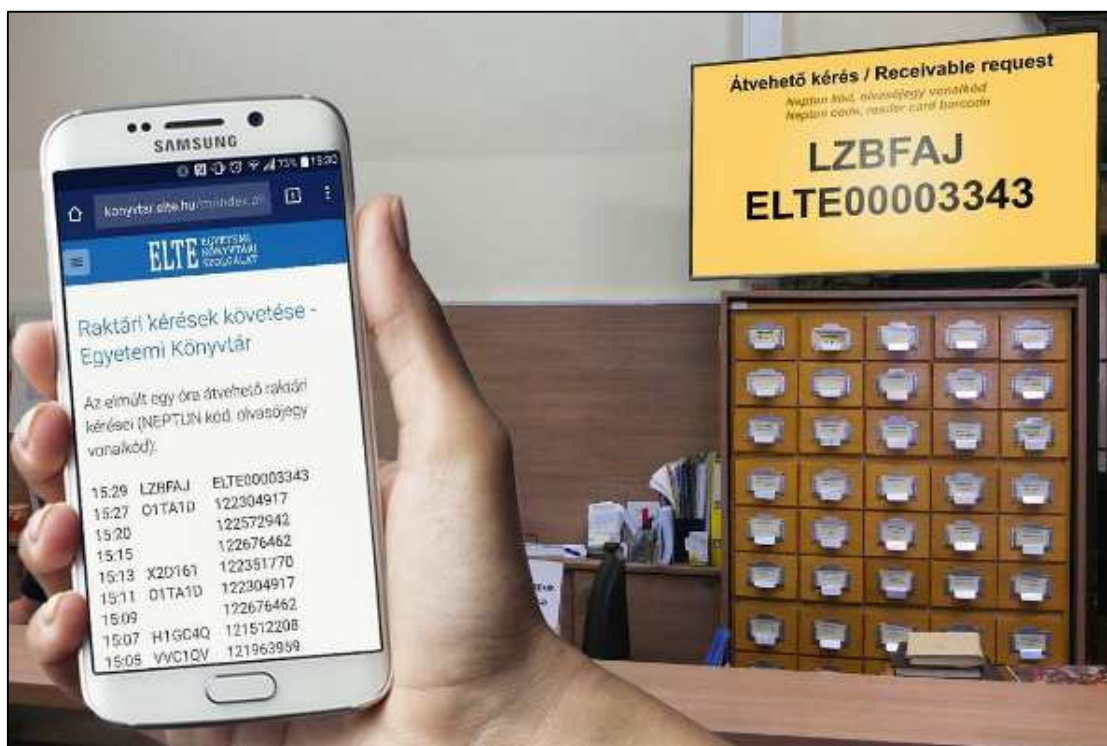
• **Tájékoztató képernyők**

A régebben inkább plázákban jelenlévő monitorok megjelentek a könyvtárakban is, de szerencsére nem (csak) azzal a céllal mint a bevásárlóközpontokban, hogy reklámokat jelenítsenek meg rajta, hanem olyan funkcióval, amely a könyvtárhasználatban közvetlenül segíti a látogatókat. Az egyik legáltalánosabb felhasználási mód, hogy a raktári kérések állapotát lehet ezen keresztül követni, illetve a könyvtár híreiről/szolgáltatásairól ad tájékoztatást. Már számos könyvtárban találkozhatunk ilyen monitorokkal, ahogy nálunk az *ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár*ban is 2017 januárja óta ennek segítségével informáljuk olvasóinkat az átvehető raktári kérésekről. Az ügyfélszolgálati szoftveres megoldását az *Informatikai és Fejlesztési Osztály* készítette el, így a normál bérköltségen felül a könyvtár számára kizárólag a nagyképernyős megjelenítő és a hozzá kapcsolt számítógép került fel kiadásként. A felhasználók részéről egyértelműen pozitív visszajelzéseket kapunk, hogy a megvalósított fejlesztés a raktári kikérésekről való tájékozódást határozottan segíti.

A „házi fejlesztésnek” köszönhetően olyan funkciókat is meg tudunk valósítani, amelyek egy vásárolt szoftver esetében csak pluszköltséggel vagy egyáltalán nem is jöhettek volna szóba. A honlapunkra felkerülő hírek automatikusan megjelennek a monitoron, így várakozás közben a látogatók informálódhatnak például adatbázis-tesztelési lehetőségekről vagy éppen rendkívüli nyitvatartásról. Sikerült kapcsolatot teremteni az integrált könyvtári rendszerünkkel is, így a hívásnál nemcsak a kérést indító személy olvasójegyszáma látszik, hanem az IKR-ben rögzített hallgatói azonosítója is (NEPTUN-kód), melyre könnyedén ráismernek az egyetemisták. Mobilon is elérhető, tehát ha valaki nem a monitor közelében akarja megvárni, amíg kérése átvehető lesz, okostelefonján is követheti a kérések állapotát (1. ábra). Ennek ellenére tervezzük a rendszer bővítését funkciók és megjelenítők számának tekintetében is. Jelenleg egy monitor üzemel, de terveink szerint az épület több pontján is lehet majd a jövőben találkozni vele. Fejlesztést ez már nem igényel, csak eszközöket, mert a rendszert úgy alkottuk meg, hogy bárhol beüzemelhető, ahol netkapcsolat van, amely akár vezeték nélküli is lehet.

• **Helyhez kötött naprakész, online tájékoztatás**

A mobil eszközök épületen belül is jól ki tudjuk használni, főleg abban az esetben, ha nincs lehetőségünk arra, hogy minden szegletébe monitorokat helyezünk el. Ilyenkor használhatjuk a látogatók készülékeit megjelenítőként. Az *Országos Széchényi Könyvtár*ban 4 éve vezették be azt a QR-kódon alapuló megoldást, amely az épületben segíti tájékozódni a felhasználókat. 27 helyszínen került kihelyezésre kétdimenziós vonalkód, amely egy-egy URL-t foglal magába. Ezt megnyitva megjelennek az adott szolgáltatási térhez kapcsolódó információk, az épület azonos szintjén megtekinthető kiállításoknak a listája és a további közeli terek leírásait is el lehet olvasni. Mára a kihelyezett kódok száma csökkent kihasználtság miatt, amelynek részben az az oka, hogy a magyar társadalom a mai napig hadilábon áll a kétdimenziós vonalkódokkal, és míg más országokban akár buszmegállóknak menetrendjeihez is így férhetnek hozzá, addig nálunk kevésbé alkalmazzák, így sokan nem is tudják pontosan, mire jók ezek a „pixeles négyzetek”. Az OSZK-ban is használt megoldás legnagyobb előnye, hogy a kódokat csak egyszer kell ki nyomtatni, a „mögöttük” található információ mégis bármikor módosítható, naprakészen tartható.

1. ábra Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár ügyfélfhívó rendszere

- **iBeacon**

Ha az előzők alapján azt gondolnánk, hogy a QR-kódok még nagyon új dolognak számítanak és ezért sem ismerik sokan, akkor meglepő lehet az a kijelentés, hogy valamilyen szempontból már elavultnak is lehet tekinteni ezt a megoldást. Az iBeacon névre keresztelt eszközök (2. ábra) hasonló funkciót valósítanak meg, mint az előbb ismertetett, de ebben az esetben a felhasználóknak még vonalkód beolvasásával sem kell bajlódniuk, elég ha közel mennek egy ilyen néhány centiméteres eszközhöz és a vezeték nélküli Bluetooth technológia segítségével azonnal megjelenik a mobilkészletük képernyőjén a helyre vonatkozó információ. Elsősorban múzeumi felhasználásra ajánlják kiállításokhoz, köszönhetően annak, hogy nagyon pontosan működik, még azt is érzékeli tudja, hogy épp melyik kiállítási tárgy előtt állunk, tehát egyetlen térben számos ilyen eszköz is elhelyezhető.

- **Virtuális asszisztensek**

Kifejezetten jövőbe mutató kezdeményezés a virtuális asszisztensek jelenléte a könyvtárakban. A 2016-ban Helsinkiben megrendezett LIBER-konferencián egy előadás keretében bemutatták a *Stockholmi Egyetem* fejlesztés alatt álló meg-

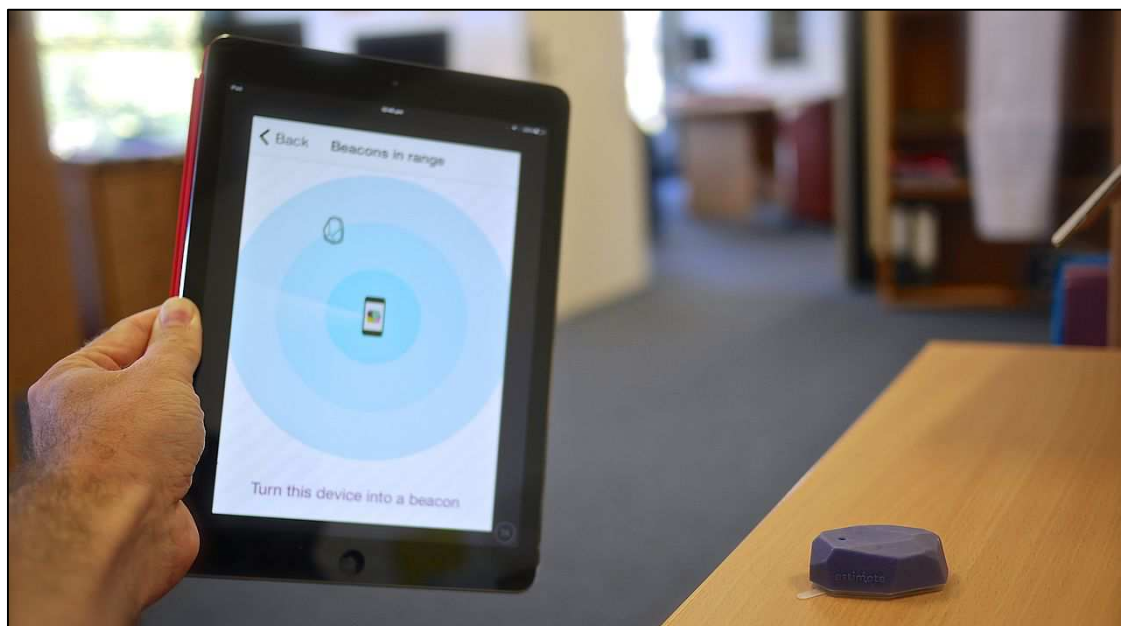
oldását. Az ember nagyságú monitorokon megjelenő könyvtárossal tudunk kommunikálni, aki gesztusokkal is támogatott beszéddel segíti a felhasználót könyvtári tevékenységében, így olyan érzésünk lehet, mintha egy valós személyel kommunikálnánk (3. ábra).

Kilépve a könyvtár épületéből

A virtualitásra nemcsak a könyvtár épületén belül lehet igény, hanem azon kívül is. Itt gondolhatunk arra, hogy a szolgáltatásainkat kiterjesztjük és távolról is elérhetővé tesszük, de akár arra is, hogy az épület tereit idézzük meg monitorokon vagy 3D szemüvegeken keresztül.

- **Virtuális séta könyvtárakban, kiállításokon**

Olyan megoldások már több éve jelen vannak, ahol egy-egy épületet a számítógép képernyőjén bejárhatunk és egerünk segítségével 360 fokban körbe tudunk nézni. Legtöbbünknek leginkább a Google Street View szolgáltatás juthat eszébe, ami elsősorban azzal a céllal indult, hogy városok utcáin tudjunk virtuálisan körbe nézni, de beltéri felvételeket is találunk, így például az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár épületében is

2. ábra iBeacon

3. ábra Részlet a képernyő tervezett működését bemutató szimulációs videóból²

körül tudunk nézni a segítségével. Virtuális sétával találkozhatunk közvetlenül könyvtári weboldalakon is, mint például az *ELTE Savaria Könyvtár és Levéltár* esetében³. De akár könyvtári kiállításokat is bejárhatunk ilyen módon, például az OSZK közreműködésével Pécsen bemutatott „Pálosaink”⁴ tárlatot. Korábban kifejezetten költséges volt ilyen megoldásokat alkalmazni, de mostanra megjelentek az első olyan mobilalkal-

mazások, melyek segítségével okostelefonnal is készíthetők 360 fokos felvételek. Így egy jó minőségű kamerával rendelkező okostelefon is elegendő ahhoz, hogy könyvtáraink tereit virtuálisan is bejárhatóvá tegyünk. Közvetítésre akár közösségi oldalak felülete is alkalmas lehet. A Facebook 2016 júniusa óta már támogatja az ilyen képeket, automatikusan felismeri azokat.

- **Virtuális valóság**

A virtualitás élményét az teszi teljessé, ha úgynevezett VR (Virtual Reality) szemüveggel is rendelkezünk, ugyanis ezt felhelyezve a valós teret teljesen kizárva a virtuális térben találjuk magunkat (4. ábra). Sokan az ilyen eszközökre még luxuscikként tekintenek, pedig 2-3 ezer forintért már beszerezhetők azok a szemüvegek, melyekbe okostelefonunkat becsúsztatva azonnal élvezhetjük a virtuális valóságot.

A felhasználói élmény akkor a legvalóságosabb, ha nem állóképet, hanem mozgóképet nézünk VR szemüvegen keresztül, mert így igazán úgy érezhetjük, hogy egy valós környezetben vagyunk és például másokkal együtt állunk a könyvtárban vagy egy kiállításon. A 360 fokos mozgóképeket rögzíteni tudó kamerák ára folyamatosan csökken, már 100 ezer forint alatt is beszerezhetők, így lassan eléri azt az árszintet, hogy akár egy könyvtár is vásárolhasson ilyet. Az elkészült videókat például Youtube segítségével tudjuk közzétenni, amely asztali környezetben, mobilalkalmazásban és VR szemüvegben megjelenítve is tudja kezelni a 360 fokos panorámavideoakat.

- **Mobilfelületek, mobilalkalmazások**

A virtualitás után a realitás talajára visszalépve sajnos tisztában vagyunk azzal, hogy nem sok könyvtárban van anyagi vagy humán erőforrás arra, hogy az eddig ismertetett megoldásokat

megvásárolják vagy saját fejlesztésként elkészítik. De van egy olyan terület, ahol már nem szabad várnia a könyvtáraknak, ez pedig az, hogy honlapjukat mobiltelefonról is használhatóvá tegyék. Egy honlapot ideális esetben 2-3 évente ideális megújítani, és ma már egy megújítás során nem lehet kérdéses az, hogy a mobil-eszközös optimalizáció is megtörténjen-e. A korábban hivatkozott statisztika is egyértelműen mutatja, hogy mennyire dinamikusan nő a mobil-eszközök szerepe az online tartalomfogyasztásban és ezt a könyvtáraknak sem szabad figyelmen kívül hagyni. Ha mobilon is használható honlapban gondolkodunk, akkor elsődlegesen 2 lehetőség merülhet fel.

1. Reszponzív honlap készítése: Ebben az esetben képernyőméret függvényében változik a honlap megjelenése, mobiltelefonon egy keskeny oszlopszerű elrendezésben láthatjuk a tartalmat. Érvként szól mellette, hogy nem igényel külön karbantartást, viszont ha nincs megfelelően optimalizálva és például kevésbé lényeges tartamok kerülnek az oszlopszerű elrendezés tetejére, akkor akár nehezebb is a honlap használatát mobil eszközön, ahelyett, hogy segítené.
2. Különálló mobil honlap: Ebben az esetben egy külön honlap készül, amelyet kifejezetten kis képernyőre optimalizálnak. Így használhatóság szempontjából egyértelműen előnyösebb a rezponzív honlapoknál, azonban külön karbantartást igényel.

4. ábra Egy kedvező árú, hipermarketekben is beszerezhető VR szemüveg

Ezek felett léteznek különböző kevert megoldások, ahol a két változat előnyeit lehet ötvözni, azonban ennek elkészítése kifejezetten fejlesztésigényes, így kevés helyen találkozhatunk vele. Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár ezt a hibrid megoldást alkalmazza, mobil honlapunk a tartalmi elemeket közvetlenül a normál honlap adatbázisából tölti le, amit egy teljes mértékben mobilos felhasználásra szánt felületen jelenít meg. Ehhez a felülethez a nyílt forráskódú jQuery Mobile keretrendszert használtuk fel.

Telepíthető mobilalkalmazásokkal könyvtári szférában sajnos nem nagyon találkozunk. Ennek egyik legfőbb oka, hogy ha ilyesmiben gondolkodunk minimum 2 de inkább 3 operációs rendszerre kell külön elkészíteni, amely jelentősen megnöveli a költségeket. Emellett a mobilplatformos operációs rendszerek gyakori frissülése miatt további költséget jelenthet, hogy az alkalmazásokat könyvtártól független okból is olykor újra optimalizálni kell. Ezt szembe állítva a teljesen platformfüggetlen és időtállóbb mobilhonlapokkal meg is kapjuk a választ, miért olyan kevés a könyvtáros mobilalkalmazás.

Kereshetőség, hozzáférés

Discovery szolgáltatások

A felhasználói élményen és kényelmen túl fontos, hogy a folyamatosan bővülő online szolgáltatott tartalmainkat könnyen kereshetővé és egyszerűen hozzáférhetővé tegyük. A keresésben segítségünkre lehetnek az úgynevezett Discovery szolgáltatások, melyek célja, hogy egyetlen keresőfelületet biztosítson a könyvtár tartalmi számára, legyen szó akár az OPAC-ról, a digitális könyvtárról vagy az előfizetett adatbázisokról. Fizetős megoldások mellett (pl.: Ex Libris Primo) a könyvtárak rendelkezésére állnak nyílt forráskódú, szabadon felhasználó szoftverek is. Egyik legismertebb a VuFind (5. ábra).

Ezek a modern alkalmazások már alapértelmezett tartalmazzák a reszponzív mobilfelületet is, így még akkor is érdemes velük kísérletet tenni, ha elsődlegesen csak az a célunk, hogy katalógusunk rendelkezzen mobilfelülettel. Az ELTE kísérleti verziójában a könyvtári katalógus tartalma mellett az ELTE Digitális Intézményi Tudástárban (EDIT) kereshetünk egyidejűleg.

Digitális könyvtárak

A digitális vagy digitalizált tartalmak közzététele ma már mondhatjuk, hogy nagy múltra tekint vissza, gondoljunk például a Magyar Elektronikus Könyvtárra. Számos különböző megoldással találkozhattunk az idők folyamán, de ezen a téren sem kell feltétlenül minden könyvtárnak valami új dolgot feltalálnia. Sőt, nem is ajánlott, hiszen napjainkban az is cél, hogy amit közzéteszünk, az aratható is legyen különböző aggregátorok számára, ehhez pedig mindenképp szabványokat követő megoldások alkalmazása szükséges. Ezen a területen is segítségünkre lehetnek nyílt forráskódú megoldások, mint például a dSpace (6. ábra). Több hazai egyetem társaságában az ELTE is erősíti a dSpace-t használók táborát.

Az *ELTE Digitális Intézményi Tudástár*, röviden EDIT 2013-ban indult el digitális könyvtári feladatokon túl intézményi repozitóriumi funkciót is ellátva. Három módon kerülhetnek bele dokumentumok:

- **SWORD** (Simple Web-service Offering Repository Deposit) protokoll segítségével: Ezzel a módszerrel a Magyar Tudományos Művek Tárába (MTMT) feltöltött publikációk kerülnek át úgy, hogy bár az MTMT nem tárol dokumentumot, mégis lehetőséget kínál dokumentumfeltöltésre, ami az intézményi repozitóriumban kerül eltárolásra.
- **Csoportos feltöltés:** Ehhez Dublin Core metaadatsémát használunk, jellemzően IKR-ből származó rekordok feltöltése történik meg ezzel a módszerrel.
- **Kézi feltöltés:** Különböző űrlapokon keresztül a feltöltési joggal rendelkező felhasználók közvetlenül tudnak feltölteni dokumentumokat az EDIT felületére.

Publikálás

Főleg felsőoktatási könyvtárakban egyre nagyobb az igény, hogy a könyvtár valamilyen online publikálási felületet biztosítson, ahol az intézmény dolgozói, kutatói online folyóirat formájában publikálhatják tevékenységük eredményeit. Az Open Journal System elnevezés sokak számára ismerős lehet, amely amellett, hogy szintén nyílt forráskódú és ingyenes szoftver, nemcsak közzétételre képes, hanem a teljes folyóirat-szerkesztési folyamat menedzselésére alkalmas a kézirat beküldésétől kezdve a tényleges publikálásig. Világszerte számos helyen alkalmazzák, hiszen már egy több,

ELTE EKSZ metakereső Bejelentkezés Nyelv ▾

Budapest Kulcsszó (EDIT, Aleph OPAC) Összetett Jelenlegi szűrők megtartása

Keresés: Budapest

Megjelenítés: 1 - 20 / 1,074 - kulcsszavak: 'Budapest', keresési idő: 0.18mp Rendezés Fontosság szerint csökkenő ▾

Idő	Cím	Szerző	Megjelenés	Tárgyszavak	Formátum	Műveletek
1	Budapest, nőváros	Kőrösi Zoltán (1962-2016)	2004	"...Pozsony, Budapest..."	könyv	★ Mentés a listára
2	Légiveszély, Budapest!	Ismeretlen szerző	1989	"... Budapest ..."	könyv	★ Mentés a listára
3	Budapest to Bellevue	Hargitai, Peter (1947-)	1988		könyv	★ Mentés a listára

Keresés szűkítése

Szűrők törlése ✕

Formátum: könyv ✕

Intézmény ▲

ELTE 1,074

Formátum ▲

könyv ✓

Szerző ▲

Herodek, Károly 20

Borbély, Sándor 19

5. ábra VuFind tesztfelület az ELTE-n

EDIT magyar ▾ Bejelentkezés

Kezdőoldal / Keresés

Keresés

Teljes EDIT Szűrők megjelenítése

5446 találatból megjelenítve: 1-10

← 1 2 3 4 ... 545 →

Cím: Jelentése Budapest főváros tanácsának melylyel az 1878. évi fővárosi költségelőirányzatot előterjeszti

Szerző: Budapest Tanács

Dátum: 1877

Feltöltve: 2016-02-18

Cím: A Budapest fő- és székváros területén felállítandó Országos Lelenczház szervezeti szabályzata

Szerző: Országos Lelenczház (Budapest)

Dátum: 1880

Feltöltve: 2016-02-18

Cím: Légiveszély, Budapest!

Szerző: Ismeretlen szerző

Dátum: 1989

Feltöltve: 2016-07-21

BÖNГÉSЗÉS

Teljes EDIT

- Kategóriák és gyűjtemények
- Megjelenés dátuma
- Szerző
- Cím
- Tárgyszó
- Feltöltés dátuma

FELHASZNÁLÓI ADATAIM

Bejelentkezés

Regisztráció

BÖNГÉSЗŐ

Szerző

- Nagy, László (127)
- Herodek, Károly (73)
- Molnár, Oszkár (57)
- Domokos, Péter (54)
- Borbély, Sándor (53)
- Szabolovszky, István (52)
- Sztankó, Béla (52)
- Kirschenheuter, Ferenc (49)

6. ábra A dSpace-en alapuló EDIT

mint 10 éves szoftverről van szó. A legtöbb helyen a 2-es főverzióval találkozhatunk, melyet tavaly ősszel közel 9 évnyi várakozás után váltott le a 3-as verzió. Ez minőségi ugrást jelent a szoftver életében, a korábbi nehezen átlátható felületet egy sokkal felhasználóbarátabb verzió váltotta fel, amely így már bátran ajánlható szélesebb körű felhasználásra is (7. ábra).

A rendszer a szabványokat követő interfészeknek köszönhetően teljes mértékben aratható különböző aggregátorok számára, ezzel is elősegítve a publi-

kációk láthatóságát. Támogatja a publikációk egyedi azonosítását lehetővé tévő DOI-t is, amit teljesen automatikusan elő is állít.

Az *MTA Könyvtár és Információs Központ* vállalta azt a szerepet, hogy „OJS Hungarian Users Group” néven összefogja a magyar OJS-t használókat és felületet biztosít⁵ tapasztalatcserére, együttműködésre. Emellett felületfordítással és magyar nyelvű kézikönyvvel is segíti azok munkáját, akik Open Journal System-mel dolgoznak.

The screenshot shows the website for 'Lejana', a critical review journal of short fiction. The page features a red header with the journal's logo and navigation links. The main content area displays the article title, author (Mónica Poza Diéguez), and a DOI link. There is a 'PDF' download button and a 'Language' selector set to 'Español (España)'. The abstract text is visible, discussing the analysis of a short-story collection by Juan Gómez Bárcena. A 'How to Cite' section provides citation information for the article.

7. ábra Az ELTE 3.0-ás OJS rendszere

Összegzés

Mivel a könyvtárak egyre szerteágazóbb tevékenységeket folytatnak, a fejlesztési lehetőségek tárháza is folyamatosan gyarapszik. Egy átlagos hazai könyvtár ezzel nem, vagy csak nagyon nehezen tud lépést tartani, pedig akár egy hirtelen jött ötlet is kivívhatja/kivívhatná sokak tetszését, elégedettségét. Elsődleges cél általában a felhasználók minél modernebb, fejlettebb kiszolgálása és nagyjából erre áldozzák fel a könyvtárak a teljes fejlesztési kapacitásukat. Ezzel nincs is különösebb gond, hiszen ha sokan kihasználják egy-egy fejlesztés eredményeit, akkor nemcsak a felhasználó lesz elégedett, hanem a könyvtár is örömmel nyugtazza, hogy a befektetett energia elérte a célját. Ilyen fejlesztésekről esett szó a

cikkben, de az optimális az lenne, ha legalább ennyi energiát tudnánk olyan fejlesztésekbe is fektetni, amelyek közvetlenül munkatársaink munkáját egyszerűsítenek, segítenék.

Irodalom

- ¹ <https://www.textmarketer.co.uk/blog/2017/01/mobile-marketing/7-amazing-marketing-stats-for-2017/>
- ² DAHLBÄCK, Eva – WINCENT, Martin: Service Design as Method – Library Services Developed from Users' Needs. Helsinki, Liber2016 konferencia, 2016. június 30. <https://liber2016.org/wp-content/uploads/2015/10/6-3-Dahlback-Wincen-Service-Design-as-Method.pdf>
- ³ Virtuális Séta. ELTE Savaria Egyetemi Könyvtár és Levéltár

TMT 64. évf. 2017. 6. sz.

<http://www.sek.nyme.hu/konyvtar/virtualseta/virtualis-seta.html>

⁴ Pálosaink, a fehér barátok. A pálos kiállítás 3D-ben. <http://paloskiallitas.oszk.hu/>

⁵ <http://openaccess.mtak.hu/index.php/ojs>

Beérkezett: 2017. V. 15-én.

Garamvölgyi László

az ELTE Egyetemi Könyvtár és
Levéltár Informatikai és Fejlesztési
Osztályának osztályvezető-
helyettese.

E-mail:

garamvolgyi.laszlo@lib.elte.hu

Elektronikus szövegkiadások a könyvtárban*

Az elsőként nyilvántartott számítógépes szövegfeldolgozás, szöveganalízis egyben a számítógépes bölcsészet első eseménye is: Roberto Busa 1949-ben az IBM segítségével kéri az Aquinói Szent Tamás műveit felölelő korpusz konkordanciajegyzékének elkészítéséhez. A számítógépes filológia mindig meghatározó területe volt a számítógépes bölcsészetnek. Hazánkban a kilencvenes évek óta készülnek elektronikus kiadások, hálózatra optimalizált tudományos szövegkiadások, mégis alig olvashatunk róluk a szakirodalomban, s nehezen akadunk nyomukra bibliográfiákban, könyvtári katalógusokban. Az elemzés a tudományos elektronikus szövegkiadás fogalmát járja körül a rendelkezésre álló szakirodalmat áttekintve, majd e kiadástípus könyvtári integrációjával és jövőképével foglalkozik.

Tárgyszavak: információszolgáltatás; vállalkozásfejlesztés; üzleti szolgáltatás

1 Az elektronikus szövegkiadás fogalma

1.1 Elektronikus

Az elektronikus szövegkiadásnak több definíciója rendelkezésre áll a textológiai, filológiai szakirodalomban. Általános megfogalmazása szerint „Elektronikus szövegkiadás az, amely elektronikus eszköz igénybevételével készül (legyen az elektronikus vezérlésű nyomdagép, vagy a szövegek előállítására ma már széles körben használt személyi számítógép).” Az egyetemi kézikönyv médiumközpontú értelmezése szerint ennek két csoportja lehet: „1. hagyományos közegben megjelenő szövegkiadás; 2. elektronikus közegben megjelenő szövegkiadás.”¹

Sokkal szűkebb értelmezést ad az MTA Textológiai Munkabizottsága által közreadott kiadási alapelvek, mely az elektronikus szövegkiadást a többi kiadástípus mellett szerepeltetve elsősorban tartalmilag próbálja meghatározni.

Meghatározás

Egy mű vagy egy életmű összes szövegforrását feltáró és teljességében rögzítő kiadás, amely lehetőséget teremt a változatok együttes olvasására, a közöttük való szabad átjárásra. (Ennek megfelelően nem tekintjük önálló kiadástípusnak a digitalizált kiadásokat: ezek a papírkidadásoktól csak a számítógépes adathordozóban különböznek, nem pedig szövegfelfogásokban.)²

A definíció egyszerre túlságosan korlátozó és általános megfogalmazású. Korlátozó, mert a meghatározás első része inkább az elektronikus *kritikai* kiadást definiálja, azzal az eltéréssel, hogy nem főszöveg létrehozását követeli meg, hanem a források rögzítését a teljesség igényével. Azonban, ahogy a papíralapú osztályozás esetében az *Alapelvek* is eljár, ugyanúgy beszélhetünk elektronikus *kritikai* kiadásról (főszöveggel), elektronikus *forrás*-kiadásról, elektronikus *genetikus* kiadásról és elektronikus *népszerű* kiadásról. A változatok együttes olvasása, a szabad átjárás továbbá nagyon általános megfogalmazás, s az *Alapelvekből* nem derül ki, milyen konkrét elvárásokat támaszt a munkabizottság, s azok a megjelenítésre vagy a szövegkódolásra vonatkoznak-e inkább.

Az angolszász szakirodalom *Digital Scholarly Edition* fogalma – melyre a *tudományos elektronikus kiadást* használok – elsősorban *Patrick Sahle* katalógusának bevezetőjén alapul.³ A tudományos kiadás a történeti dokumentum kritikai reprezentációja – írja Sahle. Három kritériuma: 1) létező forrásokat, történeti dokumentumokat dolgoz fel; 2) forrást reprezentál és azt metaadatokkal látja el;

* Jelen dolgozat előzménye az ELTE BTK KITI doktori iskolájában való áthallgatásom gyümölcse. Értékes észrevételeiért köszönettel tartozom a kurzust vezető Kiszl Péternek, valamint disszertációm témavezetőjének, Horváth Ivánnak.

3) szövegkritikai munkát végez a forrás reprezentálásakor. A kritériumok tehát elsősorban tartalmi jellegűek, s explicit módon nem említik a digitális definícióját, bár a második kritérium transzmediatizálás (közvetítés adatok által) és mediatisálás (megjelenítés médium által) felosztása a digitális médiumra is vonatkoztatható. A tudományos kiadások digitális volta azonban nemcsak ezt jelenti Sahle szerint, hanem paradigma-váltást is. Míg a hagyományos kiadásokban a szöveggondozó írta a szerkesztett szöveget, a digitális kiadásban az a források feldolgozási lépéseiből épül fel, a képi reprezentációtól az átíráson át a kritikai apparátusig. A források különféle reprezentációinak (és n. b. a szöveg különféle forrásainak) „elrejtésére” ezentúl nincs szükség, azok teljes terjedelmükben részei lehetnek a kiadásnak. E változásnak a következménye Sahle szerint a szerkesztés során a szöveg relativizálódása és multiplicitásának (összetettségének és többszörösségének) előtérbe helyeződése.⁴

A digitális szövegkiadás kifejezést rövid vita után hamar felváltotta az elektronikus szövegkiadás fogalma a magyar szakirodalomban,⁵ s mára a számítógépes filológiai műhelyek számára ez vált elfogadottá. Az áttörést az elektronikus szövegkiadások történetében kétségkívül a hálózati szövegkiadások hozták el az információk elvben végtelen számú rögzíthetőségével és összekapcsolhatóságával, a folyamatos dinamizmussal és fejleszhetőséggel, a szabad és akár valós idejű hozzáféréssel, illetve az interaktivitással. A kilencvenes évek közepétől működő „Hálózati kritikai kiadássorozat” készítői ezt felismerve a világ elsőként készítették és publikálták a weben kritikai és forráskiadásokat.⁶

Az elektronikus szövegkiadás és a Digital Scholarly Edition fogalma azonban a kiadások sokfélesége miatt egyre jobban kitágul, s így kezdi elveszíteni jelentését. *Kenneth M. Price* áttekinti a tudományos elektronikus szövegekhez köthető fogalmakat (kiadás, projekt, adatbázis, archívum, tematikus kutatási gyűjtemény), s arra a végkövetkeztetésre jut, hogy nincs érvényben olyan kulcsfogalom, mely ezeket magába sűrítene. Reflektál *Peter Shillingsburg* 'knowledge site' (kb. 'tudásoldal') fogalmára is, de helyette a még misztikusabb *arsenal* kifejezést javasolja.⁷

Bár hasznosak azokat a törekvések, melyek egy szóba igyekeznek belesűriteni az elektronikusan létrehozott, kezelt és megjelenített tudományos szövegkiadások összességét, különféle realizációi

némileg ellentállnak ennek. Érdeemes a főbb típusokat elkülönítve azonosítani egyes jelenségeket. Tartalom szerint beszélhetünk például archívumról, adatbázisról (vagy adathalmazról), különféle szövegkiadásokról,⁸ tematikus gyűjteményről. Fizikai tulajdonságok szerint a kiadás lehet hagyományos vagy elektronikus közegben megjelenő, utóbbi lehet hordozóhoz tapadó (pl. CD-ROM), vagy hálózati (pl. html+xml) tartalom.⁹

Mielőtt a tudományos elektronikus szövegkiadásokra vonatkozóan áttekinteném, a könyvtári környezetet hogyan reagál e speciális dokumentumtípusokra, még egy dolgot tisztázni kell: mi az a szövegkiadás, amelynek a könyvtárban a helye?

1.2 Szövegkiadás

A kiadás és a szöveg határai

A hálózati szövegkiadások alapvető tulajdonsága az állandó változás. Ez megnehezíti dokumentumként való értelmezésüket, hiszen nem képeznek lezárt egységet. Leírásuk is problematikus, mert a rájuk való hivatkozásnak, bibliográfiai leírásnak is folyton változnia kell (pl. verziószám és dátum, közreműködők neve, URL). Könnyebb helyzetben van a katalogizáló a hordozóhoz tapadó elektronikus kiadásokkal, melyek a könyvhöz hasonló lezárttsággal rendelkeznek.

Mit nevezhetünk tehát kiadásnak az elektronikus közegben? A magában álló TEI XML fájl kiadás-e? A szakirodalom erősen megoszlik a tekintetben, a megjelenítés, felhasználás kritériuma-e a szövegkiadás *kiadás* voltának. Amennyiben elfogadjuk, hogy a magában álló XML fájl is lehet kiadás, mi húz határt kézirat és publikáció között? Ha pedig az XML fájl megjelenítése(i) által válik publikációvá, hol húzódnak a kiadás határai? E kérdések mind az eredeti problémára vezetnek vissza: a kiadást lezárt egészként képzeljük-e el (mint ami ki van adva). A problémára a digitális filológiai közösségben sem született még konszenzus.¹⁰

A hálózati kiadás változandóságát vizsgálva *Pierazzo* héraikleitoszi kiadásokról beszél *Sperberg-McQueen* hasonlata nyomán. „Változik, mert meg lehet változtatni” – fogalmaz *Pierazzo*.¹¹ Ez a dinamikusság sokak számára az instabilitást és a megbízhatatlanságot jelenti: a hálózati kiadás tartalma akár pillanatról pillanatra változhat, de nem állandók a létrehozók és üzemeltetők sem, s az elérés is gyakran módosul. A tudományosság egyik alapfeltétele, a visszakereshetőség látszik

sérülni. A tudományos elektronikus kiadások stabilitásának, vagy inkább statikusságának hiánya így nem csak a könyvtár szempontjából teremt szokatlan helyzetet a bevett gyakorlattal szemben, a szkeptikus hozzáállás, a bizalom hiánya a tudós közösségeknek is sajátja.¹²

Végül meg kell említeni, hogy a tudományos elektronikus szövegkiadás megjelenésével nemcsak az elektronikus és a kiadás fogalma kérdőjeleződött meg, de a szövegé is. A médiumváltással összefüggésben jelenik meg a szöveg pluralitásának felismerése,¹³ vagy legalábbis láthatóvá tétele, a szöveg határainak megkérdőjelezése és a hipertextjelenség, valamint a szöveg mint hierarchikus felépítmény modellezhetősége is.¹⁴

A kiadás komplexitása

A tudományos elektronikus kiadások fogalmi megragadását és egyúttal megőrzését is komplexitásuk és sokféleségük nehezíti. *Marylin Deegan* a hosszú távú megőrzés érdekében megtehető lépéseket számba véve a kiadás öt elemét különíti el. A digitális adat megőrzése egyrészt a bitek és byte-ok integritásának, másrészt az általuk reprezentált információk megőrzését jelenti. A kiadás öt komponenséből az adat, a metaadat és a linkek képezik annak magvát, a program és a megjelenítés ezekről elválasztandók. Súlyos problémaként hozza fel a halott linkeket, s kiemeli, hogy a hosszú távú biztonság érdekében a linkek a programtól elkülönítendőek.¹⁵

A tudományos elektronikus kiadások gyakran archívumba, tematikus gyűjteménybe rendeződnek, vagy azzá fejlődnek, a három típus és funkcióinak meghatározása így gyakran összemosódik. A Beckett-archívum készítői például amellet érvelnek, hogy a rendelkezésre álló alkalmazások (egészen pontosan a CollateX nevű kollációs szoftver) bármely felhasználó számára lehetővé teszik az archívum anyagát szövegkiadásba rendezni, így e vélt határok lassan felbomlanak, s inkább helyezhetők el a különféle típusok egy skálán, mint dichotómiák mentén.¹⁶

A szövegkiadás és a szövegek adatbázisszerű feldolgozása közé mások élesebb határt húztak. *Vanhoutte* amellet érvel, hogy a kiadásnak az archívummal szemben ott van létjogosultsága, ahol speciális közönséget kíván létrehozója elérni egyedi rendezésével, megjelenítésével. Az archívum az ő felfogásában az elektronikus szövegkiadás alapját jelenti, mely a kódolt szövegek, fény-

képhasonmások, metaadatok stb. összessége. A kiadás maga pedig az adott korpuszt és annak sajátosságait mutatja meg értelmező rendezésben és kommentárokkal ellátva.¹⁷ Még élesebben fogalmaz *Peter Robinson*, aki szerint a szövegkiadás és az archívum közé egyenlőségjelet tenni alapvető tévedés. Az archívum nélküli a gondozott szövegre vonatkozó érvkészetet, a filológiai munka narratív kifejtését, így önmagában sem a filológusok, sem az egyszerű olvasók igényeit nem alkalmas kielégíteni.¹⁸

2 Tudományos elektronikus kiadások és a könyvtár

Az elektronikus szövegkiadások hosszú távú megőrzése és fenntarthatósága szempontjából elkerülhetetlennek tűnik azok könyvtári integrációja, ezt azonban egyelőre – a ritka kivételektől eltekintve – sem a létrehozók, sem a megőrzők nem tartják annyira áhítotttnak. A létrehozók fő szempontjai az adat birtoklása és egyedüli szolgáltatása, valamint az a félelem, hogy a kiadás a könyvtári rendszerekbe kerüléssel veszít a speciális jellegéből, összetettségéből. A megőrző általában sem technika-illag, sem elméletileg nincs felkészülve a komplex és dinamikus objektumok kezelésére. Közös problémájuk a hálózati kiadások nyitott jellege, mely a hagyományos dokumentumfogalommal szembe megy. A kiadás határai sem tisztázottak: a rögzített szöveg és megjelenítései együttesen vagy külön-külön képezik az archiválendő egységet?

A tény, hogy a hálózati szövegkiadások jellemzően nem tartoznak a könyvtár gyűjtőkörébe, a már említett szerzői jogi, dokumentumkezelési és technikai sajátosságokon túl azért is lehet, mert ezeket a könyvtár (egyre több e-könyvhöz, e-folyóirathoz hasonlóan) távoli hozzáférésű dokumentumokként kezeli. A létrehozók szakértelme azonban a szövegértelmezés, szöveggondozás és publikálás folyamataira terjed ki, így természetesnek tűnik, hogy a megőrzés tekintetében a könyvtárhoz fordulnak. Bár sok esetben sehova nem fordulnak: a projekt (és a finanszírozás) lezárultával lassú pusztulásnak indul szellemi termékük a technikai elévülés miatt, vagy pillanatok alatt megszűnik, ha a megőrzési példányokra sem fordítottak kellő figyelmet.

Némely hazai gyűjtemény már foglalkozik elektronikus szövegkiadások megőrzésével, ha a könyvtári rendszerekbe csak részben integráltan is. A *Petőfi Irodalmi Múzeum* Digiphil projektje egyszerre folytat létrehozó és megőrző tevékenységet.

Magas színvonalú kritikai kiadásai honlapjukon elérhetőek, olvashatók, a kódolt szövegeket repozitóriumukban tárolják (bár e források sajnos nem hozzáférhetőek), s a TEI Headerben rögzített metaadataik egy részét az Europeana számára is átadják DM2E szabvány szerint készült RDF-ekben.¹⁹ A kiadások közös keresőjében teljes szöveges és metaadatokra irányuló kereséseket is folytathatunk: noha utóbbi kissé nehézkes nagyobb mennyiségű adat esetén, mivel jelenleg csak facettált kereső áll rendelkezésre.

A kutatói és könyvtárosi együttműködésre jó példa a *Debreceni Egyetem Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoportjának* digitalizálói és elektronikus szövegkiadási tevékenysége. *Debreczeni Attila*, a munkacsoport vezetője 2014-es publikációjában említi, hogy a megőrzés és a fenntarthatóság szempontjait hogyan érvényesítették már a kiadások előkészítő munkálatai során is.²⁰ A textológiai projekt TEI-szabvány szerint készült elektronikus szövegkiadásokat is magába foglal. A TEI XML használatáról azonban csak a központi honlap tájékoztat,²¹ az egyes elektronikus szövegkiadások kivétel nélkül mellőzik a technikai jellegű dokumentációt. A forrásfájlokat, a kiadások során használt sémákat, dokumentumtípus-definíciókat sem teszik közzé annak ellenére, hogy ennek szükségességét a Textológiai Munkabizottság alapelvei is hangsúlyozzák.²² A szövegeken túl a munkacsoport egy közös keresőt is közzétett, itt a kiadásokban előforduló személynevekre, bibliográfiai bejegyzésekre, rövidítésekre és szómagyarázatokra kereshetünk rá.²³

A gyűjteményi közegben, vagy annak közreműködésével keletkezett elektronikus szövegkiadások esetében tehát azt láthatjuk, hogy komplexebb rendszerekben gondolkodnak, s e tekintetben inkább a fent említett archívumokhoz, tudásbázis jellegű szolgáltatásokhoz hasonlók. Az a tény azonban szembetűnő, hogy ezek akármilyen összetettek is, a könyvtári rendszerektől elszeparálódva, szigetekként működnek a gyűjtemények életében, s integráció nyomát a katalógusban nem látni. Mind a PIM OPAC mind a DEENK WebPac felől közelítve az említett tételek teljességgel hiányoznak, tehát az egyes szövegkiadásoknak, melyek egy összetett szolgáltatást alkotnak, nincs katalógikus feldolgozása annak ellenére, hogy a metaadatok elméletileg könnyen kinyerhetőek lennének a TEI Headerből.

A nagy múltra visszatekintő, s kétségtelenül az ország egyik legkeresettebb elektronikus szöveg-

szolgáltatásaként elkönnyelhető *Digitális Irodalmi Akadémia* szintén ebben a cipőben jár: jelen pillanatban a PIM JaDoX tételek nincsenek összekapcsolva a PIM OPAC-kal. Az OPAC felől a felhasználó legnagyobb vesztesége, hogy nem talál rá az online elérhető tartalmakra, a JaDoX felől pedig az, hogy összetett keresésre csak korlátozottan van lehetőség, illetve a metaadatok csak a szöveg melletti keretben jelennek meg, a keresőben nem. A PIM három online szolgáltatása, a múzeumi gyűjtemény katalógusa és két szövegszolgáltatása tehát három különböző, egymástól jelen pillanatban független platformon keresztül érhető el.

Repozitórium és katalógus összekapcsolására jó példa az *ELTE Egyetemi Könyvtára* által néhány éve indított *ELTE Digitális Intézményi Tudástár* (EDIT), mely összekapcsolódik az OPAC rendszerrel. Az OPAC-ban keresve megtaláljuk az online digitális tartalmak hozzáférési útvonalát, a DSpace repozitórium tartalmait böngészve pedig elérjük a tételek részletes OPAC-leírását is. A repozitórium gyűjteményeiben való összetettebb keresésekre így a feladatra megfelelőbb OPAC-ot használhatjuk.

2.1 Könyvtári feldolgozás

Marylin Deegan idézett tanulmánya már a TEI első kézikönyvében foglalkozik a kiadások gyűjtéséhez és gyűjthetőségéhez szükséges feltételekkel. A TEI Consortium honlapján közli a bejelentett, illetve általuk ismert TEI XML alapú kiadásokat. A tudományos elektronikus szövegkiadások első átfogó katalógusa Patrick Sahle munkája 2008-ból. Bár pontosabb lenne rá az annotált bibliográfia kifejezés, hiszen cím, tudományterület, forrástípus, nyelv és korszak szerint ugyan rendezni tudjuk a feldolgozott anyagot, a hivatkozás elemeinek különválasztására Sahle nem vállalkozott, így a leírások nem teljesen következetesek, s nehezen elemezhetőek. Mindazonáltal hatalmas munkával előállított, mára összesen 408 tétéles (mert folyamatosan bővülő) és multidiszciplináris listáról van szó, amely kétségkívül a mai napig egyedülálló forrása a tudományos elektronikus szövegkiadásoknak – illetve elsősorban a nyugat-európai és észak-amerikai anyagnak (magyar nyelvű tétel például egy sem szerepel).²⁴

Sahle munkájának újragondolása *Greta Franzini* szintén nemzetközi szintű katalógusa, amely korszerű technikai megoldásokkal teszi hasznosíthatóvá az adatokat.²⁵ Vállalkozása Sahle munkájához képest még hatalmasabbnak tűnik, mivel az

elmúlt közel egy évtizedben jelentősen megszaporodtak a tudományos elektronikus szövegkiadások, továbbá számos egyetemi és könyvtári kötődésű kutatócsoport készít szövegalapú tudásbázist. Fontos lépése Franzininek, hogy közösségivé teszi a katalógusépítést, gyűjtését a GitHub-on is közzétette, így bárki közreműködhet annak bővítésében. Ennek köszönhetően már egy magyarországi projekttel²⁶ is találkozhatunk az egyelőre 222 tételes, folyamatosan bővülő listában. A projektet ismertető legutóbbi tanulmányban 325 tervezett feldolgozandó tétel szerepel, tehát a katalógus még ilyen tekintetben sem teljes.²⁷

Bár világos, hogy a katalógus létrehozásának mozgatói között a megőrzés szándékát is ott tudhatjuk, elsődleges célként a munkacsoport nem ezt jelöli meg. A készítőink inkább előre, mint visszafelé tekintenek, s a fő hasznát az elektronikus kiadások követendő gyakorlatának megrajzolásában látják.²⁸ Az adatok könyvtári környezetbe, metaadatszabványba való átültetését egyelőre nem említi a munkacsoport, a katalógus nagy előnye azonban, hogy fix mezőkkel (összesen 48-cal) dolgozik, így egy esetleges konverzió nem okozhat akkora gondot. Az alkalmazott szempontrendszer igen sokrétű, az alapvető bibliográfiai adatokon túl nagy hangsúlyt fektetnek a technikai kivitelezésre, a feldolgozott források feltárására, a részt vevő intézmények feltüntetésére – még a projekt megvalósítási költségét is regisztrálják (ahol tehetik).

Fontos kiemelni, hogy a TEI nem csak a szövegen belüli metaadatokkal foglalkozik, hiszen az igen kidolgozott TEI Header a dokumentum szintjén képes rendkívül részletes leírást adni. A TEI könyvtárosok számára készített kézikönyve kísérletet tesz a TEI Header–MARC21 konverzióra is, ám a TEI Header részletessége és rétegzettsége (feldolgozott forrás és adott kiadás leírása) a közölt táblázat alapján nehezen fér el egy MARC rekordban.²⁹

A TEI szabvány szerint kódolt szöveg metaadatainak könyvtári katalógusba való integrálása tehát alapvetően a Header konverziójával lenne megoldható. A TEI még egy megoldást kínál: az XML fájlban belül egy tetszőleges metaadatszabvány szerinti leírás integrálását teszi lehetővé a <xenData> elem.

Könyvtári katalógusokban feldolgozott elektronikus szövegkiadások

A könyvtári metaadatszabványok ugyan lépést tartanak az elektronikus dokumentumleírás igényeivel, a hagyományos (statikus vagy zárt) dokumentumfogalomra alapozó rendszerekben olykor nehézséget okoz a feldolgozás. A MARC szabványokban például az elektronikus, s kivált a webes dokumentumok tulajdonságait rögzítő mezők fokozatosan épültek be a rendszer különböző pontjaiba. A leírás módja így szétterjedtnek, redundánsnak hat; ilyen az elektronikus dokumentum fizikai jellemzőinek megadása is, mely öt különböző mezőben lehetséges (007/00=c, 245, 256, 347, 856). Az utóbbi évtizedek gráfolapú, entitások kapcsolataira nagyobb hangsúlyt fektető metaadat modelljei (Qualified DC, RDA, BIBFRAME) alkalmasabbnak látszanak e dokumentumtípusok leírására.

A MOKKA adatbázisában keresve az általam ismert magyar nyelvű vagy vonatkozású tudományos elektronikus kiadások közül hatot találtam meg, a következőkben ezeket elemzem. Általánosságban elmondható, hogy gondot okoz a rekordokban a kiadási dátum és verzió meghatározása, a közreműködők besorolása, a hozzáférési útvonal frissítése – a formátum megadása pedig internetes kiadványoknál általában hiányzik.

Az alábbi tételeken túl megemlítendő még, hogy a DigiPhil elektronikus szövegkiadásainak van könyvtári leírása: az Europeana adatmodellje szerint. Ez jelenleg csak az Europeana katalógusában férhető hozzá. A Debreceni Textológiai Munkacsoport bár szoros együttműködésben van a könyvtárral, kiadásai a DEENK katalógusában sem szerepelnek.

- i. Kosztolányi Dezső: Édes Anna (DEENK, 2010)³⁰
A megjelenési évhez a leírás 2001-et tünteti fel, holott a kiadás már a címlapon a 2001–2004-et jelöli meg. A létrehozók nem verziózták a megjelenéseket, az első kiadás és az utolsó verzió közötti intervallumot adták meg.³¹
- ii. József Attila minden tanulmánya és cikke (DEENK, 2010)³²
A link hibás, helyesen:
<http://magyar-irodalom.elte.hu/ja/>.
A kiadásra vonatkozó 250 \$a mezőben 2.0 ver-

zió szerepel (mely 2001-es), míg a 260 \$c mező 1999-et adja megjelenési évként (mely az 1.0 verzió megjelenési dátuma). Mivel egy hálózati kritikai kiadás verziói se több egységből álló dokumentumnak, se időszaki kiadványnak nem minősíthetők, így nem elegendő, sőt félrevezető az első megjelenési dátum feltüntetése.

- iii. Balassi Bálint összes verse, hálózati kritikai kiadás (DEENK, 2004)³³

A rekord 1998-as megjelenési dátumot jegyez, de a verziószámot nem tünteti fel.

A 856 \$u mezőben tárolt URL azonban már a kiadás következő verziójára visz, az 1998-as verzió online már nem elérhető. Sajnos a honlapon magán is félrevezető, hogy nem mindenhol írták át a publikált verzió számát vagy dátumát, így nem nehéz ebben tévedni. A Névjegy menüpontban azonban részletezve van: 1998, ver. 1.0; 1999, ver. 1.1; 2002, ver. 2.0.³⁴

- iv. Effectus Amoris (DEENK, 2004)³⁵

A 250 \$a mező a kiadást a következőképpen azonosítja: *Digitális kritikai kiadás*, noha a kiadás magát hálózati kritikai kiadasként nevezi meg. Apró eltérés ez, mégis kérdéseket vet fel, ha már a dokumentumtípusnál elektronikus dokumentumot adott meg a feldolgozó, a kiadás mezőjébe miért kerül ez a megnevezés.³⁶

- v. Rimay János ifjúkori versgyűjteménye (OSZK, 2014; SZTE 2016)

Az OSZK rekordja³⁷ nem a hálózati kiadást, hanem a kiadás könyvszerű (PDF) kimenetét írja le. 2007-ben a hálózati kiadás³⁸ forrásait felhasználva két verzió is elkészült, az egyik a BIÖP és Bibliopolisz által közösen kiadott PDF formátumú kiadvány, a másik a Tankönyvtáron elérhető HTML formátumú honlap.³⁹ A részletesen leírt PDF kiadás megelőző és párhuzamos kiadásaira a rekordban nem történik hivatkozás (pl. 580-as mezőben).

A Tankönyvtáron letölthető továbbá a kiadás DOCX formátuma, illetve ZIP csomagban a szöveg DocBook XML kódolása, a metaadatok és a PNG formátumú képek.

A Tankönyvtáron elérhető verziót az SZTE 2016-os rekordja dolgozza fel.⁴⁰ Itt értelemszerűen a honlapon megjelenített HTML verzióra gondolt a rekord elkészítője, formátumot, formátumokat azonban a leírás nem tartalmaz (a 256 \$a tartalma: Könyv). A 856 \$u a kiadás nyitólapjára utaló URL-t tartalmazza.

A Tankönyvtár oldaláról letölthető ZIP-ben található MARC és DC szabványú leírás tartalmazza a kiadás metaadatait (rimay-janos-ifjukori/meta/dc.xml és marc.xml fájlok). A szövegtípust, formátumot a DC leírás rögzíti:

```
<dc:type>Text, image</dc:type><dc:format>text/xml</dc:format>
```

Az URI-t valamilyen oknál fogva a DC leírás nem tartalmazza, a MARC pedig olyan URL-t ad meg, amely már nem hozzáférhető (403-as hibakód). További nehézségeket okoz a leírásból a szerkesztők, közreműködők felfejtése, mert mind a kiadás DC és MARC szabvány szerint megfogalmazott leírása, mind a szöveget tartalmazó Docbook XML fájl fejléce (<bookinfo>) másképpen tartalmazza ezen információkat. Ez az eltérés az OSZK és az SZTE által közreadott rekordokon is rajtahagyta nyomát.

- vi. Fanchali Jób-kódex (OSZK, 2014; SZTE 2016)

A kódex forráskiadásával ugyanaz a helyzet, mint a fent ismertetett Rimay-kiadással: az OSZK rekordja⁴¹ egy a forrásból generált PDF formátumot rögzít, ugyanakkor a 250 \$a-ban online forráskiadást ír, a 856 \$u-ban pedig az OSZK DK-ra utaló link szerepel csak, a valódi online kiadás lelőhelye nem szerepel a rekordban. Az SZTE rekordja⁴² a Tankönyvtáras hozzáférést adja meg, 256 \$a tartalma itt is Könyv, a HTML verzióról csak az URL-ből következtethetünk (ezen kívül az oldalon letölthető még: epub, zip, docx, pdf). A 260-as mező csak a Mezurat tünteti fel kiadóként (CHER és Bibliopolisz elmarad), kiadási évet pontosan nem tud megadni.

2.2 A szövegkiadások megőrzése és szolgáltatása

Míg a nyomtatott és a hordozóhoz tapadó elektronikus kiadványok szolgáltatása a példányokon keresztül realizálódik, a hálózati hozzáférés esetében a fizikai megőrzés, s a tulajdonképpeni szolgáltatás a létrehozónál, kiadónál megreked. A könyvtár tevékenysége e forgatókönyv szerint a virtuális gyűjtésre és a feldolgozásra korlátozódik, de mint láthattuk, az elektronikus szövegkiadások esetében ez csak szűk körben érvényesült. A hálózati szövegkiadások létrehozói azonban nem lehetnek egyúttal kiadók és könyvtárak is, meg kell tehát találniuk azt a közeget, mely szakértelmet biztosít a számukra.

Az egységesítés felé

Az elektronikus szövegkiadásokat létrehozó közösség mintha két pártra szakadt volna a tekintetben, hogy a fenntarthatóság, a hosszú távú megőrzés szempontjából a TEI szabvány alkalmazásán túl van-e szükség egyéb szabványok, ajánlások követésére. A következőkben e szakmai diskurzus mentén ismertetem, miképpen feszül egymásnak az adatközpontú és a hagyományos, vizuális szempontokat is érvényesítő szemlélet.

A sokféleség, s az ebből adódó széttöredezettség egyik oka, hogy a TEI alapvetően nem határoz meg megjelenítési, felhasználási eszközöket és megoldásokat, csak a szöveg jelentésének, struktúrájának kódolásával foglalkozik, s abban is igen nagy szabadságot ad a szövegrögzítőknek. A konzorcium annyiban igyekszik segíteni a készítőket a megjelenítésben, hogy közrebocsát XSL stíluslapokat, melyek a TEI XML-t transzformálják HTML, LaTeX vagy XSL:FO dokumentumokká, illetve fórumot biztosít, hogy ilyeneket a készítők a közösséggel megosszanak.⁴³

Turska, Cummings és *Rahtz* a tudományos szövegkiadások szabályozásával foglalkozó cikkében amellet érvel, hogy konszenzus a megjelenítésre, szolgáltatásra vonatkozóan nem érhető el a szövegek, a tudományos feldolgozás sokfélesége és egyéb emberi tényezők miatt.⁴⁴ 2014 ősze óta munkacsoportjuk azzal foglalkozik, hogy hogyan lehetne leegyszerűsíteni a kódolási és megjelenítési folyamatot, s egyúttal támogatni a kiadásban explicit hozzáadandó tudás, a kutatási eredmények hosszú távú megőrzését. A TEI Simple lényege, hogy az eredendően TEI sémát és dokumentációt tároló TEI ODD (One Document Does it all)⁴⁵ tartalmazza a megjelenítési minimumokat is, például: „ez egy jegyzet”, „csak ez a rész jelenjen meg”, „hogyan formázz XY egységet”. A feldolgozási modell megfogalmazásához alapvetően a TEI elemkészlet ismerete szükséges, ahhoz csupán néhány új elemet vezettek be.⁴⁶

A kiadás megőrzésének két forgatókönyve képzelhető el: az egyik csak a forrásfájlokra, a másik a kiadás egészére (forrásfájlok, megjelenítő szoftver, informatikai környezet stb.) terjed ki. Az utóbbi esetben mindenképpen szükség van konszenzusra a kiadások létrehozására vonatkozóan a TEI szabványon túl is. Itt elsősorban nem szakmai, hanem technikai jellegű egyezségekre kell gondolni, bár a technikai és a szakmai kritériumok olykor nehezen szétválaszthatók.

Horváth Iván 2010-es cikkében számol be arról, hogy az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködésben olyan „házi ajánlás” készül az elektronikus kritikai szövegkiadásokhoz, mely a létrehozókat az egyformaságra szorítja, így könnyítve a könyvtári megőrzést. Az ajánlást nem, csak annak egyik előzményét ismerjük meg a dolgozattól, melyet *Fuchs Anna* közreműködésével készítették el. Ez a szöveg, illetve a *másolás* fogalmát, a szövegtörténeti rétegeket (fő- és alváltozatok) definiálja, majd a szövegmódosulás típusait osztályozza, s tesz javaslatot a jelenségek rögzítésének formalizálására. Bár a tanulmány említi, hogy a TEI szabványt alkalmazzák, a részletekbe menő osztályozás nem tartalmaz konkrét elemekre való hivatkozást, tehát házi ajánlását nem köti össze a TEI ajánlásával. Ez adódhat „házi” jellegéből, az absztrakció magas fokából és abból is, hogy az ajánlás alapvetően szakmai és nem technikai szempontokat követ. A dolgozat a továbbiakban is elméleti síkon marad: a hosszú távú megőrzés kulcsát a megőrzési példányszám radikális növelésében és a tematikusan rendezett tartalomszolgáltatásokban (*narratívák*) látja.⁴⁷

Zundert és *Boot* tanulmánya fordulatot sürget az elektronikus szövegkiadások megőrzésében és szolgáltatásában, ám nem ajánlások megfogalmazásában látja a megoldást. A sokszor projektenként egyedi szoftveres megoldásokat véleményük szerint a szöveg kódolására, a kódolt korpusz feldolgozására és megjelenítésére kifejlesztett közös platformok, szolgáltatások váltanák fel. Fontos kiemelni, hogy e felhőalapú megoldásokat a szerzők alapvetően könyvtári szolgáltatásokként képzelik el.⁴⁸

A TEI XML szövegmódolás alapelve, mely szétválasztja az adatot annak megjelenítésétől, azt is magával vonta, hogy a kiadói, szerkesztői szándékok csak részint jelennek meg a kódolt szövegben magában: a megjelenítés további információkat hordoz. Ezért is érezhetik egyoldalúnak a létrehozók azt az archiválói tevékenységet, mely csak a kódolt szövegekre van tekintettel, s a megjelenítésükre már nem. A grafikus felhasználói felületek létrehozása azonban e komplex adatstruktúrával rendelkező szövegkiadások esetében időigényes, költséges feladat lehet, nem minden szerkesztő, sajtó alá rendező kiváltsága. Az egyéni fejlesztések magukba záródó projekteket eredményeznek, nem kihasználva a hálózatos közeg kínálta lehetőségeket. Ezekre a problémákra kínálhatnak megoldást a megjelenítésre vonatkozó egyezmények, valamint a kutatók széles körében használható

eszköztár kialakítása és a munkafolyamatok (a szövegkritikától a kódoláson át a publikálásig) újraosztása.⁴⁹

Könyvtári ajánlások

Ha kifejezetten a tudományos elektronikus kiadások kezelésére vonatkozó ajánlásokat a könyvtárak nem is fogalmaztak meg, az eleve digitális objektumokra, az elektronikus kiadványokra vonatkozó jelentések, ajánlások segíthetnek a feladatok megfogalmazásában. *Ricky Erway*, az OCLC munkatársának jelentései az eleve digitális (*born digital*) dokumentumok definiálásával, típusaival, kezelésével foglalkoznak.⁵⁰ Definíciója szerint eleve digitális források azok, „melyeket digitális formában hoznak létre és kezelnek”. A szerző összefoglalja az eleve digitális dokumentumok kezelésének, feldolgozásának legfontosabb szempontjait is: verziók, magánélet (törölt fájlok visszaállítása), jogok (publikáció vs. kézirat), licenc, hozzáférés, felelősség (megőrzés folyamatossága), felhasználók.⁵¹

A *Council on Library and Information Resources* (CLIR) kézikönyve a digitálisan létrehozott dokumentumok útját vizsgálja, s javaslatokat fogalmaz meg létrehozásuktól repozitóriumba való elhelyezésükig és hozzáférhetővé tételükig. A kézikönyv az átadó, vagy adományozó (donor), a szerzeményezés, a kereskedő (dealer), a repozitórium és a technikai szakember alapfogalmai mentén definiálja ezeket a folyamatokat, s fogalmaz meg ajánlásokat velük kapcsolatban.⁵² Hasonló átfogó igényű kézikönyvet tett hozzáférhetővé többek között a *Digital Preservation Coalition*, s a munkafolyamatokra vonatkozó gyakorlati tanácsokat ad a már említett OCLC jelentések egyike is.⁵³

Hazánkban az eleve digitális dokumentumok könyvtárba kerülését jelenleg a 60/1998-as kötelempéldányra vonatkozó kormányrendelet szabályozza, mely elektronikus dokumentum esetében előírja, hogy a sajtótermékek előállítói azt beszállítani kötelesek.⁵⁴ Mivel nem különböztet meg hordozóhoz tapadó és hálózati hozzáférésű elektronikus dokumentumot, mindkettőre érvényesnek kell tekintenünk a rendelkezést. Megkülönböztet azonban nyomtatott és elektronikus verziót, s az utóbbi beszállítását szintén előírja.

Az elektronikus dokumentumot a következőképpen definiálja a rendelet: „a csak számítógéppel olvasható (mágneslemezen, CD-ROM-on vagy egyéb digitális formában megjelenő) dokumentum, bele-

értve azt a szoftvert is, amely az elektronikus dokumentum része, illetve annak használatához szükséges”. A szoftveres megkötés jogos ugyan, kivált ha saját fejlesztésről van szó, de az általánosság e fokán meglehetősen zavart keltő. Megelégszik-e a PDF exporttal, s ha igen, milyen típusúval? S hogyan értelmezzük a 3§ 4. bekezdést: „Kötelempéldányokat kell szolgáltatni a sajtótermékek minden kiadási és előállítási változatából (beleértve az elektronikus változatot is)”. Sajtótermék a rendelet megfogalmazásában az, amelyet nyilvánosságra szántak: az előállítási változat vajon mit jelenthet ennek fényében? A hálózaton publikált elektronikus verziót, vagy a nyomdai kilövést, esetleg az azt megelőző dokumentumokat, formátumokat, melyeket egyáltalán nem szántak nyilvánosságra? Az sem egyértelmű a rendelet szövege alapján, hogy a szöveges típusú, s kivált a nem hordozóhoz tapadó elektronikus dokumentumokat hova kell beszállítani, hiszen az 5 § erre nem tér ki (ha csak azt nem feltételezzük, hogy mindegyik esetben hat példányt kell az OSZK számára eljuttatni). A közel két évtizede érvénybe lépett rendelkezés mára sok kérdést vet fel. Az új kötelempéldány-rendelet megfogalmazása feltehetőleg folyamatban van – erről szóló dokumentációról, szakmai fórumról azonban sajnos nincs tudomásom.

3 Múlt és jövő

A tudományos elektronikus szövegkiadások fogalmi és fizikai megragadhatóságát egyrészt a médium sajátosságai, másrészt a meghatározóvá vált szövegrögzítési szabvány alapelvei teszik bonyolulttá. A szöveg jelentésének, struktúrájának és megjelenítésének szétválasztásával a TEI az elektronikus, s azon belül is a mára lényegében egyeduralkodóvá vált hálózatos közeg jellemzőire igyekezett reagálni. Ilyenek többek között a nagy mennyiségű adattárolás és feldolgozás lehetősége, az eszköz- és operációs rendszerfüggő megjelenítés, az elvben végtelen bővíthetőség, a dinamizmus vagy az interaktivitás. A szétválasztás célja, hogy a folyamatosan változó környezet ne legyen hatással a szövegrögzítés módjára és tartalmára, a rögzített és publikált szöveg pedig ne veszítsen információ-tartalmából. Ezáltal megőrzi a benne explicite jelen lévő szakértői tudást a szövegmegállapítástól az értelmező jegyzetekig.

A kiadások e kettős természete azonban egyúttal számos kérdést vetett fel hagyományos könyveszeti, könyvtártudományi fogalmainkkal kapcsolatban. Mit nevezhetünk kiadásnak, hogyan ragadha-

tó meg dokumentumként egy elektronikus kiadás, hiszen gyakran nem lezárt egységet képez, s bármely tulajdonsága módosulhat (pl. szerző, cím, verzió, megjelenési dátum, tartalom, elérési útvonal). Mikor állíthatjuk róla hogy kiadás, tehát publikáció, s nem kézirat többé? Azt tekintjük-e publikációnak, melyet a létrehozó (s egyben kiadó) publikációként határoz meg? De mit jelent a publikáció, a nyilvánossá tétel fogalma a hálózaton, mikor a lehetősége elvben mindenki számára adott, s élünk is vele nap mint nap?

Hogy e filozofikus kérdések foglalkoztassanak minket, egészen addig nem szükségszerű, míg megőrizni nem kívánjuk ezeket a forrásokat. Annak megvalósításához azonban, hogy e kiadások és az a tudás, mely felhalmozódik bennük, hosszú távon is hozzáférhető és hivatkozható legyenek, az alapfogalmak újragondolása és meghatározása nélkülözhetetlen. A tudományos elektronikus kiadások esetében a definiálás, feldolgozás és megőrzés problémájával ez idáig szinte kizárólag maguk a létrehozó közösségek foglalkoztak. A definíciókat illetően konszenzus nem jött létre, van azonban példa kutatói és könyvtári együttműködésre. A feldolgozás terén a legújabb kezdeményezés a Greta Franzini vezetésével készülő katalógus, mely e speciális kiadásokat gyűjti össze.

A kiadás körvonalainak meghatározását az is nehezíti, hogy a létrehozó közösségek egy része adatközpontúan, más része a vizuális elemekkel együttesen határozza meg a tudományos elektronikus szövegkiadást. Az adatközpontú megközelítés szerint a TEI XML fájlnak kell tartalmaznia minden fontos információt, a gondozott szöveget, magyarázatokat, kritikai jegyzeteket stb., a megjelenítés másodlagos, s nem kell feltétlen a megőrzés tárgyát képeznie. Itt tehát az archiválás könnyebb esete áll fenn: a forrásokat kell csak valamilyen verziókövetéssel tárolni. A hagyományos megközelítés szerint a kiadás lényeges alkotóeleme a rögzített információk elrendezése, tehát a forrás megjelenítése is jelentéssel bír, s mint ilyen, megőrzés tárgyát kell képezze.

A hagyományos megközelítést támogatják voltaképpen azon elektronikus kiadások is, melyek csak a kódolt szövegek megjelenítését helyezik szolgáltatásba. Nem teszik ellenben közzé a kódolt szövegeket, a kódolásra vonatkozó dokumentációt az egyre inkább teret nyerő nyílt forráskódú kezdeményezések, s voltaképpen a TEI szellemének, alapelveinek ellenére. E zártság mögött elsősorban a szerzői és tartalomszolgáltatói jogok érvé-

nyesítése rejlik, de a tudományosság egyik fő kritériumának, a visszakereshetőségnek, változatlan-ságnak megvalósítási szándékára is visszavezethető. Ez a zártság azonban egyúttal a rövid élet biztos receptje, kivált megőrző intézmény nélkül.

A meglévő, tartalmában, struktúrájában, kódolásában (a TEI szabvány csak az utóbbi évtizedben vált meghatározóvá) és szoftveres környezetében eltérő kiadások megőrzése hatalmas feladatnak bizonyul. Kutatóhelyek is csak elvétve vállalkoztak rá, könyvtárról pedig nincs tudomásom.⁵⁵ A kutatóhelyek közül a *King's Digital Lab*-et említeném, mely egyebek mellett az egyetemen készült közel kilencven elektronikus kiadás megőrzésével foglalkozik. Tanulságos, hogy egységes archiválási rendszert vagy szabályzatot nem hoztak létre a projekt számára: némely kiadást igyekeznek fenntartani és korszerűsítve online szolgáltatni, némelyek virtuális gépeken futnak, másokban a frontendet eltávolítják, s csak a kódolt szöveget archiválják.⁵⁶

A szövegkiadások nyitottságát, széles körű hozzáférhetőségét, adatainak megbízhatóságát és hivatkozhatóságát a szemantikus webtechnológiák alkalmazása (pl. névterek, ontológiák használata) biztosíthatja. A kiadások készítőinek érdemes abból kiindulnia, hogy mind a Headerben (pl. katalógizáláshoz), mind a Bodyban (pl. névtérépítéshez) rögzített adatokhoz hozzáférést kell biztosítani a jelenlegi és jövőbeli rendszerekkel, leíró nyelvekkel való kompatibilitás érdekében.⁵⁷

A tudományos elektronikus kiadások megőrzésének és fenntarthatóságának problémája nemcsak e műfaj múltja, hanem jövője miatt is sürgősen megoldásra vár. Az elmúlt évtizedekben létrejött kiadások esetében a legfontosabb, hogy az a tudományos teljesítmény, amit magukba sűrítettek, ne semmisüljön meg. A jövőben keletkező és megújuló kiadások létrehozóinak feladata a hosszú távú megőrzés szem előtt tartásával a szabványok és ajánlások megfogalmazása, közös eszközök, platformok fejlesztése. A fenntarthatóságnak a felhasználói igények kielégítésében is meg kell nyilvánulnia, például a tudományos kritériumoknak (megbízhatóság, hivatkozhatóság, visszakereshetőség) való megfelelésben vagy a felhasználóbarát megoldásokban (olvasóbarát és kritikai szöveg, könnyű kezelhetőség, eszközre optimalizálás). A szövegkiadás munkafolyamatainak újraelosztása pedig hozzásegíthet ahhoz, hogy a filológus, a kiadó és a könyvtár is a megfelelő szakmai színvonalat nyújtsa.

Irodalom és jegyzetek

- ¹ PARÁDI Andrea, 13. fejezet: Internetes kritikai kiadás = A magyar irodalom filológiája, Digitális Tankönyvtár–Gépeskönyv, 2005. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/magyar-irodalom/ch13.html> 2017. 03. 10. Vö. HORVÁTH Iván, Egy műfaj halála. Filológia és digitális barbárság konferencia előadásának írott változata, Budapest, ELTE BTK BIÖP, 2004. <http://magyar-irodalom.elte.hu/biop/barbar/cikkek/hi.htm> 2017. 03. 10. Különösen a 3.6 Az ún. digitális kiadás c. fejezet.
- ² Alapelvek az irodalmi szövegek tudományos kiadásához, MTA Textológiai Munkabizottság, 2004. <http://textologia.iti.mta.hu/alapelvek.pdf> 2017. 03. 10.; KECSKEMÉTI Gábor, A textológiai munka egyes problémáiról: Az új textológiai alapelvek közrebocsátásakor = Irodalomtörténet, 2004, 317–327. <http://epa.oszk.hu/02500/02518/00305/pdf> 2017. 03. 10.
- ³ Patrick SAHLE, About a Catalog of Digital Scholarly Editions, v 3.0, 2008. <http://www.digitale-edition.de/vlet-about.html> 2017. 03. 10. A definíciónak legújabbán készült kifejtése itt olvasható: UŐ, What Is a Scholarly Digital Edition? = Digital Scholarly Editing: Theories and Practices, ed. by Matthew James DRISCOLL, Elena PIERAZZO, Digital Humanities Series, 4, Open Book Publishers, 2016. http://www.openbookpublishers.com/htmlreader/978-1-78374-238-7/ch2.xhtml#_idTextAnchor009 2017. 03. 10.
- ⁴ SAHLE, What Is a Scholarly Digital Edition?, 31 (PDF-verzió).
- ⁵ HORVÁTH, Egy műfaj halála. „[N]em hiszek a szövegek digitalizálható voltában, hanem úgy tartom, hogy minden betűírás évezredek óta eleve digitális, és a szövegdigitalizálás nem egyéb, mint a szövegnek egy másik halmazba való, kölcsönösen egyértelmű leképezése, magyarul: pontos másolás.” A digitalizálás jel-jel megfeleltetésként való értelmezése azonban nem eléggé pontos: helyesebb lenne jelszám megfeleltetésre korlátozni értelmét (ez még korántsem elfordulás az évezredek történelmi tapasztalattól).
- ⁶ Hálózati kritikai kiadássorozat (Online Critical Editions), sorozatszerk. HORVÁTH Iván, CHER–BIÖP–Gépeskönyv. A munkacsoport első webes publikációja az 1993–1994 között elkészült Balassakódex forráskiadás volt. Részletek a honlapjukon: <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/index/>.
- ⁷ Kenneth M. PRICE, Edition, Project, Database, Archive, Thematic Research Collection: What's in a Name? Digital Humanities Quarterly, 2009, 3/3. <http://digitalhumanities.org/dhq/vol/3/3/000053/000053.html> 2017. 03. 10.
- ⁸ A Textológiai Munkabizottság öt típusát nevezi meg: 1) kritikai kiadás; 2) forráskiadás; 3) genetikus kiadás; 4) elektronikus kiadás + népszerű kiadás. Lásd: Alapelvek..., i. m.
- ⁹ A formátumokhoz lásd: Media Types, IANA, utolsó frissítés: 2016. 12. 07. <http://www.iana.org/assignments/media-types/media-types.xhtml> 2017. 03. 10. W3C Standards: <https://www.w3.org/TR/tr-technology-stds>.
- ¹⁰ Ennek áttekintését lásd: Tara ADREWS, The Third Way: Philology and Critical Edition in the Digital Age, KU Leuven, 2011. https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/35230/4/2/variants_postprint.pdf 2017. 03. 10.; Magdalena TURSKA, James CUMMINGS, Sebastian RAHTZ, Challenging the Myth of Presentation in Digital Editions = Journal of the Text Encoding Initiative, 2016. <https://doi.org/10.4000/jtei.1453>.
- ¹¹ PIERAZZO, 198.
- ¹² A problémákat jól összefoglalja: Roberto Roselli DEL TURCO, The Battle We Forgot to Fight: Should We Make a Case for Digital Editions? = Digital Scholarly Editing: Theories and Practices. http://www.openbookpublishers.com/htmlreader/978-1-78374-238-7/ch12.xhtml#_idTextAnchor029 2017. 03. 10.
- ¹³ A plurális szövegfogalomhoz lásd: Bernard CERQUIGLINI, In the Praise of the Variant, trans. by Betsy Wing, Baltimore, London, Johns Hopkins University Press, 1999.; HORVÁTH Iván, Szöveg = 2000, 1994/11, 42–53.; UŐ, A hálózati kultúra fenomenológiája, Gépeskönyv, 2001. <http://magyar-irodalom.elte.hu/vita/thi2.html> 2017. 03. 10. Ebben a szellemben készült továbbá a régi magyar versek repertórium is: Répertoire de La Poésie Hongroise Ancienne I–II, dir. Iván HORVÁTH, Paris, Le Nouvel Objet, 1992. Hálózati kiadás: Ua., 4.0 verzió, <http://rpha.oszk.hu/> 2017. 03. 10.
- ¹⁴ Steven J. DeROSE et al., What Is Text, Really? = Journal of Computing in Higher Education, 1990, 1.3, 3–26. Az OHCO-modellhez és verzióhoz lásd még: Allen RENEAR, Elli MYLONAS, David DURAND, Refining Our Notion of What Text Really Is, 1993. <http://cds.library.brown.edu/resources/stg/monographs/ohco.html#sec13> 2017. 03. 10. Filológiatörténeti áttekintés: LABÁDI Gergely, A filológiai tudás formái = Textológia, Filológia, Értelmezés: Klasszikus Magyar Irodalom, Bibliotheca Studiorum Litterarium, 55, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2014, 173–90. ISBN 978 963 318 468 4
- ¹⁵ Marilyn DEEGAN, Electronic Textual Editing: Collection and Preservation of an Electronic Edition = Electronic Textual Editing, Preview, TEI Consortium, 2007. http://www.tei-c.org/About/Archive_new/ETE/Preview/mcgovern.xml

-], Par. 13. A linkek a statikus tartalmakban, pl. PDF dokumentumokban is komoly problémákat okoznak: tudományos publikációk hivatkozásai egyre nagyobb számban tartalmazznak linkeket, s ezek több mint fele jellemzően 1-2 éven belül elévül.
- ¹⁶ Dirk VAN HULLE, Mark NIXON, *Editorial Principles and Practice* = Samuel Beckett: Digital Manuscript Project, 2016. <http://www.beckettarchive.org/editorial.jsp> 2017. 03. 10.
- ¹⁷ Edward VANHOUE, 5. *Defining Electronic Editions: A Historical and Functional Perspective* = Text and Genre in Reconstruction: Effects of Digitalization on Ideas, Behaviours, Products and Institutions, ed. by Willard McCARTY, Digital Humanities Series, 1, Cambridge, Open Book Publishers, 2013. <<http://books.openedition.org/obp/654> Par. 45. 2017. 03. 10.
- ¹⁸ Peter ROBINSON, *Toward a Theory of Digital Editions* = Variants, 2013/10, 105–32.
- ¹⁹ A leírást és aggregálást A Tett c. folyóirat teljes anyagán végezték el. A DigiPhil továbbá intézményen kívüli projektek metaadatainak előállításával és aggregálásával is elkezdett foglalkozni: a debreceni Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport Gyöngyössi János-kiadásával. PALKÓ Gábor, Mit jelent a digitális filológia a szemantikus web korában?, *Magyar Tudomány*, 2016/11, 1316–1322.
- ²⁰ DEBRECZENI Attila, *Kritikai kiadás papíron és képernyőn* = Textológia, Filológia, Értelmezés, i. m., 26–42, 27.
- ²¹ *Elektronikus kiadások, Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport.* <http://textologia.unideb.hu/elektronikus-kiadasok/> 2017. 03. 10.
- ²² „Kötelező részek: Kísérő tanulmány, amely megadja a szövegforrások lelőhelyeit, bibliográfiai adatait, kezelésük körülményeit és folyamatát, ismerteti a közlés elveit, a kiadás felépítését, jelölőnyelvi struktúráját és linkrendszerét a lehetséges részletességgel.” *Alapelvek...*, i. m., 2. (Kiemelés tőlem: M. Sz.)
- ²³ *Textológiai-, filológiai adatbázisok.* <http://deba.unideb.hu/deba/irodalom/irodalom.php> 2017. 03. 10.
- ²⁴ Patrick SAHLE, *A Catalog of Digital Scholarly Editions*, v 3.0, 2008ff, utolsó módosítás: 2016. 12. 30. <http://www.digitale-edition.de/>
- ²⁵ Greta FRANZINI, *Catalogue of Digital Editions*, GitHub, 2016ff, utolsó módosítás: 2017. 02. 28. https://github.com/gfranzini/digEds_cat
- ²⁶ LATZKOVITS Miklós, *Inscriptiones Alborum Amicorum*, 2003-2017. <https://doi.org/10.14232/iaa>
- ²⁷ Greta FRANZINI, Melissa TERRAS, Simon MAHONY, 9. *A Catalogue of Digital Editions* = Digital Scholarly Editing, i. m. http://www.openbookpublishers.com/htmlreader/978-1-78374-238-7/ch9.xhtml#_idTextAnchor023 2017. 03. 10.
- ²⁸ Hasonló célokat említ Patrick Sahle is 2016-os tanulmányában: „My own catalogue of scholarly digital editions is an attempt to supply some empirical data for the ongoing methodological debate.” SAHLE, *What Is a Scholarly Digital Edition?*, i. m., 38 (PDF-verzió).
- ²⁹ TEI SIG on Libraries, *Best Practices for TEI in Libraries*, ed. by Kevin HAEKINS, Michelle DALMAU, Sid BAUMAN, TEI Consortium, 2011. <http://www.tei-c.org/SIG/Libraries/teiinlibraries/main-driver.html> 4.1.6. fejezet.
- ³⁰ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/MOKKAZ0003749201> A továbbiakban a cím után zárójelben a rekord létrehozó intézményét, ill. létrehozásának dátumát tüntetem fel.
- ³¹ *Névjegy* = Kosztolányi Dezső: Édes Anna, szerk. VERES András, Gépeskönyv, 2001–2004. <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/kd/edesanna/nev.html> 2017. 03. 10.
- ³² <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/MOKKAZ0003749200>
- ³³ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/MOKKAZ0003749188>
- ³⁴ *Névjegy* = Balassi Bálint összes verse, hálózati kritikai kiadás, v 2.0, szerk. HORVÁTH Iván, TÓTH Tünde, Gépeskönyv, 2002. <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/bbom/inevjegy.htm> 2017. 03. 10.
- ³⁵ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/MOKKAZ0003749211>
- ³⁶ *Névjegy* = *Effectus Amoris*, hálózati kritikai kiadás, szerk. Szegedi Béla, Gépeskönyv, 1998–1999. <http://magyar-irodalom.elte.hu/effectus/masodik/1nevj.htm> 2017. 03. 10.
- ³⁷ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/bibMOK01389253>
- ³⁸ Rimay János verseinek fragmentumai, szerk. TÓTH Tünde, Gépeskönyv, 1999–2004. <http://magyar-irodalom.elte.hu/gepesk/rimay/itart.htm> 2017. 03. 10.
- ³⁹ Rimay János ifjúkori versgyűjteménye, szerk. TÓTH Tünde, HORVÁTH Viktor, ELTE BIÖP–Bibliopolisz, 2007. <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/rimay-janos-ifjukori/adatok.html> 2017. 03. 10.

- ⁴⁰ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/bibMOK02137721>
- ⁴¹ <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/bibMOK02417243>
- ⁴² <http://mokka.hu/web/guest/record/-/record/bibMOK02130698>
- ⁴³ TEI Tools, Stylesheets. http://www.tei-c.org/Tools/#body.1_div.2 2017. 03. 10.
- ⁴⁴ Turska, Cummings, Rahtz, i. m., Par. 9.
- ⁴⁵ 22 Documentation Elements = P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange, The TEI Guidelines, 2016. <http://www.tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/TD.html> 2017. 03. 10.
- ⁴⁶ Beszámoló a projektről: Magdalena TURSKA, Seeking the SIMPLicity..., DiXiT, 2015. <https://dixit.hypotheses.org/550> Prezentáció a TEI Simple-ről: James CUMMINGS, A Processing Model for TEI Simple, Prezi.com, 2015. <https://prezi.com/bqi3bsaiecrz/a-processing-model-for-tei-simple/> 2017. 03. 10.
- ⁴⁷ HORVÁTH Iván, Számítógép és irodalomtudomány = Alföld, 2010/3, 9–28.
- ⁴⁸ Joris VAN ZUNDERT, Peter BOOT, The Digital Edition 2.0 and the Digital Library: Services, Not Resources = Bibliothek and Wissenschaft, 2011 (44), 141–152. Megjegyzendő, hogy számos projekt használja a néhány elérhető online vagy asztali alkalmazások valamelyikét (pl. TextGrid, CollateX, Versioning Machine, Pundit), s a tanulmány megjelenése óta sorra készülnek el az egyetemi kutatói platformok, részint ezen igények kielégítésére.
- ⁴⁹ Vö. Peter ROBINSON, Why Digital Humanists Should Get out of Textual Scholarship. And If They Don't, Why We Textual Scholars Should Throw Them Out., 2013. <http://scholarlydigitaledge.blogspot.com/2013/07/why-digital-humanists-should-get-out-of.html> 2017. 03. 10. A projektek izoláltságát, „silósodását” felismerve kezdett közös infrastruktúra tervezésébe: George BUCHANAN and Kirsti BOHATA, Digital Libraries of Scholarly Editions, a DH2010: Digital Libraries of Scholarly Editions (King's College London, 2010) konferencián elhangzott előadás absztraktja. <http://dh2010.cch.kcl.ac.uk/academic-programme/abstracts/papers/html/ab-814.html> 2017. 03. 10.
- ⁵⁰ Demystifying born digital, OCLC Reports, 2010–2014. <http://www.oclc.org/research/themes/research-collections/borndigital.html> 2017. 03. 10.
- ⁵¹ „Definition: Born-digital resources are items created and managed in digital form.” Ricky ERWAY, Defining “Born Digital”, OCLC Online Computer Library Center, 2010, 1. <http://www.oclc.org/content/dam/research/activities/hiddencollections/borndigital.pdf>
- ⁵² Gabriela REDWINE et al., Born Digital: Guidance for Donors, Dealers, and Archival Repositories, Washington DC, Council on Library and Information Resources, 2013. <https://www.clir.org/pubs/reports/pub159/pub159.pdf> 2017. 03. 10.
- ⁵³ Digital Preservation Handbook, 2nd Edition, Digital Preservation Coalition, 2015. <http://handbook.dpconline.org/> 2017. 03. 10. Ricky ERWAY, You've Got to Walk Before You Can Run: First Steps for Managing Born-Digital Content Received on Physical Media, OCLC, 2012. <http://www.oclc.org/content/dam/research/publication/library/2012/2012-06.pdf> 2017. 03. 10.
- ⁵⁴ 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a sajtótermékek kötelespéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról. http://www.oszk.hu/sites/default/files/Kotelespeldany_rendelet.pdf 2017. 03. 10.
- ⁵⁵ Az Országos Széchényi Könyvtár Digitális Filológia Projektje (melynek gyakornokként résztvevője voltam) is foglalkozik hálózati kritikai kiadások és irodalomtörténeti adatbázisok megőrzésével. A régi magyar versek repertóriumát (<https://rpha.oszk.hu/>) a könyvtár átvette, szövegkiadások szerzeményezésére azonban eddig nem került sor.
- ⁵⁶ John Smithies, a King's Digital Lab (King's College London) vezetőjének emailés közlése nyomán. Lásd még PIERAZZO, 187.
- ⁵⁷ A TEI és a szemantikus web technológiák kapcsolatahoz lásd: Øyvind EIDE, Ontologies, Data Modeling, and TEI = Journal of the Text Encoding Initiative, 2014. <https://doi.org/10.4000/jtei.1191>

Beérkezett: 2017. IV. 24-én.

Maróthy Szilvia
 az ELTE BTK ITDI
 A magyar barokk doktori program
 hallgatója.
 E-mail: mthy.szilvi@gmail.com

ORCID-workshop*

A tudományos közösség hosszú idő óta próbál megoldást találni a szerzők nehéz azonosíthatóságának problémájára. Az ORCID (Open Research and Contributor Identifier) non-for-profit szervezet 2012-ben azért indította útjára nyílt forráskódú azonosító-nyilvántartását, hogy a megegyező publikálói nevek, a különböző névváltozatok, és a hozzájuk csak nehézkesen társítható tudományos munkák rendszerét átláthatóbbá, kezelhetőbbé tegye. Az ORCID ID egy egyszerű regisztrációs folyamatot követően, a kutatók számára ingyenesen generált 16 számjegyű, egyedi, tartós és nemzetközileg elfogadott szerzőazonosító. A nyilvántartásba vételt követően az orcid.org oldalon keletkezik egy személyes adatlap is, amelyen megjelenhetnek a korábbi publikációknál használt név alakok, kutatási területek, tanulmányok, munkahelyek, elnyert pályázatok és a tudományos munkásság is. Ezeknek egy részét a tulajdonos maga viszi fel, más része partnerszervezetek révén kerül be a rekordba. A kutató a profilján megjelenő tartalmak láthatósága felett teljes kontrollt gyakorol. Engedélyt adhat az adataihoz való hozzáférésre, hogy egy kölcsönösen előnyös együttműködés keretei között a vele kapcsolatba lépő intézményeket tájékoztassa az őket érdeklő dolgokról, azok pedig naprakészen tartják az adatlapját. Ez a kényelmi szempont mellett (kevesebbet kell manuálisan felvinnie), az ott megjelenő metaadatok megbízhatóságát is növeli.

A szervezet céljai túlmutatnak azon, hogy a kutatók rendelkezzenek az általuk kínált azonosítóval. Azon dolgoznak, hogy kiépítsék azt az infrastruktúrát, amiben ezeket használni is tudják. Céljuk, hogy a publikálási, adatelhelyezési, illetve kutatás-finanszírozási folyamat során, a munkafolyamatba szervesen integrálják azokat a pontokat, amelyeken keresztül az ORCID ID-k révén az információcsere létrejöhet. Ehhez próbálják a lehetséges partnerszervezetek és a nemzetközi tudományos közösség különböző szereplőinek befogadó-

készségét növelni. Ennek a törekvésnek a részeként indultak világ körüli rendezvénysorozatra, hogy lehetőséget teremtsenek a szervezet és a közösségek közötti közvetlen információcserére, közös gondolkodásra arról, hogy kinek mit nyújthat az ORCID, és hogy mit lehetne tenni az érintett kutatók bevonása érdekében.

Ennek a rendezvénysorozatnak harmadik európai állomásaként rendezték meg 2017. május 25-én, Budapesten, az MTA Könyvtár és Információs Központ konferenciatermében azt a workshopot, amelyen én is részt vettem. Az általam végzett számítás szerint a hallgatóságot olyan 55-60 fő alkotta. A házigazda-intézmény és a meghívott előadók mellett a fővárosi egyetemi könyvtárak képviseltették magukat legnagyobb létszámban, de vidéki felsőoktatási intézmények némelyike, így például a Szegedi Egyetemi Könyvtár is küldött kollégákat, illetve – ahogy ez a hozzászólásokból is kiderült – a téma iránt érdeklődő kutatókból sem volt hiány.

A workshopot az ORCID-től Matthew Buys és a vendéglátó intézmény képviselője, Holl András közösen nyitották meg rövid felvezető beszédekkel. Matthew Buys azt bocsátotta előre, hogy bár prezentációk egymást követő sorozatát fogjuk végighallgatni, ők egy interaktív, véleménycserén alapuló eseményben gondolkodnak. Holl András kulcsmondata pedig az volt, hogy az sem baj, ha valaki nincs tisztában az ORCID-dal, a fontos, hogy rendelkezzen ID-val. Hozzátette, hogy még messze vagyunk attól, hogy ez az azonosító általánosan elfogadottá és használttá váljon, de az olyan események, mint ez, pont ezt a célt szolgálják.

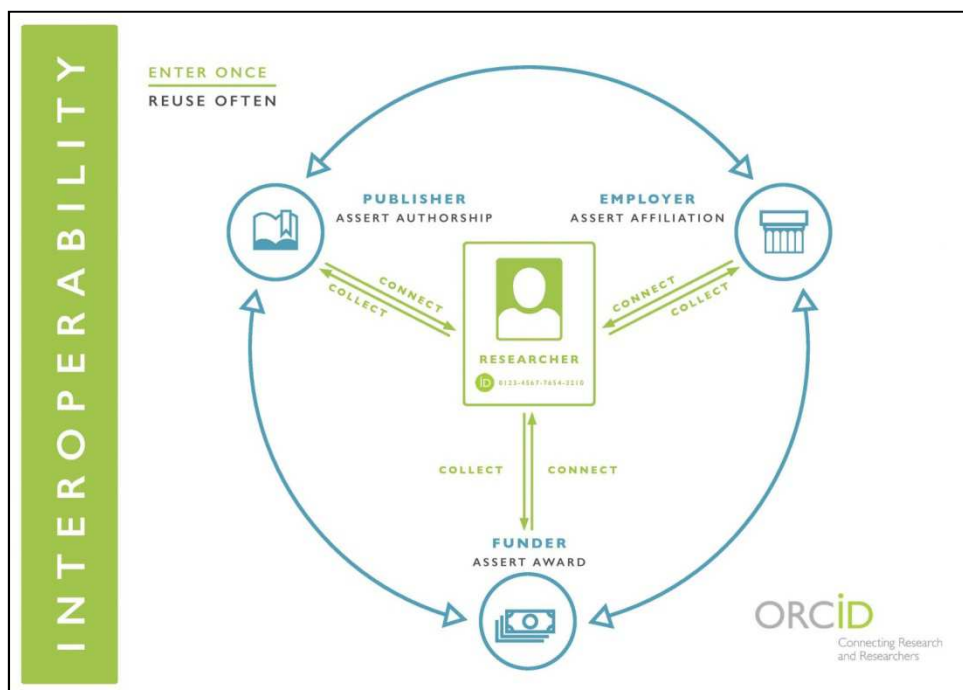
A workshopot lényegében a szervezet ügyvezető igazgatója, Laure Haak¹ indította „Why Identifiers Matter?” című nagyon profi előadásával.² Az ORCID-et képviselő előadók úgy osztották fel maguk között az első szekciót, hogy Laure Haakra hárult az elméletibb, általános bevezető megtartásának

feladata, a többiek pedig sokkal inkább a kutatók és intézmények számára releváns gyakorlati kérdéseket járták körül. Holl András nyitó gondolataival összhangban az első előadó is az azonosító rendszeres használata fontosságának nyomatékosításával kezdett, és csak ezután tért rá arra, hogy mi is az ORCID ID és milyen igény hívta életre (a kutatóműhelyektől az egyetemeken át a kutatásokat finanszírozó különféle alapokig mindenkinek fontos, hogy a velük kapcsolatba lévőket egyértelműen azonosítani tudják, de ez a gyakorlatban meglehetősen tökéletlenül valósul meg a mai napig). Az általuk létrehozott regiszter azt a célt szolgálja, hogy létrehozzon egy azonosítót, ami a kutatót összeköti tudományos tevékenysége különböző produktumaival. Ezt követően amellet érvelt, hogy ennek a nyílt forráskódú regiszternek a hatékony működése csak egy nemzetközi perspektívájú közösségépítéssel párhuzamosan valósulhat meg.

Később arról beszélt, hogy ezt a hatékony működést miképpen képzelik el. A könnyebb megértés érdekében az ORCID ID működését egy bankkártyához hasonlította. Bemész egy boltba, lehúzod a kártyádat, a használatkor a bank igazolja, hogy rendelkezel a megfelelő kerettel, fizetsz, elégedetten távozol. Nekik az a feladatuk, hogy a termináloknak, tranzakciós helyeknek, ahol az információcsere megtörténik, a létrehozásához szükséges

eszközöket megteremtsék, és rábírájk a közösséget arra, hogy ezeket használják is. (A prezentáció végén ennek a gondolatnak a jegyében Laure Haak egy újabb hasonlattal csatornahálózathoz is hasonlította az ORCID-ot, ami szintén csak akkor használható, ha az épületekben van bemenet.) Ők úgy vélik, hogy rengeteg ilyen pontra van szükség. Disszertációk leadása, tudományos cikkek benyújtása, tréningekre való jelentkezés, konferenciákon előadás tartása... megannyi „tranzakciós hely”. Ezt takarja a gyakran előkerülő „enter once, reuse often” (lépj be egyszer, használd rendszeresen) szlogenjük is.

Ebben a rendszerben a kutató áll a központban, aki csak „lehúzza a kártyáját”, amikor tudományos tevékenységet folytat. Ezt a modellt ő „collect-connect” (begyűjt-kapcsolatot teremt) rendszernek nevezte (1. ábra), ami a szervezet jövőképpel kapcsolatos nyilatkozatának nevében is szerepel.³ Az információ kétirányú: egyrészt az ID-n keresztül az erre felhatalmazott intézmény, kiadó vagy támogató naprakész információkkal gazdagodhat a kutatóval kapcsolatban, másrészt ő is hozzájárul ahhoz, hogy annak rekordja folyamatosan frissüljön, naprakész maradjon. Röviden összefoglalva: az a missziójuk, hogy a kutatók rendelkezzenek azonosítóval és legyen kiépítve az a rendszer, amiben ezeket valóban használni is tudják.

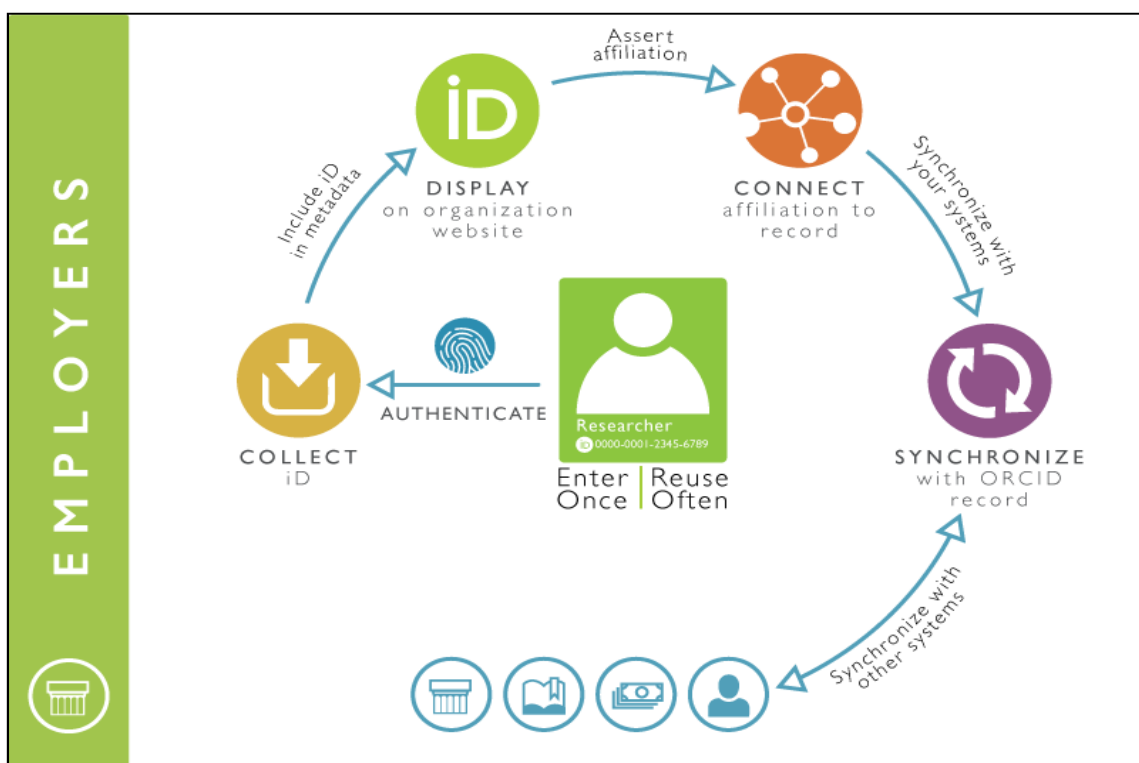

1. ábra A Collect & Connect-modell működése a gyakorlatban

Előadása záró szakaszában különféle adatokkal szemléltette, hogy hol tart most az ORCID.⁴ Ezt követően, számukra különös jelentőséggel bíró kulcsszavak kerültek terítékre: átláthatóság⁵, non-profit, membership, együttműködés. Utóbbival kapcsolatban külön kihangsúlyozta, hogy mindenféle megkeresésnek, részvételnek, kérdésnek, ötletnek örülnek és ezeket a support@orcid.org-ra várják.

Matthew Buys⁶, az ORCID európai, közel-keleti és afrikai régiójának igazgatója vette át tőle a szót, és tartotta meg *Research management trends* című prezentációját. Az ő előadásának központjában a *Collect&Connect* munkafolyamat ismertetése állt. Azzal kezdte, hogy az ORCID, amennyire csak lehet, tehermentesíteni szeretné a kutatókat, hogy azok a munkájukra tudjanak összpontosítani az adminisztráció helyett. A személyes rekordokkal kapcsolatban egy „opt-in” rendszert vázolt fel. Ebben a rekord a kutató tulajdonát képezi, a kezelését is ő végzi, de engedélyt adhat ORCID-datái használatára ORCID-member szervezeteknek, akik cserébe naprakészen tartják az adatlapját, így a felhasználónak nem kell ezt manuálisan megtennie. Emellett a kényelmi szempont mellett a metaadatok megbízhatóságát is növeli, ha a forrá-

sa közvetlenül a kiadó, egy alap vagy az egyetem. Márpedig a hitelesség, az autentikáció az ORCID ID munkafolyamatba való beillesztésének egy nagyon fontos hozadéka lehet. Az előadás második felében leginkább arról volt szó, hogy az azonosítónak a munkafolyamatba való beillesztése milyen visszacsatolásokkal, szinkronizációval járó folyamat során történik, és milyen előnyökkel jár (láthatóság növekedése, megbízhatóság) az intézmények és főleg a kutatók számára (2. ábra).⁷ Az intézmények kapcsán kitért arra, hogy a partnerek számára rendelkezésre bocsátanak saját fejlesztésű, nyílt forráskódú API-kat, amelyeken keresztül ha valaki az intézmény oldalán bejelentkezik, azonnal létrejön közte és a felhasználó közötti, az adatlapon is megjelenő kapcsolat. Ennél a résznél számomra hiányzott annak az ismertetése, hogy egy felsőoktatási intézmény milyen eljárást követően, milyen kondíciók mellett, milyen tagdíjjal (ha egyáltalán kell ilyet fizetnie), tehet szert a tag státuszra.⁸ Azt említette, hogy a legtöbb magyar egyetem már valamilyen partneri viszonyt ápol velük, de nekem ez a rész sem volt teljesen világos. Azt külön hangsúlyozta: a legfontosabb az, hogy ha egy intézménynek speciális igényei vannak, a kapcsolatfelvételt követően dolgozhatnak ezek kielégítésén.⁹

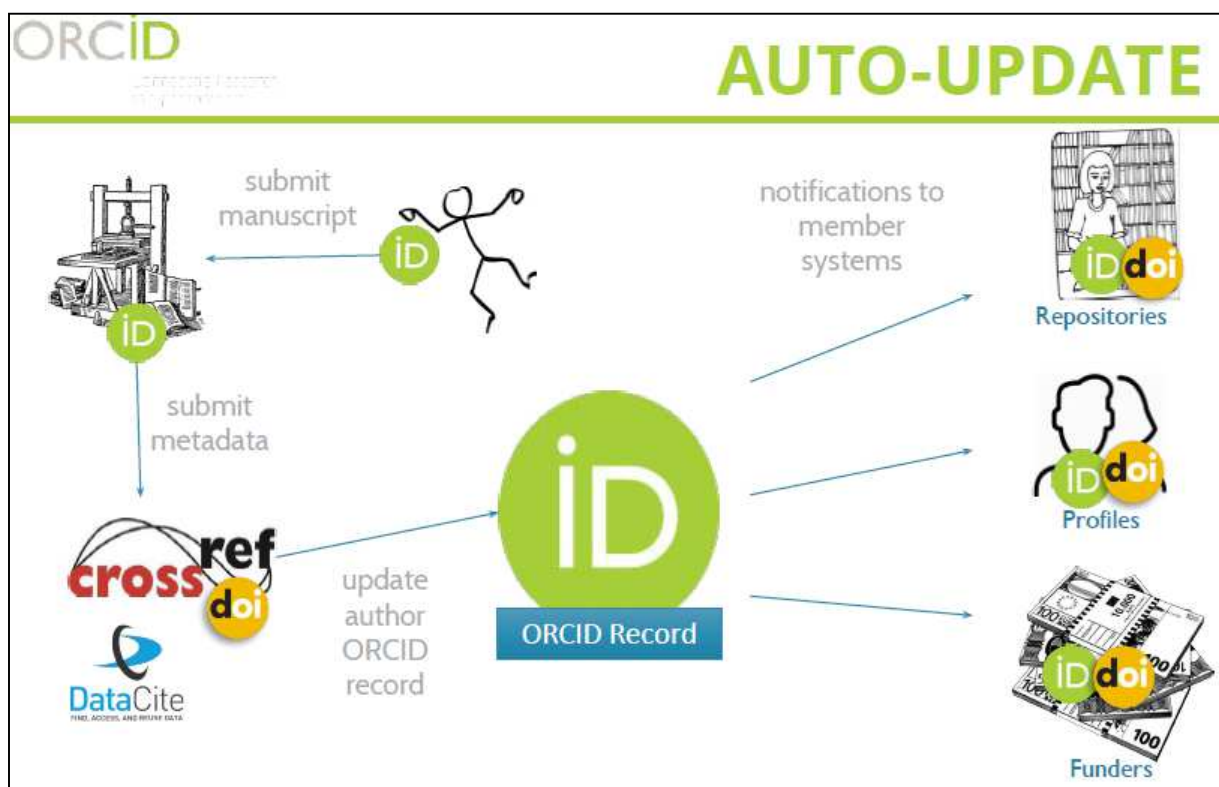
2. ábra Szinkronizálás és visszacsatolások az ORCID rendszerben

Az első blokk végén *Gabriela Meijas*, a szervezet kommunikációs részlegének munkatársa *Who benefits from ORCID?* című előadásában felhasználói perspektívából közelített az ORCID felé. Az ő prezentációja leginkább arra a gondolatsorra volt felfűzve, hogy az ORCID egy nagyon praktikus, felhasználóbarát rendszer, ami nem hogy nem vonja el a tudósokat a munkájukból, hogy felesleges adminisztrációt végezzenek, de még csökkenti is az erre fordítandó időt. Ennek az egyszerű használhatóságnak a bizonyítására megkérte a jelen lévők közül azokat, akik még nem rendelkeznek ORCID azonosítóval, hogy vele együtt regisztráljanak az oldalon. Egyébként többféle regisztrációs mód közül is lehet választani (Facebookkal, Google-lel, de ha van ilyen, intézményi fiókkal is), kinek mi a kényelmesebb.

A duplikátumok keletkezésének megelőzéséről is szó volt. Bemutatta, hogy ha valaki már egy létező e-mail címmel vagy névvel próbál regisztrálni, a rendszer rákérdez arra, hogy valóban ő-e az egyik. Ha mégis létrejönnek duplikátumok (természetesen ezeknek a megszületését az ORCID sem tudja megakadályozni, hiszen a felhasználók hozzák létre a profilokat), azoknak később lehetőség van az összevonására.

A rövid regisztrációs folyamatot követően a felhasználó maximális kontrollt gyakorol a rekordja felett. A kutató személyes döntése, hogy milyen szinten teszi nyilvánossá az adatlapján található információkat. Minden egyes adatról eldöntheti, hogy mindenki számára nyilvánosan hozzáférhető legyen, esetleg csak az erre felhatalmazottak férjenek hozzá, vagy teljesen privát jellegű. A kutató az adatlapján megadhatja más típusú azonosítóit is (ISNI, akár MTMT-s ID is), ezzel is tovább növelheti az azonosíthatóságát, ami az oldal legfőbb célja.

Ezt követően arról volt szó, hogy mire használhatja egy kutató az azonosítóját, illetve hogy kikkel működik együtt a szervezet. Nagyon fontos megérteni, hogy az ORCID nem CV-, hanem ID-rendszer, de segíthet az önéletrajzok benépesítésében, feltöltésében. Ők kapcsolatba lépnek mindenkivel, de csak félig tudják megépíteni a hidakat, kell a közreműködés a társuló fél részéről is. Ennek többféle fokozata is létezik, ez attól függ, mire van igény. Vannak olyan változatok is, mint a CrossRef vagy a DataCite esetében, akiknél auto-update-re is lehetőség van, ha a felhasználó jóváhagyja (3. ábra).

3. ábra Auto-update az ORCID rendszerben

Az ImpactStory-ra, de más oldalakra is be lehet jelentkezni ORCID ID-vel, ezzel munkát és időt megspórolva, a Google-ben pedig sokkal pontosabb találatokat lehet elérni a keresésnél, ha valaki az azonosítóra keres. Javítja tehát egy kutató láthatóságát, megtalálhatóságát, de ehhez az ID-t minden munkához társítani kell.

A délelőtti szekciót záró Q&A blokkban inkább az összefoglaló jelleg dominált. Holl András ennek szellemében amellet érvelt, hogy az ORCID sokkal jobb módja az információ menedzselésének, mint mondjuk a Google Scholar, mert sokkal nagyobb hitelességi fok érhető el általa, hiszen a benne szereplő adatok a szerzőtől vagy valamelyik együttműködő szervezettől származtak, és még a kontroll is a kutatónál marad.¹⁰

A délutáni első szekció az *Enabling interoperability across research sectors* nevet kapta, és ennek keretei között a CrossRef, az Akadémiai Kiadó és az MTMT képviselői kaptak lehetőséget arra, hogy az ORCID-dal való együttműködésükről, eddigi tapasztalataikról és jövőbeli terveikről körülbelül 20 percen beszámoljanak.

Az első előadó Rachael Lammey, a CrossRef közönségkapcsolati részlegének munkatársa volt, aki *ORCID integrations at CrossRef* címmel mutatta be a két szervezet közötti kapcsolatot.¹¹ Leszögezte, hogy az ORCID és a CrossRef, amely jelenleg közel 90 magyar intézménnyel is együttműködik, nagyon hasonlóan gondolkodik a megbízható azonosítók fontosságáról. Munkája során kiadókkal, könyvtárakkal dolgozik, és nekik is tudniuk kell, kikkel dolgoznak, mit adnak ki. Szerinte mindkét szervezet sokat tesz ennek előmozdítása érdekében. Ezért is kérik, hogy a kiadók gyűjtsék be az ORCID ID-eket, mielőtt hozzájuk fordulnak.

Az ő előadásának központi témája a már másfél éve létező „auto-update” szolgáltatásuk tapasztalatainak összefoglalása volt.¹² Ennek jelentőségét ő abban látja, hogy a szerzőknek azon kívül, hogy jóvá kell hagyniuk adatlapjuk frissülését, semmiféle feladatuk nincs. A CrossRef maximálisan tiszteletben tartja a kutató jogát ahhoz, hogy az jelenjen meg a profilján, amit jóváhagy, ezért hozzájárulást kérnek. Az engedélykérés során röviden tájékoztatnak magukról is, mert ők a napi munkájuk során nem a szerzőkkel lépnek kapcsolatba, így nem várják el tőlük, hogy pontosan ismerjék a tevékenységi körüket. A kutatónak lehetősége van csak az adott anyagra vagy hosszú távra engedélyt adni, de természetesen ezt meg is tagadhat-

ja. A frissülő rekordban forrásként megjelenik a CrossRef, ami garanciát jelent a hitelességre. Mutatott egy statisztikát, amiből azt lehetett kiolvasni, hogy sokan mégsem járulnak hozzá a rekordjuk ilyen úton történő frissítéséhez. Vagy egyenesen elutasítják, vagy egyszerűen csak nem válaszolnak. A CrossRefnél abban bíznak, hogy a jövőben a kutatók ORCID-rekordjai olyan teljesek lesznek, amennyire csak lehetséges, ezért szeretnék javítani a kommunikációjukat.

Bálint F. András: ORCID and Akadémiai Kiadó – current usage and future plans címmel elsősorban egy saját készítésű statisztika ismertetésére felhívva beszélt az Akadémiai Kiadó tapasztalatairól.¹³ Előadásában először a kiadó múltját, eredményeit, kiadványait mutatta be, számszerűsítve. Megemlítette az *AK Congress*-t, de elsősorban az 58 folyóiratot számláló *AK Journals* állt az előadás központjába. 33 folyóiratuknál lehetőség van cikkeket online beküldeni, illetve van online peer-review rendszer (kb. fele-fele arányban használnak a lapjaiknál Editorial Managert és OJS 2.x-et). Mindegyik EM-es folyóiratnál lehetőség van arra, hogy a cikk leadásánál megadják az ORCID ID-t, az OJS-szel közölt folyóiratoknál pedig a profilon lehet közzétenni az azonosítót.

A prezentáció központi részében annak a kutatásnak az eredményeit ismertette, amelyben kiválasztott 9-et a folyóirataik közül, és ezeken vizsgálta az ORCID ID-használatot. A lapok mind tematika, mind nyelv, mind pedig besorolás szerint különbözők voltak. A kutatásba bevont lapok ismertetése után rátért az eredményekre. Igazán általános következtetéseket nem engedett levonni a végeredmény. Természetesen a Q1-Q2-es folyóiratok voltak elől ORCID-használat terén, de a két társadalomtudományi tematikájú lap közül az egyik a lista élén, a másik a végén állt, a magyar nyelvűek közül pedig az egyik a közepén a másik a végén. Az ORCID-használat az összes lapnál 49 és 9% között mozgott, egynél nem volt mérhető (4. ábra).

Az előadó azt a következtetést vonta le ebből, hogy csak gyűjtenek ORCID ID-t, de nem igazán használják. A cél ennek megfelelően a jövőben az, hogy egyrészt tanulmányozzák, jobban megismerjék az azonosítót, másrészt valóban alkalmazzák is. Szerinte a szerzők motiválására is nagyobb hangsúlyt kellene fektetni. Esetleg az OA-cikkek díjából elengedhetnének valamennyit, esetleg ígérhetnének gyorsabb publikációs folyamatot. Az ORCID-nak pedig a szerzők számára ingyenessé, könnyen használhatóvá és jövedelmezővé kell válnia.

Wolters Kluwer ORCID Hungary Workshop 25 April 2017

Journal title	% of ORCID usage	% of ORCID usage for authentication	Journal rank Q category	Language	Social vs. Natural Sciences	
Scientometrics	49,5 %	42,8 %	Q1	english	Social	China, 10 %
JRNC	28,6%	24,4 %	Q2	english	Natural	China, 5 %
JTAC	28,2 %	23,4 %	Q2	english	Natural	Brazil, 7 %
JBA	27,2%	15,8 %	Q1	english	Natural	Spain, 4 %
OH	21,9 %	14,4 %	Q3	hungarian	Natural	Hungary, 21 %
CRC	17,7 %	8,5 %	Q3	english	Natural	India, 3 %
AAlim	16,3 %	7,9 %	Q4	english	Natural	Italy, Portugal 2-2 %
AChrom	9,3 %	-	Q3	english	Natural	India, 9 %
MPSZLE	-	-	Q4	hungarian	Social	

IF_{av2015}: 1,835
IF_{av2015}: 0,352

AKJournals

Current situation: we are just collecting ORCID, but don't use it...

4. ábra ORCID-használat az Akadémiai Kiadónál

Holl András zárta ezt a blokkot *ORCID and MTMT* című előadásával.¹⁴ A rövid előadás elején arra vonatkozó adatokat sorolt, hogy hol tart most az MTMT (több mint 50 000 kutató belső azonosító, 1,6 millió publikáció, 5,8 millió citáció), de beszélt arról is, hogy miképpen kerülnek adatok az MTMT-be. Aztán rátért arra, hogy már ma is lehetőségünk van az MTMT-n belül megadni az ORCID-os ID-kat, és ezzel 3000-nél több felhasználó már élt is. Akkor is kapcsolatba kerülnek az ORCID-dal, amikor az olyan rendszerekből importálnak adatokat, mint a Web of Science. Foglalkozott azzal is, hogy milyen haszonnal járna az ORCID-MTMT kapcsolat kiterjesztése. Szerinte amellet, hogy a szerzők névalakjának tisztázására lehetne használni, a szelf-citációkat kiszűrésében is segíthetné. Az integráció a külföldről érkező kutatók számára megkönnyíthetné a publikációs listájuk importálását, de magyar kutatók is gyorsan tudnák az MTMT-ből exportálni a sajátjukat az ORCID-ra, ráadásul az adatok megbízhatósága is garantált lenne.

Ezt követően egy újabb Q&A blokkra került sor, amelynek során érdekes beszélgetés bontakozott ki az ORCID népszerűsítésének lehetőségéről. Holl András azon az állásponton volt, hogy az MTMT-ben csak akkor lesz általános az ORCID ID-használat, ha kellően határozott fellépéssel kötelezővé teszik. Felhívta a figyelmet arra is, hogy az ELTE is így járt el.¹⁵ Szerinte a kiadóknak is össze kell állniuk és kialakítani egy ezzel kapcsolatos közös stratégiát vagy állásfoglalást. Ezzel kapcsolatban Laure Haak ellenvéleményének adott hangot. Megjegyezte, hogy értékeli az igyekezetet, de szerinte nem szabad sürgetni a folyamatot, felvilágosításra kell helyezni a hangsúlyt. Ami működik, annak a használatára nem kell kényszeríteni az embereket. Az ORCID működik, egyszerű használni, a hozzá tartozó dokumentáció is elérhe-

tő. Matthew Buys ehhez kapcsolódva azt mondta, hogy azt sem kérdezik meg az emberek, hogy miért vannak kint utak. Ők ennyire nyilvánvaló létezővé szeretnének válni, de ehhez kommunikálni kell a közösség felé az ORCID használatával járó előnyöket. Ebben ő a könyvtárosoknak kulcs szerepet szánna. A téma kapcsán Bálint F. András szintén a könyvtárosi tevékenység fontosságát hangsúlyozva kifejtette, hogy direkt kommunikációra van szükség, pusztán hírlevelek nem jelenthetnek megoldást a problémára.

Gárdos Judit szociológus azt a provokatív kérdést tette fel Holl Andrásnak, hogy ha van nálunk az elég sok munkát igénylő MTMT, akkor mi szükség van még az ORCID használatára is. Holl azt válaszolta, hogy ezek kiegészítik egymást, segítenek egymásnak. Kizárólag magyarul publikáló szerző esetleg nem látja az értelmét az ORCID-on való megjelenésnek, de az akkor is olyan infrastruktúrát jelent, amit megéri használni. Ráadásul mindössze pár kattintást igényel. Ezen kívül, ha most importálsz például a WoS-ról, egy hosszadalmas procedúra során tudod kiválasztani a valóban hozzád tartozó tartalmakat. Az ORCID-dal való együttműködés ezt megspórolhatja nekünk. Ezen kívül, akik külföldön is publikálnak, onnan támogatásra számítanak, azoknak nem biztos, hogy elég az MTMT. Matthew Buys annyit tett mindehhez hozzá, hogy nem céljuk, hogy az ORCID felváltsa a többi rendszert. Úgy gondolja, hogy ezek közül a jól működők mind kiegészítik egymást.

Az utolsó blokkban arra kértek minket, hogy kis csoportokba rendeződve beszéljük meg a hallottakat. Ezt követően ismét lehetőség nyílt észrevételek megfogalmazására, kérdések feltételezésére. Ennek során konkrét kérdések érkeztek, mint például, hogy mi történik akkor, ha egy publikációról két

forrásból is érkezik információ az ORCID-hoz,¹⁶ vagy hogy tervezik-e szervezetek számára is hasonló oldal létrehozását.¹⁷ Ezt követően már csak Holl András záró szavai voltak hátra, aki annak a véleményének adott hangot, hogy ebben a kérdésben is együtt kell dolgoznia a közösségnek, és az Akadémiai Könyvtár hajlandó is erre.

☺ ☺ ☺ ☺ ☺

Úgy gondolom, hogy az ORCID olyan téma, amivel felsőoktatási könyvtáraknak mindenképpen foglalkoznia kell. Ki kell vennünk a részünket ennek a felhasználóbarát, praktikus azonosítónak a megismertetéséből, népszerűsítéséből. A dolgunkat megkönnyíti, hogy angol nyelven már számos helyen elkészítették a maguk LibraryGuide-jait,¹⁸ amelyek kiindulási pontnak tökéletesek lehetnek a jövőben. Ezt megelőzően viszont indokolt lenne a témában való további elmélyülés.

Irodalom és jegyzetek

- 1 Az előadónak számos előadása, cikke érhető el a neten, ha valaki jobban el szeretne mélyülni a témában. Az ORCID történetéről, más rendszerekkel való kapcsolatáról, működéséről ebben a videóban sokkal részletesebben beszél:
<https://www.youtube.com/watch?v=pyR3WBxOSw> – a hozzá tartozó prezentáció:
<https://www.slideshare.net/ORCIDSlides/orcid-seminar-at-kaust>
- 2 HAAK, BUYS és MEIJAS az eseményen látható ppt-prezentációkból készült pdf-et az ORCID a FigShare-oldalukon közzé tette:
https://figshare.com/articles/Why_Identifiers_Matter/5047042/1
- 3 Erről bővebben lásd: <https://orcid.org/content/collect-connect>.
- 4 Ezek a számok itt megtekinthetők:
<https://orcid.org/statistics>
- 5 Ennek kapcsán mutatta be a nyilvános roadmapjüket: <https://trello.com/b/ECJQ9Agx/2017-orcid-roadmap-publi> és hívta fel a figyelmet arra, hogy a honlapjukon mindenféle információt megtalálunk, a nyílt forráskódú programoktól az irányelvekig:
<https://support.orcid.org/knowledgebase>
- 6 Tőle szintén nagy számban találni ORCID-dal kapcsolatos anyagokat a neten. Ezt a prezentációt ki-mondottan hasznosnak és részletesnek ítélem:
<http://theacse.com/meeting2016/matthew.pdf>
- 7 Úgy érzem, hogy ezt itt felesleges részletekbe mérően ismertetnem, érthető a képi szemléltetés, az elhangzott szöveg pedig, lényegében egy az egyben megtalálható itt:
<https://members.orcid.org/cc-research-organizations>
- 8 Az intézményi regisztrációval kapcsolatban lásd a FigShare-en közzétett pdf 20–25. oldalát.
- 9 Ami az előadásából számunkra még érdekes volt, hogy DSpace-repozitóriumokból is nyernek adatokat, sőt, az állandó update is megoldható.
- 10 Jellemző volt az egész rendezvényre, hogy nagyon kevés kritikus hangot lehetett hallani. Mindenki érdeklődő vagy egyenesen támogató volt, sőt, HOLL András néha tovább is ment az ORCID használatára való buzdítás során, mint maga a szervezet.
- 11 Az előadáshoz tartozó diákból készült pdf innen tölthető le:
https://figshare.com/articles/ORCID_Integrations_at_Crossref/5047048
- 12 Van ezen kívül egy CrossRef metadata search (search.crossref.org) szolgáltatásuk is, ami szintén alkalmas az ORCID-adatlap teljességéért.
- 13 Az előadáshoz tartozó prezentáció itt megtekinthető:
https://figshare.com/articles/ORCID_and_Akad_miai_Kiad_Current_Usage_Future_Plans/5047045
- 14 Az előadáshoz tartozó prezentáció megtekinthető itt:
https://figshare.com/articles/ORCID_and_MTMT/5047051
- 15 „Az 5/2017. (V. 2.) számú rektori utasítás 4. paragrafusa kötelezővé teszi oktatók és kutatók számára az ORCID-azonosító meglétét, a 6. paragrafus pedig az azonosító feltüntetését minden tudományos munkán.” / <https://konyvtar.elte.hu/cikk/orcid-workshop-nem-csak-kutatoknak/> – a kérdéses rektori utasítást pedig lásd: https://www.elte.hu/file/ru_2017_05.pdf
- 16 Az ORCID ezeket nem olvastja össze, csak egy csoportba sorolja, hiszen a források különbözőek, elképzelhető, hogy később update-elik is még az ORCID-on megjelenő információt. A rekord gazdája eldöntheti, hogy melyiket jeleníti meg. Az pedig, hogy több forrás is igazolja egy tanulmány meglétét, inkább a hitelesítés irányába hat, mint ez ellen.
- 17 Laure HAAK szerint szükség lenne valami ilyesmire, HOLL András pedig hozzáfűzte, hogy ők dolgoznak egy intézményi hierarchia listázásán, ami talán használható lenne. A vendégek közül is volt, aki úgy gondolta, hogy az MTMT-vel ez jól szinkronizálható lenne, hiszen egyrészt kötelező a használata, másrészt részletesen kidolgozott rendszerrel dolgoznak.
- 18 Ilyenre példákat találunk a következő oldalon:
http://libguides.ucd.ie/orcid/orcid_intro

Lovász Dávid

a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont
Digitális Tartalomszolgáltatási Osztályának könyvtárosa,
E-mail: lovasz.david@lib.pte.hu

Az elektronikus és a papíralapú könyvek szövegértésre, szemfáradtságra és érzékelésre gyakorolt hatásának összehasonlító elemzése

Számos kutató feltételezi, hogy a közeljövőben minden publikáció digitálisan fog megszületni és megjelenni. Az elektronikus könyvek – mint a publikálás elfogadott megjelenési formái – elfoglalták méltó helyüket a nyomtatott társaik mellett. Manapság már minden könyvtári gyűjtemény teljesen természetes elemének tekinti az elektronikus könyveket.

Az e-könyvek nyilvánvaló előnyei mellett, még számos vita folyik arról, hogy mennyire hatékony az olvasásnak ez a módja. Az e-könyvek izgalmas, de ugyanakkor ellentmondásos eszközök a felhasználók számára: gyakran nehezen olvashatók, túl összetettek és nem ergonomikusak. E tulajdonságok miatt sokkal inkább igénybe veszik az olvasók kognitív képességeit és az e-könyvek olvasása sokkal nagyobb erőfeszítést és odafigyelést kíván a felhasználók részéről. Érdekes módon egy hétköznapi számítógép-képernyőn való olvasás sokkal több olvasási hibát eredményez és kb. 20%-kal lassabb, mintha ugyanezt a szöveget nyomtatott formában olvasnánk. Az e-könyvekkel kapcsolatos tapasztalatlanság manapság ugyan már sokkal ritkább mint korábban volt, mégis fenntartásokkal kell kezelni az e-könyvek kizárólagos használatát olvasásra. *Carlson* egy 2002-es tanulmányában már jelezte, és *Cho* is hasonló eredményre jutott 2003-ban, hogy az e-könyvekben való navigáció az egyik legnagyobb probléma a felhasználók részére. Más tanulmányok szerint (*Hernon 2006.*) nehézkes a lapozás az e-könyvekben, illetve nehéz adott szavakat, vagy egyes specifikus fejezeteket megtalálni a szövegben. Ezek a nehézségek negatív hatással vannak a hallgatók e-könyvhasználati szokásaira.

Az e-könyvek népszerűsítői mindig hozzátesszik, hogy az áttérés a nyomtatotról a képernyőn történő olvasásra normál és elkerülhetetlen evolúciós irány. Ráadásul a legtöbb ezzel kapcsolatos ko-

rábbi kutatás, elsősorban az e-könyvrendszerek technológiai fejlődésére fókuszált, az információátvitelre, az információkeresésre vagy a rendszerintegrációra, nem pedig a felhasználók tapasztalataira, mint például a szöveg megértésére, a szemfáradtságra, illetve hogy milyen a felhasználók általános benyomása az e-könyvekkel kapcsolatban. Volt ugyan néhány tanulmány a felhasználói tapasztalatokról, de ez sokkal kevesebb figyelmet kapott, illetve ha korábban vizsgálták is a szövegértést, a szemfáradtságot vagy az e-könyvek használatával kapcsolatos felhasználói tapasztalatokat, akkor azt mindig külön-külön tették. Jelen tanulmányban a szerzők megpróbálták felmérni az e-könyvek és a nyomtatott könyvek használhatóságát objektíven mérhető szempontok alapján. A tanulmány egyértelmű célja, hogy az elektronikus könyvek felhasználásával kapcsolatban javaslatokat fogalmazzon meg.

A kutatás a következő konkrét kérdésekre keresett választ:

1. Vajon a tanulók szövegértési teljesítménye különbözik-e az e-könyvek és a nyomtatott könyvek olvasása esetén?
2. A szemek igénybevétele különbözik-e az elektronikus vagy papírkönyvek olvasásánál?
3. Mennyire találják a tanulók hasznosnak az e-könyveket, és mennyire elégedettek velük, illetve milyen szándékuk van az e-könyvek jövőbeni alkalmazásával kapcsolatban?

A cikkben a fenti három kérdéssel kapcsolatban részletes irodalmi áttekintés található egészen 1986-tól kezdődően.

Vizsgálati módszerek

A szerzők a vizsgálatot 56, 10-12 éves korú hatodikos tanulón végezték el (29 fiú és 27 lány). Minden szempontból homogén csoportnak tekinthetők,

nagyrészüknél otthon is volt számítógépe és használták otthon e-mailt és mobiltelefont.

Koreai napilapból kiválasztott, gyerekeknek szóló történeteket kellett monitoron illetve nyomtatott formában elolvasni, amelyeknek a formátuma és kinézete teljesen megegyezett. Az e-könyvhasználat során billentyűt és egeret használtak a lapozáshoz. Először a nyomtatott könyv olvasási kísérleteit végezték el, majd egy héttel később az e-könyv-kísérleteket.

A résztvevők szemfáradtságát az úgynevezett villogás/fúziófrekvencia-küszöb módszerével vizsgálták. Ez a szemnek azon a képességén alapszik, hogy egy bizonyos frekvencián az emberi szem a villogó fényt már nem villogónak, hanem folyamatos fénynek érzékeli. A vizsgálatok során azt a legalacsonyabb még villogó frekvenciát mérték, amely ahhoz szükséges, hogy a villogó fényt folyamatos megvilágításnak érzékeljék. Ez a fajta vizsgálati megközelítés széles körben elterjedt a retina funkcionalitásának vizsgálatára, mivel rendkívül hatékonyan képes felmérni a szemfáradtságot. A résztvevőket az olvasás előtt és után egy ilyen vizsgálatnak vetették alá, majd az elektronikus és a papíralapú könyvek elolvasása utáni értéket összehasonlították.

A szövegértést előre összeállított tesztkérdések alapján mérték, és az egyes tesztek nehézsége nem tért el egymástól.

A szerzők azt találták, hogy a tanulóknak a szövegértési pontjai magasabbak voltak nyomtatott könyvek olvasásakor, mint e-könyvek olvasása után. Úgy tűnik, hogy a nyomtatott könyvek sokkal jobb szövegértést tesznek lehetővé. A szemfáradtság tekintetében mind a papír mind az elektronikus könyvek esetében csökkent küszöbértéket mértek, azonban az e-könyvek olvasása után sokkal jelentősebb mértékben csökkent az adott szemfáradtságot leíró frekvenciatartomány. E-könyvek olvasása során szignifikánsan nagyobb szemfáradtságot észleltek. Az elektronikus könyvek fogadtatásával kapcsolatban pedig azt találták, hogy ugyan a tanulók általánosságban elégedettek voltak az e-könyvekkel, ennek ellenére sokkal inkább preferálták a nyomtatott verziójú könyveket. Mindössze 8% választaná kizárólag az elektronikus verziót, ha választhatna a nyomtatott vagy az elektronikus változat közül. Továbbá hasznosnak találták az

e-könyveket, de nem áll szándékukban a nyomtatott könyvet e-könyvre váltani.

Jelen tanulmány eredményei erősen támogatják azt az általános meggyőződést, hogy az emberek még mindig szívesebben olvasnak hosszabb szövegeket nyomtatott formában. Az eredmények azt is alátámasztják, hogy számos gátja van az elektronikus könyvek szélesebb körű elterjedésének. Azonban úgy tűnik, hogy az e-könyvek elterjedése nem állítható meg.

A tanulmány arra is rámutat, hogy az e-bookfejlesztőknek különösen nagy figyelmet kell fordítani a szemfáradtsággal kapcsolatos problémákra, és arra, hogy a könyvön belüli navigáció egyszerűsödjön. Az e-könyveknek vannak azonban olyan nyilvánvaló tulajdonságai, amelyek messze túlmutatnak a nyomtatott könyveken. Sokkal flexibilisebbek és könnyebben hozzáférhetőek mint a nyomtatott könyvek. Az e-könyveknek mindenképpen van létjogosultsága a könyvtárakban. Nagyon valószínű, hogy új felhasználókat vonzanak majd a könyvtárakba és egyértelmű, hogy a jövő könyvtárainak hibrid környezeteknek kell lenni, amelyben a nyomtatott és az elektronikus verziók is jelen vannak. További tanulmányok szükségesek ahhoz, hogy ezeket a komplex összefüggéseket még tovább tanulmányozhassuk, számos olyan kvalitatív változót figyelembe kell venni, mint például a hallgatók kulturális háttere, kora, neme. Ezek a fontos körülmények rávilágíthatnak számos olyan fontos összefüggésre, amelyeket jelen tanulmány egyelőre nyitva hagyott. Továbbá azt is érdemes lenne megvizsgálni, hogy egy interaktív, illetve nem interaktív e-könyvverzió hogyan képes befolyásolni a hallgatók teljesítményét. Nem utolsósorban az e-bookok multidiszciplináris felhasználását is vizsgálni kellene, hogy a tudományos társadalomban is megismerhessük az elektronikus szövegek hatását illetve használatát.

/JEONG, Hanho: A comparison of the influence of electronic books and paper books on reading comprehension, eye fatigue, and perception. = The Electronic Library, Vol. 30. Iss 3 pp. 390-408./

Radó Rita

Országos Széchényi Könyvtár;
ELTE BTK Könyvtár- és
Információtudományi Intézet Phd hallgató

Beszámoló egy, a Katalisten közzétett levelezés alapján

Péter Király írta, 2017. június 19. 15:27
<kirunews@gmail.com>:

Tisztelt Katalist,
egy bő lére eresztett prezentáció ismertetője következik. Herbert van de Sompel, az OAI-PMH, OAI-ORE, SFX link resolver, ResourceSync, Open Annotations, Memento és más jószágok kitalálójátárszerzője ma publikálta Signposting the Scholarly Web: An Overview című előadásának diáit <https://www.slideshare.net/hvdsomp/signposting-overview>. Az általa javasolt technológia a tudományos weboldalak (pl. intézményi vagy országos repozitóriumok, kutatási adat-archívumok, folyóiratok) információinak összekapcsolásában segít.

Ezek az oldalak tipikusan a következő összetevőkből állnak:

- full text szövegek (néha több formátumban, helyben vagy linkelve)
- bibliográfiai leírás(ok) (néha szintén több formátumban, pl. Bibtex, RIS, JSON-LD stb.)
- szerzők oldalai (pl. ORCID, VIAF, authority rekordok oldalai)
- perzisztens URL (pl. URN, PID, DOI, Handle)
- külső bibliográfiai leírások (pl. a Crossref.org-on)
- „landing page” (az a felső szintű oldal, amire pl. egy perzisztens URL mutat, és ami opcionálisan HTML linkeket biztosít az egyes összetevőkre, lásd <http://mek.oszk.hu/00000/00075/>- a MEK-ben található OSZK Tezaurusz főoldala, innen el lehet érni mind a bibliográfiai leírást több változatban, a tartalom különféle formátumú változatait, és sok minden mást).

A Signposting a HTTP fejrészét (Header) használja ezen információk összekapcsolására. Amikor a weben a HTTP protokoll segítségével egy kérést küldünk egy webszervernek, akkor a válasz két részből áll. A válasz eleje az ún. header metaadatokat tartalmaz a szóban forgó erőforrásról, például mi a tartalom típusa (mime content type), mekkora a mérete, az utolsó módosítás dátuma, a gyorstár elévülésének ideje, a

webszerver típusa stb. és csak e fejrész után jön a tulajdonképpeni tartalom például egy HTML oldal, egy PDF fájl, vagy egy TIFF kép. A böngésző (vagy más kliens) a header alapján jeleníti meg számunkra a dokumentumot, vagy ajánlja fel a letöltést. De a header információit sok más eszköz használja: keresőrobotok, tartalombegyűjtő és – elemző robotok, stb. Szinte minden programnyelv tartalmaz eszközkészletet ezen információk olvasására és írására. A metaadatoknak van egy szabványos sémájuk, aminek karbantartását az Internet Engineering Task Force (IETF) nevű testület vállalta. Ez a séma az újabb igények tükrében folytonosan változik, 2010-ben javasolták a „Link” elem felvételét, ami a „Web Linking” szabvány néven híresült el. Ez a szabvány azt teszi lehetővé, hogy linkeket biztosítsunk a tetszőleges URL-ekhez a HTTP headeren belül. Lássunk egy példát:

A <http://dbpedia.org/data/Reykjavik> URL a következő linkeket biztosítja

Link: <<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>;

```
rel="license",  
<http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;  
rel="alternate";  
type="application/rdf+xml";  
title="Structured Descriptor Document (RDF/XML format)",  
<http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;  
rel="alternate";  
type="text/n3";  
title="Structured Descriptor Document (N3/Turtle format)",  
<http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;  
rel="alternate";  
type="application/json";  
title="Structured Descriptor Document (RDF/JSON format)",  
<http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;  
rel="alternate";  
type="application/atom+xml";  
title="OData (Atom+Feed format)",
```

```
<http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;
rel="alternate";
type="application/odata+json";
title="OData (JSON format)";
<http://dbpedia.org/page/Reykjavik>;
rel="alternate";
type="text/html";
title="XHTML+RDFa";
<http://mementoarchive.lanl.gov/dbpedia/timegate
e/http://dbpedia.org/data/Reykjavik>;
rel="timegate"
```

Az elem szintaxisa egyszerű: a linkeket kacsacsőrben kell megadni, egymástól vesszővel elválasztva. A linkekhez opcionálisan metaadatok kapcsolhatók, ezeket kettősponttal különítjük el. A fenti példában háromféle metaadattal találkozunk: A „rel” a link típusát jelenti. A „license” jelentése, hogy a link a tartalom licencinformációjára mutat. A „alternate” egy alternatív dokumentumtípusra mutat, a „timegate” pedig a Memento link (ez egy sajátos időbélyeg, szintén Van de Sompel találmánya, lásd <http://mementoweb.org/about/>). A „type” jelöli a MIME (vagy dokumentum-) típust, a „title” pedig egy emberi fogyasztásra szánt címke.

A Web Linking szintaxisa és általános szemantikája tehát 2010 óta adott, a Signposting ezt a keretet egészíti ki a tudományos weboldalak elemei összekapcsolásának szemantikájával, úgy hogy a „rel” attribútum értékészletét további lehetőségekkel gazdagítja a következő típusokkal:

author – szerző
collection – a cikket alkotó fájlok összessége (cikk szövege, ábrák, kiegészítő anyagok stb.)
describedby – a dolgot leíró bibliográfiai rekord
describes – annak a dolognak az azonosítója amiről a bibliográfiai leírás szól
item – a gyűjtemény egy darabja
identifier – az azonosító
type – típus (schema.org vagy más névtérből vett jelölő)

Mivel a signposting létező szabványokra épít a tartalomtípus tekintetében a MIME szabvány az irányadó, amiben szerepel néhány bibliográfiai formátum:

BibTeX – „application/x-bibtex”
CiteProc JSON – „application/vnd.citationstyles.csl+json”
RIS – „application/x-research-info-systems”

Azonban számos bibliográfiai szabvány formátuma az XML („application/xml”), amiket nem lehet a MIME-on belül megkülönböztetni, ezért a szerzők egy további attribútum, a „profile” használatát javasolják ilyen esetekben (a type kiegészítéseként és nem helyett):

MARC XML – „<http://www.loc.gov/MARC21/slim>”
MODS – „application/xml <http://www.loc.gov/mods/>”
Simple Dublin Core – „application/xml <http://purl.org/dc/elements/1.1/>”
Qualified Dublin Core – application/xml <http://dublincore.org/documents/dcmi-terms/>”

Mivel mindez így meglehetősen absztrakt, lássunk néhány típuspéldát. A példákban a nyíl jelentése: A erőforrásról szeretnénk linket biztosítani B erőforrásra, vagyis Link-kel kezdődő sorok az A erőforrás HTTP headerjében szerepelnek.

Szerző:

Viaf azonosító linkelése:

```
Link: <http://viaf.org/viaf/31835361/>
rel="author"
```

Több szerző ORCID oldalának linkelése:

```
Link: <http://orcid.org/0000-0002-0715-6126>
rel="author",
<http://orcid.org/0000-0003-3749-8116>
rel="author"
```

Bibliográfiai metaadatok linkelése:

Perzisztens azonosító [UTF-8?]^â

Bibliográfiai leírás

```
Link: <https://doi.org/10.1007/s10958-016-2844-8>
rel="describedby"
type="application/vnd.citationstyles.csl+json"
```

Bibliográfiai leírás [UTF-8?]^â

Perzisztens azonosító

```
Link: <https://doi.org/10.1007/s10958-016-2844-8>
rel="describes"
```

Landing page [UTF-8?]^â

Bibliográfiai leírás

```
Link: <http://citation-needed.services.springer.com/v2/references/10.1007/s10958-016-2844-8?format=refman&flavour=citation>
rel="describedby"
type="application/x-research-info-systems",
```


<<http://citation-needed.services.springer.com/v2/references/10.1007/s10958-016-2844-8?format=bibtex&flavour=citation>>
rel="describedby"
type="application/x-bibtex",
<<https://doi.org/10.1007/s10958-016-2844-8>>
rel="describedby"
type="application/vnd.citationstyles.csl+json"

Teljes szöveg [UTF-8?]

Bibliográfiai leírás

Link:

<<http://journals.plos.org/plosone/article/citation/ris?id=10.1371%2Fjournal.pone.0115253>>
rel="describedby"
type="application/x-research-info-systems",
<<http://journals.plos.org/plosone/article/citation/bibtex?id=10.1371%2Fjournal.pone.0115253>>
rel="describedby"
type="application/x-bibtex",
<<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0115253>>
rel="describedby"
type="application/vnd.citationstyles.csl+json"

Landing page/cikk [UTF-8?]

Perzisztens azonosító

Link: <<https://doi.org/10.1017/jns.2015.28>>
rel="identifier"

Szerzői oldal (pl. egyetemi honlapon) [UTF-8?]

Szerzői azonosító

Link: <<https://orcid.org/0000-0003-1419-2405>>
rel="identifier"

Landing page [UTF-8?]

cikk különféle formátumokban ill. kiegészítő anyagok

Link:
<<http://nar.oxfordjournals.org/content/44/9/4005.full>>
>
rel="item"
type="text/html",
<<http://nar.oxfordjournals.org/content/44/9/4005.full.pdf>>
rel="item"
type="application/pdf",
<<http://nar.oxfordjournals.org/content/suppl/2016/04/12/gkw229.DC1/nar-00308-f-2016-File002.pdf>>
rel="item"
type="application/pdf"

Cikk különféle formátumokban illetve kiegészítő anyagok [UTF-8?]

Landing page

Link:

<<http://nar.oxfordjournals.org/content/early/2016/06/07/nar.gkw501>>
rel="collection"

Perzisztens azonosító típusának megadása

Cikk:

Link: <<http://schema.org/ScholarlyArticle>>
rel="type"

Adattár:

Link: <<http://schema.org/Dataset>>
rel="type"

Szerző:

Link: <<http://schema.org/Person>>
rel="type"

A javaslat banalitása ellenére eme szétszórt információk összegyűjtése nem triviális feladat. Saját tapasztalatból tudom, hogy a vonatkozó információk összeszedése egyetemi méretben igencsak nehéz és manuálisan szinte lehetetlen feladat, nem beszélve az elérhető információk minőségéről. Még a nagyon drága fizetős adatbázisokban (Web of Science, Scopus) is találkozunk nagyon komoly bibliográfiai hiányosságokkal, rossz minőségű adatokkal. A Signposting egy komoly infrastrukturális előrelépés, ami segíti az adatszolgáltatókat, hogy a felhasználók könnyebben elérhessék az adataikat. A MEK esetében úgy látom, hogy adatszinten minden adott az implementációhoz, ugyanakkor pont az ő esetükben, tekintve hogy ezeket az adatokat számos egyéb csatornán is eljuttatják a felhasználóhoz, kevesebb a gyakorlati haszna, mint teszem azt az MTMT vagy más tudományos repozitórium esetében.

Nem tudom, hogy van-e magyar szolgáltatás, ami használja a technológiát, ha van, akkor örömmel látnám a készítőik tapasztalatát.

Bővebb információ:

<http://signposting.org/>

Irodalom:

* Van de Sompel, H., and Nelson, M.L. (2015) Reminiscing About 15 Years of Interoperability Efforts. D-Lib Magazine, 21(11/12). DOI:10.1045/november2015-vandesompel, <https://doi.org/10.1045/november2015-vandesompe>

* Van de Sompel, H., Rosenthal, D., and Nelson, M.L. (2016) Web Infrastructure to Support e-Journal Preservation (and More). Arxiv preprint. arXiv:1605.06154 ;
<http://arxiv.org/abs/1605.06154>

* Van de Sompel, H., and Nelson, M.L. (2015) Achieving Meaningful Interoperability for Web-Based Scholarship.
<http://www.slideshare.net/hvdsomp/interoperability-for-web-based-scholarship>

A legjobbakat!
Király Péter

--

Péter Király
software developer

GWGD, Göttingen – Europeana – eXtensible
Catalog – The Code4Lib Journal
<http://linkedin.com/in/peterkiraly>

☺☺☺☺☺

Horváth Ádám hozzászólása

Adam HORVATH <horvadam@gmail.com>

Címzett: Katalist katalist@listserv.niif.hu

Tárgy: Re: [KATALIST] Signposting: tudományos weboldalak HTTP alapú szemantikus linkelése

Kedves Péter,

a *Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtára* az online olvasói katalógusában a BIBFRAME leírással is rendelkező rekordok esetén, mint például ennél a rekordnál:
<http://link.hnm.hu/lib/bib/MNMKVT19563>

az alábbi link tageket helyezi el. Ezt a megoldást egyébként még mint "link discovery service" ismerem meg. A cél az lenne, hogy a robotokat átirányítsuk a géppel jobban olvasható formátumok felé. Nem tudom, hogy a robotok (pl. Google) használja-e? Erre nincs egyértelmű bizonyíték. Valószínűleg igen. A link tageket a Mongúz Kft. helyezte el az oldalainkon. És akkor itt vannak az általunk használt link tagek, melyek mind az adott MARC rekord különböző formátumú BIBFRAME-es verzióhoz vezetnek el:

```
<link rel="alternate" type="application/rdf+xml"
title="Structured Descriptor Document (RDF/XML
format)"
```

```
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=application%2Frdf%2Bxml" />
```

```
<link rel="alternate" type="text/n3" title="Structured
Descriptor Document (N3/Turtle format)"
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=text%2Fn3"/>
```

```
<link rel="alternate" type="application/rdf+json"
title="Structured Descriptor Document (RDF/JSON
format)"
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=application%2Frdf%2Bjson"/>
```

```
<link rel="alternate" type="application/atom+xml"
title="Structured Descriptor Document (OData/
Atom format)"
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=application%2Fatom%2Bxml"/>
```

```
<link rel="alternate" type="application/odata+json"
title="Structured Descriptor Document (OData/
JSON format)"
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=application%2Fodata%2Bjson"/>
```

```
<link rel="alternate" type="text/csv" title=
"Structured Descriptor Document (CSV format)"
href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20s
ql%3Adescribe-
mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%
3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%
2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3
E&output=text%2Fcsv"/>
```

```
<link rel="alternate" type="application/microdata+json" title="Structured Descriptor Document (Microdata/JSON format)" href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20%3A%3Adescribe-mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3E&amp;output=application%2Fmicrodata%2Bjson"/>
```

```
<link rel="alternate" type="text/html" title="Structured Descriptor Document (HTML+Microdata format)" href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20%3A%3Adescribe-mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3E&amp;output=text%2Fhtml"/>
```

```
<link rel="alternate" type="application/ld+json" title="Structured Descriptor Document (JSON-LD format)" href="http://data.hnm.hu/sparql?query=define%20%3A%3Adescribe-mode%20%22LOD%22%20%20DESCRIBE%20%3Chttp%3A%2F%2Fdata.hnm.hu%2Fid%2Fcolls%2Flib%2Fbib%2FInstance%2FMNMKVT19563%3E&amp;output=application%2Fld%2Bjson"/>
```

Üdvözlettel:
Horváth Ádám

☺☺☺☺☺☺

Ungváry Rudolf hozzászólása

Dátum: Mon, 19 Jun 2017 18:15:06 +0200
Küldő: [Ungváry Rudolf <ungvaryr@gmail.com>](mailto:ungvaryr@gmail.com)
Címzett: "Adam HORVATH" <horvadam@gmail.com>, "Katalist" <katalist@data.hnm.hu>
Tárgy: Re: [KATALIST] Signposting: tudományos weboldalak HTTP alapú szemantikus linkelése

Kedves Péter,
(megint) elismerés a minőségi tálalásért.

Attól tartok, hogy ami a szemantikus web és kapcsolódó részeinek műszaki megvalósítását illeti, mintha lassan a megoldások bőségének zavarával kellene majd szembenézni.

Ami persze nem rossz.

Ungváry Rudolf

☺☺☺☺☺☺

Király Péter válasza

Dátum: Mon, 19 Jun 2017 22:31:51 +0200
Küldő: [Péter Király <kirunews@gmail.com>](mailto:kirunews@gmail.com)
Tárgy: Re: [KATALIST] Signposting: tudományos weboldalak HTTP alapú szemantikus linkelése

Kedves Ádám,

Nagyon köszönöm a választ és egyúttal gratulálok a linkek implementálásához is! Bevallom, erről a fejlesztésről eddig nem tudtam.

A HTML fejrészébe ágyazott link régebb óta használatos technológia mint a HTTP linkek, és a szintaxis meg is egyezik. Tudomásom szerint a keresőrobotok használják – egyéb technológiák mellett – ezt is. A Google esetében a Google Analytics segítségével meg lehet nézni, hogy mit is indexelnek, és ha adott prezentációtípus csak ilyen linkeken keresztül érhető el, akkor az bizonyíték a használatra.

Annak, hogy a tartalom különféle reprezentációira is lehessen hivatkozni többféle neve és megvalósítási formája van. A szemantikus webes megoldásokban leginkább a „content negotiation” kifejezéssel szoktam találkozni, amire az általad is népszerűsített Cool URI is épül. Ennek lényege, hogy a formai és nyelvi változatoknak ugyanaz az URI-jük és a HTTP kérés fejrészének kísérőinformációin keresztül mondhatjuk meg, hogy mely formai vagy nyelvi változatot szeretnénk elérni.

Például a következő kérésben:

```
GET /people/alice HTTP/1.1
Host: www.example.com
Accept: text/html, application/xhtml+xml
Accept-Language: en,
```

de az Accept sorral állítjuk be a formai, az Accept-Language sorral a nyelvi preferenciáinkat. Ámde mivel ezt a böngészőben nem könnyű szabályozni, a webszervereken be szoktak állítani valamilyen URL sablont, aminek a segítségével a felhasználók az URL-en belül tudják szabályozni ezeket a változatokat. (A Cool URI dokumentum leír néhány technológiát a probléma kezelésére: <https://www.w3.org/TR/cooluris/>).

A Signpostban két újdonság van:

- 1) nem a HTML, hanem a HTTP rétegben teszi elérhetővé a linkek felsorolását, így képek vagy más bináris állományok esetében is lehetőség van a kontextus megértését segítő linkeket megadására.
- 2) A linkek szemantikáját kifejezetten könyvtári terminusokkal bővíti.

A Signpost továbbá a példák segítségével propagálja (de nem írja elő) a cool URI-k használatát, ami például a Nemzeti Múzeumi dokumentumok esetében azt jelentené, hogy a link nem hordozná

a jelenlegi szolgáltatási technológia sajátosságait, pl. nem egy SPARQL (vagy egyéb) keresőkérdés lenne, hanem egy azonosító.

A legjobbakat!
Király Péter

--

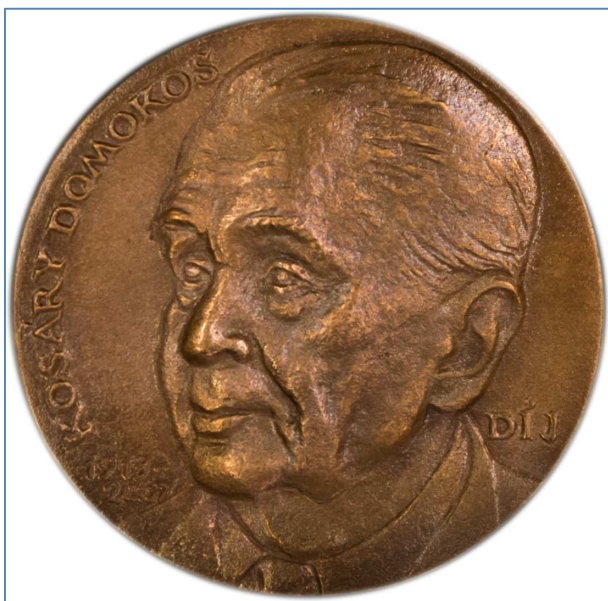
Péter Király
software developer

GWGD, Göttingen – Europeana – eXtensible
Catalog – The Code4Lib Journal
<http://linkedin.com/in/peterkiraly>

Szent István Egyetem Egyetemi Könyvtár és Levéltár Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár

Kosáry Domokos-díj átadása

A Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár a Szent István Egyetemmel közösen 2013-ban névadója tiszteletére, emlékének megőrzésére, születésének 100. évfordulója alkalmából Kosáry Domokos-díjat alapított.

Az elismerés a könyvtárügy területén, a könyvtári, levéltári munka szervezésében elért kimagasló eredmény, az egyetemtörténeti, agrártörténeti kutatások terén végzett magas szintű tevékenység, illetve a könyvtár, a könyvtárügy támogatásának elismeréseként adományozható.

Ebben az esztendőben ötödik alkalommal került sor a díj átadására a Szent István Egyetem Szenátusának tanévzáró ünnepi ülésén.

Ideje: 2017. június 16. 10.00 óra
Helye: Szent István Egyetem Aula

A Kosáry Domokos-díjat átadta (a díj Alapító Okirata szerint):

Dr. Tózsér János rektor és

Barna Marianna megbízott könyvtári igazgató, a kuratórium elnöke

A Kosáry Domokos-díjat 2017-ben a Kuratórium javaslatára a Szent István Egyetem Szenátusa **Bánkeszi Lajosné** címzetes igazgatónak adományozta.

A kitüntetést magas szintű, több évtizeden át végzett szakmai és vezetői tevékenységének elismeréseként, a Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár törekvéseinek példaértékű támogatásáért, a felsőoktatási könyvtárak, egyben az egész magyar könyvtárügy szolgáltatásainak korszerűsítéséhez hozzájáruló fejlesztő tevékenységéért kapja a díjazott.

A Kosáry Domokos-díj leírása

A Kosáry Domokos-díj zöld színű háttérrel 235 x 235 mm keretdobozban elhelyezett, egyoldalas, bronzból készült, 97 mm átmérőjű érem.

Az érem Kosáry Domokos portréját ábrázolja Kosáry Domokos-díj felirattal, továbbá szerepel rajta Kosáry Domokos születési és halálozási éve és a készítő művész monogramja.

Az érem *Csikai Márta* Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész alkotása.

Gödöllő, 2017. június 16.

Barna Marianna
a KDKL mb. igazgatója, kuratóriumi elnök
SZIE Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár
2100 Gödöllő, Páter Károly u. 1.
E-mail: konyvtar@lib.szie.hu
Honlap: <http://lib.szie.hu>

A szerkesztőség nevében gratulálunk a díjazottnak!

Szabó Péter Dániel

A városi könyvtár kultúrmissziója

Várpalota huszonegy alkotó művészi útkereséséből ad ízelőt a palotai tavaszi tárlat. A kiállítás Várpalota egyik jelentős művészeti programja, melyet hagyományteremtő szándékkal 2011-ben rendeztek meg először *Budai László* könyvtárigazgató kezdeményezésére.

A csingervölgyi bányászatnak emléket állító rézkarc, gótika ihlette, robbanásig feszülő grafikai kompozíció s a lélek üzenetét is magában hordozó, száradó inget ábrázoló alkotás is látható az idei kiállításon, amelynek megnyitójára ezúttal is sokan kíváncsiak voltak a *Krúdy Gyula Városi Könyvtár*-ban.

– Képzőművészeti alkotásokat korábban is állított ki a könyvtár, sőt, *Szajp Istvánné*nak az volt az elképzelése, hogy az intézmény minél többet fogadjon be a helyi alkotók műveiből. 2011-ben aztán *Mészáros Imre* grafikusművész ihletésére, építkezve a korábbi kiállításokra elindítottuk a vár-

palotai tavaszi tárlatot, amelynek sikere és népszerűsége azóta is töretlen – mondta el kérdésünkre *Budai László*, a könyvtár vezetője.

– Ez a műfaji és technikai kötöttségek nélküli bemutatkozási alkalom kiváló lehetőség a kortárs művészek alkotói pályájának követésére s a fiatal tehetségek felfedezésére – hangsúlyozta a megnyitón a tárlatot méltatva *Sárváriné Rieder Zsuzsanna*. – Ezt a kultúrmissziót vállalta fel a városi könyvtár azzal, hogy a kultúrák találkozóhelyét varázsolja ide néhány hétre, hogy kapukat nyisson és átjárót teremtsen a kultúra különböző ágai, az olvasás és a képzőművészet között. Amikor megnéztem az idei tárlat anyagát, akkor az jutott eszembe, hogy a képzőművészet „egyre inkább szeret itt időzni városunkban”. Mindez azért fontos, mert a várpalotai tárlatokat nemcsak megyei, hanem országos szinten is számon tartották az elmúlt évtizedekben, s jó látni, hogy a hagyományok folytatódnak a tavaszi tárlattal – emelte ki köszöntőjében a helyi zeneiskolások műsorát követően a *Bessenyei György*-díjas kulturális menedzser.

Sokan kíváncsiak voltak a hagyományos képzőművészeti tárlat megnyitójára
Fotó: Szabó Péter Dániel

Az augusztus közepéig látható kiállításon megtalálhatók többek között *Baranyai Ferenc*, *Nikolausz Krisztián*, *Mészáros Imre*, *Farkas István*, *Borbás Zoltán*, *Papp János*, *Öveges Ernő*, *Csontos Katalin*, illetve *Pásztor János* grafikái és festményei. Idén újdonságként a galéria kiállítóterében fotók is

helyet kaptak, melyeket a januárban önálló kiállítással is jelentkező *Stéger Ági* készített.

Forrás: <https://veol.hu/kultura/a-varosi-konyvtar-kulturmisszioja-1836483>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Habók Lilla

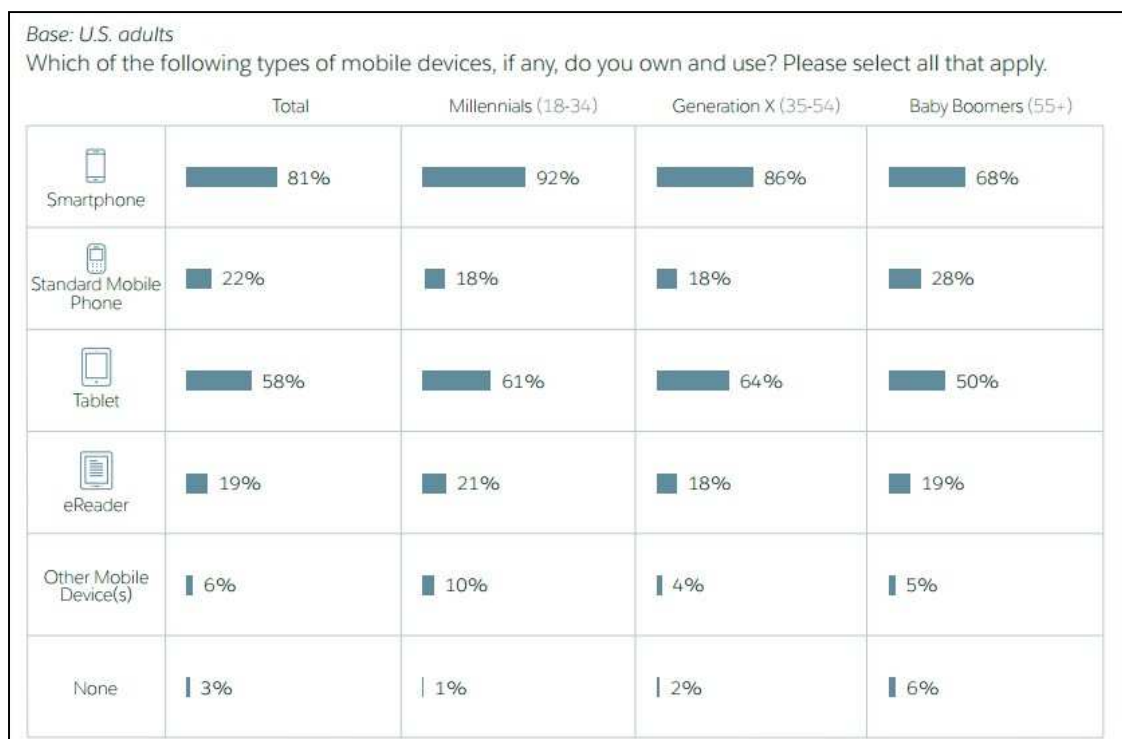
Az amerikaiak 42 százaléka bízik a kábelszolgáltatókban

A fiatalok kevésbé elégedettek a távközlési- és kábelszolgáltatókkal, mégis az idősebbek bíznak meg kevésbé a vállalatokban, az adatok szerint például a szolgáltatóváltással akadt problémájuk.

Máshol jobb a helyzet a távközlésben? Nem biztos. A távközlési szolgáltatók, valamint a vezeték nélküli és kábelszolgáltatók megítélését és használatát vetette össze az Egyesült Államok 18 éven felüli lakosai körében a *Salesforce* megbízásából a *Harris Poll*. Az online kutatás két főbb mintára irányult, több mint kétezer kitöltő adatai alapján vette figyelembe a mobiltelefon-tulajdonosokat, továbbá a kábeles előfizetőket. Ezek szerint a fogyasztók inkább a mobilszolgáltatótól vásárolnak, illetve veszik igénybe a szolgáltatásokat, míg a kábel-

szolgáltatókban sokkal kevésbé bíznak – írja a 2017-es *Connected Subscriber* jelentés.

Okostelefonnal a megkérdezett amerikai felhasználók összesen 81 százaléka rendelkezik, a legmagasabb természetesen a 18–34 év közöttiek körében az arány (92 százalék), de nem sokkal maradnak le a sorban a 35–54 évesek (86 százalék), viszont az 55 év felettiek birtokolnak a legkevesbé okostelefont (68 százalék). Azoknak nagy része, akiknek nincs ilyen készüléke, többnyire hagyományos telefont rendelkezik – csak pár százalék, akiknek egyáltalán nincs mobilja. A tableteknél és az e-könyv olvasóknál változatosabb a kép, a tablet a középső, X-generációban a legnépszerűbb (64 százalékkal), amelyet a fiatalabbak követnek (64 százalék), de ebben az esetben is a legidősebb korosztály az utolsó (50 százalék). Az e-könyv olvasók minden vizsgált életkori csoportban 18–19 százalék körüli arányban fordulnak elő.

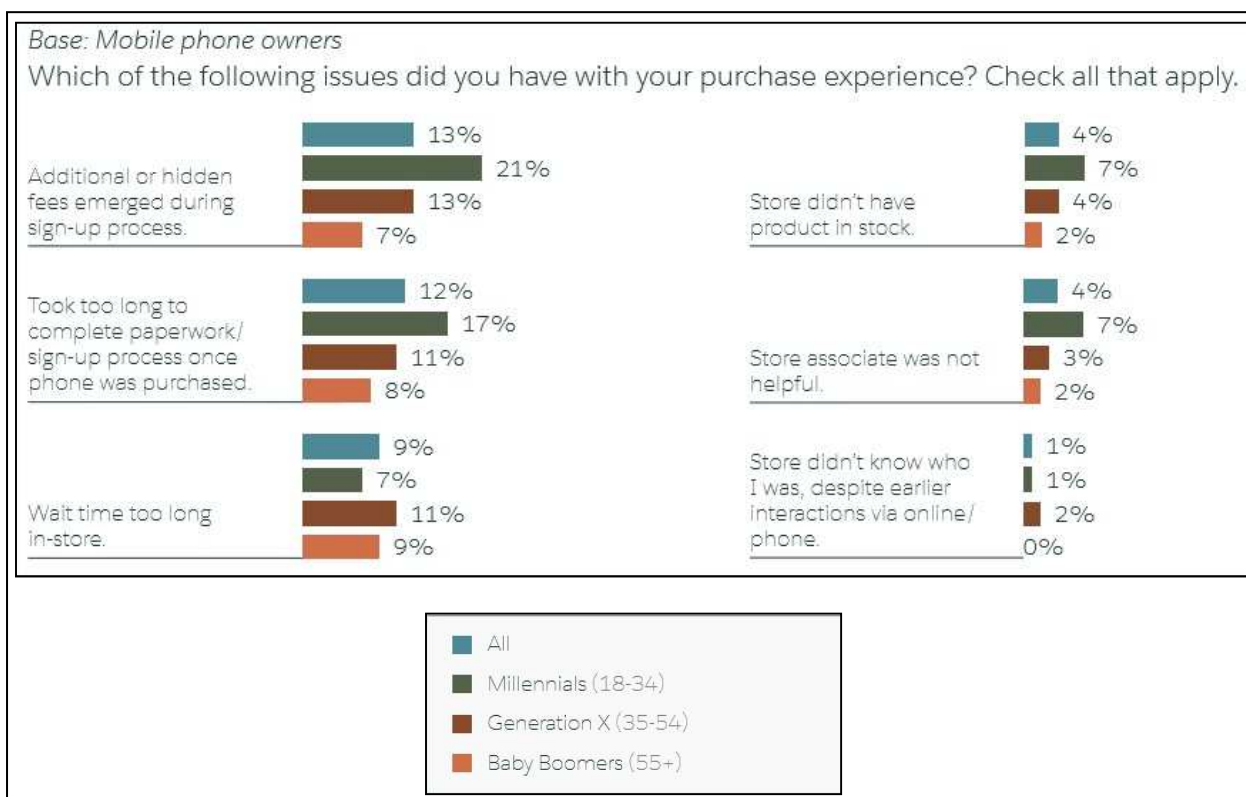

Ha mobiltelefon-vásárlásra kerül sor, akkor a vásárlások több mint egyharmada eleve inkább az üzletben kezdi a válogatást (37 százalék), további 29 százalék pedig a szolgáltató weboldalán informálódik. Maga a vásárlás viszont több mint az esetek felében (átlag 59 százalékban) az üzletben ér véget minden korosztályban. Az indokok közt legfőképp az szerepel, hogy az üzletben rögtön hozzá lehet jutni a termékhez (59 százalék), ezt követi, hogy a vásárlók az eladóktól szeretnék érdeklődni (56 százalék), ami leginkább az 55 év felettiekre jellemző a megkérdezettek közül (69 százalék), továbbá sokan a kezükbe akarják fogni a terméket (44 százalék) vagy csak egyszerűen magabiztosabbnak érzik tőle a döntésüket (35 százalék).

Kábelszolgáltatások közül jellemzően a TV (64 százalék) és az internet (67 százalék) népszerű, és ebben nem látható nagy különbség az életkori csoportok között sem, egyedül az idősebbek emelkednek ki valamelyest a 70 százalék körüli értékkel mindkét kategóriában. A szolgáltatás megrendelése leginkább telefonhíváson keresztül történik (34 százalék), főleg az 55 felettiek körében és legkevésbé a fiatalabbaknál, de jellemző még a weboldal böngészése (26 százalék) és valamelyest a bolti érdeklődés is (12 százalék) – ez utóbbi meg-

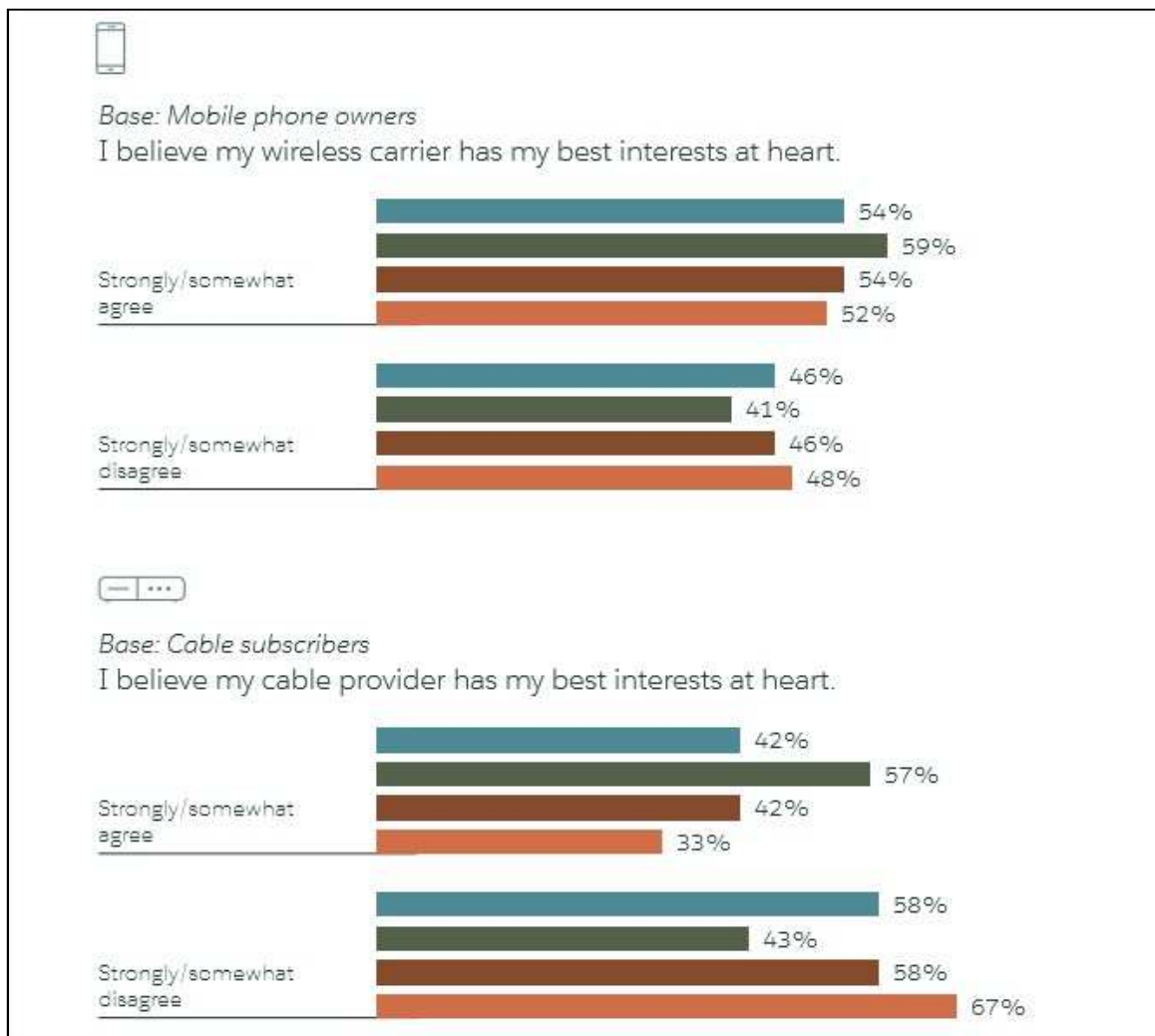
lepő módon inkább a fiatalabbakat jellemzi (17 százalék). A vásárlás befejezése az esetek csaknem felében telefonon történik, de ez alól a fiatalok kivételt jelentenek, mivel a hagyományos üzlet és a weboldal mellett kezd előtérbe kerülni az online chates vásárlás is – ez a 9 százalék még csekély arány, de láthatóan több a másik két generáció 2-5 százalékához képest.

A generációs különbség abban is megjelenik, hogy a fiatal felnőttek voltak a legkevésbé elégedettek a vásárlási folyamattal, míg a 35–54 évesek és az 55 év felettiek 60–70 százaléka egyáltalán nem tapasztalt problémát közben, addig ezzel a 18–34 év közöttieknek csak 41 százaléka volt így. Háromszor akkora valószínűséggel találják problémának a feliratkozási folyamat során felmerülő további vagy rejtett díjakat a fiatalabbak mint az idősebbek (21 százalék a 7-hez képest), de a papírmunka vagy a feliratkozás hossza, illetve az online várakozás is nagyobbban tűnik számukra. Továbbá az is jobban bosszantja a fiatal felnőtteket, ha nincs egy termék raktáron vagy a bolti eladó nem annyira segítőkész. Ezzel szemben a bolti várakozás a 35 év felettieket zavarja jobban, pedig mint láttuk, ennek nem az az oka, hogy a fiatalabbak nem járnak az üzletbe.

Legnagyobb problémát a kábelszolgáltatóknak az jelentheti, hogy az ügyfelek kevésbé bíznak bennük, mint akár a távközlési szolgáltatókban – míg utóbbi esetben az ügyfelek több mint fele szerint a cégek a legjobbat akarják a vásárlóknak, addig a kábelesekről csak 42 százalék gondolja ezt. Érdekes, hogy mindkét esetben a 18-34 év közöttiek húzzák fel az arányt, mindkét szolgáltatóban több mint 57 százalékban bíznak. Viszont a kábelszolgáltatókkal szemben az 55 felettiak a legkevésbé elégedettek, 67 százalék szerint nem akarnak jót nekik. Úgy tűnik, leginkább a szolgáltatóváltással van rossz tapasztalatuk, 71 százaléknak a távközlés, 53 százaléknak pedig a kábeles szolgáltatók terén. A számla értelmezése is sok esetben problémát okoz az ügyfeleknek, a távközlési értesítők jellemzően inkább a 35 év alattiakat teszik próbára, a kábelszolgáltatók számláin viszont minden korosztályból kiegyenlítően nagyjából 40 százalék igazodik ki.

Szolgáltatásfejlesztést a vásárlók szerint leginkább azzal lehetne elérni, ha a vállalatok egyszerűbben értelmezhető ajánlatokat adnának, amely nem tartalmaz rejtett költségeket (45 százalék) – sőt, ha automatikusan azt ajánlaná a rendszer, amelyik a legkevesebb pénzbe kerül (37 százalék). Főleg a fiatalok szeretnék (40 százalék), ha az előfizetés mellett további "over-the-top" szolgáltatásokra is kedvezményt kapnának, úgy mint a filmes streaminghez (például Netflix, Amazon) vagy a zenei streaminghez (például Spotify, Apple Music), érthetően ez az 55 év felettieket kevésbé érdekelné (17 százalék). Azt már viszont csak nagyjából a vásárlók negyede szeretné, ha a felhasználó tevékenységei alapján személyre szabott ajánlatokat kapna, minden értékesítési csatornán ugyanazt tapasztalhatná (azaz csak a felhasználók 21 százalékát érdekli az omnichannel marketing), vagy előzetes értesítéseket kapna például a szolgáltatást akadályozó információkról és az új termékekről.

Metodológia

A Salesforce által megbízott Harris Poll idén februárban 2210 Egyesült Államokban élő felnőttet, azaz 18 éven felüli személyt vizsgált online kérdőíves kutatással, akik közül 2067-en rendelkeznek mobiltelefonnal 1703-an kábeles előfizetéssel. Ezen belül a kutatók életkori csoportok szerint háromfelé bontották a mintát: a legfiatalabb generáció (18–34 évesek), középső az X generáció (35–54 évesek), a legidősebbek csoportjába pedig a Baby Boomerek (55 év feletti) tartoztak. A metodológiával kapcsolatban a jelentés mindössze

annyit közöl, hogy az online felmérés nem valószínűségi mintán alapult, ezért az elméleti mintavételi hiba becsült értéke nem számítható ki. Tehát a felmérés nem a Salesforce ügyfelei körében készült, hanem attól független, széles mintavétellel, de az eredmény feltételezhetően nem reprezentatív.

Forrás: <https://www.hsw.hu/hirek/57234/salesforce-tavkozles-kabelszolgalatas-elofizetes-felmeres-2017.html>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár megújult terekkel és állandó kiállítással várja a látogatókat

Május 19-én, pénteken *Erdő Péter* bíboros jelenlétében adták át az *Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár* felújított tereit, valamint nyitották meg az állandó kiállítást.

A Bibliotheca Vetust, az augsburgi *Fugger család* gyűjteményét, illetve a 17–18. századi érseki gyűjteményt magában foglaló különgyűjteményt, de a tárlókban elhelyezett 16. századi Ulászló-graduálét, vagy a 15. századi Neustifti evangeliáriumot is bemutató állandó kiállítás megnyitóján *Szalai Katalin* könyvtárigazgató köszöntötte a megjelenteket, rámutatva: „Istené a dicsőség!” Kiemelte, hogy az épület fejlesztésével a gyűjtemény is méltóképpen mutatható be a nagyközönség számára. A megvalósult felújítási munkákat elsőként *Erdő Péter* bíborosnak köszönte meg, hiszen, amint rámutatott, az *Esztergom-Budapesti Főegyházmegye* támogatása nélkül nem valósulhattak volna meg azok a fejlesztések, amelyek a továbbiakban nemcsak a látogatók számára teremtik meg a könyvtár múltjába és jelenébe való bepillantás lehetőségét, hanem a kutatókat is segítik az anyagokhoz való hozzáférésben.

Szalai Katalin a köszönetnyilvánítások alkalmával megemlítette a tervezést és kivitelezést, amely

során mindig tekintettel voltak a könyvtárban folyó kutatómunkára; de emlékeztetett a könyvtárban dolgozó elődökre is, akik a mainál sokkal rosszabb körülmények között végezték feladataikat, különösen a két világháború között. Az igazgatónő megemlítette *Boldog Meszlényi Zoltánt* is, aki 1946-tól a könyvtár prefektusa volt.

Szalai Katalin külön kiemelte a könyvtárban dolgozó restaurátorokat, megköszönve eddigi, hároméves munkájukat, amely során az állományba tartozó pergamenkötetek és a *Fugger-gyűjtemény* egyes darabjainak megőrzésén fáradoztak. Az igazgatónő azt is elmondta, hogy a főszékesegyházi könyvtár hálával tartozik a *Helischer József Városi Könyvtárnak*, amely két, a *Fugger-gyűjtemény*be tartozó kötetet helyezett állandó letétbe. Végezetül *Németi Lajos* 1883-ból származó, főpásztorának írt leveléből idézett, rámutatva a könyvtárban dolgozók áldozatos munkájára: „Kötelességem teljesítése mellett nemcsak szabadidőmet, de éji nyugalmam egy részét is örömmel hoztam áldozatul.”

Szalai Katalin köszöntőszavai után *Erdő Péter* bíboros nyitotta meg a kiállítást, aki elsőként örömeinek adott hangot, hogy a könyvtárban őrzött szépségek hozzáférhetővé és a nagyközönség számára is láthatóvá váltak. Beszédében emlékeztetett arra, hogy a főszékesegyházi könyvtár a káptalan tevékenységének és az ide kerülő hagyatékoknak köszönhetően körülbelül félmillió kötettel

rendelkezik. A prímási palotában található *Simor Könyvtár*, illetve a szemináriumi könyvtár mellett, amely a nagyszombati jezsuita kollégiumi könyvtár egy részét is magában foglalja, az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár különlegességét az adja – mutatott rá a bíboros –, hogy nem egy konkrét oktatási tevékenység révén jött létre az állomány, hanem hosszú fejlődésnek köszönhetően alakult ki, gyűjtőmunka eredménye, és részét képezik a Mohács előtti könyvtári állományhoz tartozó kéziratok is. A bíboros kitért arra, hogy ezen kéziratok digitalizálása is folyamatban van, ami nagyban megkönnyíti a kutathatóságukat, ugyanakkor megemlítette azt is, hogy a könyvtár éppen az adott helyszín és kor egyházi kultúráját dokumentálja.

Erdő Péter a továbbiakban egy személyes utazás-élmény kapcsán tette fel a kérdést, milyen könyvtárakat építenek ma, és van-e szükség még könyvtárakra akkor, amikor digitálisan annyi minden elérhető? A bíboros kifejtette, hogy egy állomány együttléte még nem elegendő, annak szerves egységet kell képeznie a kultúra más területeivel is, így a könyv mint tárgy kordokumentum, de nemcsak az abban szereplő leírt információk tekintetében. A bíboros rámutatott, hogy az esztergomi

graduálék a Kárpát-medencei középkori liturgia dallamvilágát is dokumentálják, így a könyvtár kapcsolatot teremthet az ének- és zenetudományal, de valójában az emberi kultúra minden területével.

Végezetül a bíboros jókívánságainak adott hangot, hogy a most felújítás alatt álló épületben a könyvtár továbbra is szolgálni tudja a kultúra minden ágazatát.

A kiállítás megnyitón közreműködött a *Schola Academica Merczel György*, *Mizsei Zoltán* és *Héja Benedek* vezényletével. A kórus a könyvtár állományába tartozó kódexek gregorián dallamvilágát elevenítette fel, többek között az Ulászló- és Bakócz-graduálé húsvéti szekvenciáit adva elő.

Fotó: Lambert Attila
Várkonyi Borbála/Magyar Kurír

Forrás: <http://www.magyarKurir.hu/hirek/az-esztergomi-foszekesegyhazi-konyvtar-megujult-terekkel-es-allandokiallitassal-varja-latogatokat>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Együttműködik Bihar megye és Debrecen 14 kulturális intézménye

Hét, a *Bihar Megyei Tanács* hatáskörébe tartozó kulturális intézmény lépett partneri kapcsolatra a hasonló rendeltetésű debreceni intézményekkel, hogy támogassák Debrecen a 2023-as *Európa Kulturális Fővárosa* címért folyó versenyben. *Papp László* és *Pásztor Sándor* Nagyváradon találkozott *A Nagyvárad–Debrecen. Kulturális hidak* című, határon átívelő projektben részt vevő partnerek közt két múzeum, színházak, filharmóniák, könyvtárak, bábszínházak, kulturális központok és hivatalos táncegyüttesek vesznek részt. Az összesen 14 intézmény képviselői vasárnap, a *Szigligeti Színházban* szervezett ünnepség keretében írták alá az együttműködési megállapodást – számolt be az Agerpres. Az eseményen részt vett többek közt *Pásztor Sándor*, a Bihar Megyei Tanács elnö-

ke, *Papp László*, Debrecen polgármestere és *Cseke Attila*, az RMDSZ szenátusi frakciójának vezetője is. *Pásztor Sándor* az Agerpresnek úgy nyilatkozott: az intézmények között már 25-30 éve működik a kapcsolat, ezzel a gesztussal pedig bizonyítják támogatásukat, hivatalos keretek közé emelik az együttműködést. A felek megállapodtak abban, hogy évente legalább egy programot valósítsanak meg a partnerintézmény székhelyén, ezen kívül pedig információcserét tartanak fenn, közös konferenciákat, továbbképzéseket, szakmai tájékoztató rendezvényeket szerveznek. A partnerség fő mozgatórugója a Debrecen, Európa kulturális fővárosa 2023 projekt támogatása. (

Forrás: <https://kronika.ro/kultura/egyuttmukodik-bihar-megye-es-debrecen-14-kulturalis-intezmenye>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Sztankó Zsolt
2017. 06. 08.

A Bibliotheca Hungarica

Beszéljünk a könyvtárakról IV.

(Fotó: Sztankó Zsolt)

Ezúttal a somorjai Fórum Intézet mellett működő Bibliotheca Hungaricát mutatjuk be olvasóinknak, Roncz Melindát, a könyvtár igazgatóját kérdezve.

Mit kell tudnunk erről a könyvtárról?

A somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet szakkönyvtára, a Bibliotheca Hungarica kettős feladatot lát el. Azon kívül, hogy báziskönyvtárként szolgál az Intézet munkatársai számára, nyilvános könyvtárként is működik. A gyűjtemény magját az 1918-tól (Cseh)szlovákiában kiadott magyar nyelvű, a szlovákiai magyarság történelmére, művelődésére, néprajzára, társadalmi és politikai életére vonatkozó szakkönyvek és szépirodalmi művek, időszerű kiadványok, valamint kisnyomtatványok alkotják. Ezt egészíti ki a gazdag kézikönyvtár, a folyóirattár és a hagyatéki különgyűjtemény. Az ide látogatók eligazodását a könyvtárban Sebő Bugár Beáta, Vermes Annamária és jómagam könnyítjük meg, valamint szaktanácsadásért nyugalmazott igazgatóinkhoz, Végh Lászlóhoz fordulhatnak a kutatók.

Hány kötetrel várják az olvasókat és milyen a könyvtár látogatottsága?

A tudatos gyűjtőmunka eredményeként a könyvtár állományában jelenleg több mint 27 ezer feldolgozott kötet található, melyek adatai az interneten is elérhetők, az online katalógusunkban – tárgyszavazva, egyes könyveknél az analitikák mélységéig feltárva. A könyvtár jellegéből adódóan alacsony a látogatottságunk, mintegy hatvan látogatónk van évente. Hozzá kell azonban tennünk, hogy gyakran keresnek meg minket telefonon és e-mailben is. Előfordult már, hogy a világ másik felére küldtük el a keresett tanulmány szkennelt változatát.

Mik a tapasztalatai, az emberek szeretnek még olvasni? Az idősek, vagy a fiatalok járnak inkább könyvtárba?

Azt gondolnánk, hogy a könyvtár gyűjtőköréből adódóan egy nagyon szűk réteget szolgál ki. Elismerem, hogy nincsenek óvodás és kisiskoláskorú olvasóink, de épp a múlt héten látogató el hozzánk egy középiskolás csoport, akik érdeklődve forgatták az Új Szó régebbi lapszámain. Számukra már a 2000-es évek elején megjelent számok is réginek számítottak. A látogatóink nagy része azonban a főiskolások és egyetemisták közül kerül ki, akik szakdolgozataikhoz keresnek anyagot nálunk. Többségük egy-két napot kutat a könyvtárban, egypáran viszont heteket is eltöltenek az irodalom átfésülésével, ugyanúgy, mint a visszavisszatérő szakíróink, akik helytörténeti munkáikhoz, irodalomtörténeti műveikhez gyűjtenek forrásokat.

Az olvasók határozott elképzeléssel érkeznek, hogy mi érdekli őket, esetleg igénylik a tanácsaikat?

A hozzánk érkező kutatók általában egy adott témával kapcsolatban keresnek fel minket. Előfordul, hogy a dolgozatuk címén kívül nincs határozott elképzelésük, hogy mit is szeretnének elolvasni, de egyre gyakrabban találkozunk azzal, hogy az online katalógusunk alapján néhány meghatározott

kötetet szeretnének átlapozni. Kolléganőimmel mindig azon vagyunk, hogy a gyűjteményünk ismeretében kiegészítsük az irodalomjegyzéküket.

Milyen szolgáltatásokkal várják a könyvtár látogatóit?

Az alapszolgáltatásainkon kívül – mint például a helybenhasználat, a számítógép-, szkener- és internethasználat, illetve fénymásolási lehetőség – kérésre különböző irodalomjegyzékeket, helytörténeti bibliográfiákat, repertóriumokat állítunk össze. Az online katalógus használatán kívül a könyvtárban lehetőség van térítésmentesen egy ADT (Arcanum Digitális Tudománytár) nevű fizetős adatbázis böngészésére, amelyben számtalan digitalizált folyóirat, hírlap, könyv és lexikon található.

Milyen programokkal várják még az olvasóikat?

A Fórum Kisebbségkutató Intézet évente többször is rendez konferenciákat, amelyek lebonyolításában könyvtárunk munkatársai is részt vesznek. Ezen felül bármikor szívesen bemutatjuk a könyvtárunkat az idelátogatóknak.

Sikerül mindig beszerezni a legújabb kiadványokat?

Célunk, hogy minden szlovákiai magyar kiadványt gyűjtsünk és archiváljunk. Szerencsére nagyrészt ebben a szlovákiai magyar kiadók is partnereink,

akik eljuttatják hozzánk legújabb köteteiket. Ezen kívül a Fórum Kisebbségkutató Intézet partnerintézeteitől is érkeznek ajándékkönyvek, valamint akadnak olyan szlovákiai magyar szerzők is, akik elküldik újdonságaikat. Közös érdekünk, hogy a jövő nemzedéke számára megőrizzük és hozzáférhetővé tegyük értékeinket.

Esetleg vannak a könyvtárnak olyan rejtett kincsei, amelyekre szívesen felhívná az olvasók figyelmét?

Mindig arra törekszünk, hogy a rejtett kincsek közkinccsé váljanak. Ennek legjobb példája a Szlovákiai Magyar Adatbank oldalán található Digitéka menüpont, ahol a könyvtár birtokában lévő egyes könyvek és folyóiratok digitalizált példányai találhatóak. Ez a reprezentatív minta azonban csak a jéghegy csúcsa. Fontos megemlíteni, hogy a külön gyűjteményt alkotó írók, politikusok, neves személyiségek hagyatéka sokszor olyan példányokat is tartalmaznak, amelyek manapság már ritkaságnak számítanak, és csak a Bibliotheca Hungaricában hozzáférhetőek. Büszke vagyok arra, hogy kollégáimmal naponta azon dolgozunk, hogy a személyesen hozzánk látogatók, illetve az interneten honlapjainkat felkeresők minél egyszerűbben hozzájussanak az őket érdeklő információkhoz.

Forrás: <http://felvidek.ma/2017/06/a-bibliotheca-hungarica/>

Válogatta: Fonyó Istvánné

Dziuba János
2017.06.09.

Ki mondta, hogy csak a CEU-nak lehet remek könyvtára?

A CEU-botrányban rendre előkerült érvként az egyetem – kétségtelenül pazar – könyvtára. Most ismerjük meg az *Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem* gyűjteményét és a *Sebestyén György Osztrák Könyvtár*at. Interjú *Harsányi Zsófi*-ával, a két intézmény könyvtárosával.

Mióta működik az egyetem könyvtára, és miben különleges?

Az Andrássy Egyetem könyvtára az egyetem megalakulása óta, 15 éve működik. Az intézményben folyó kutatást, oktatást és tanulást támogatja olyan dokumentumok beszerzésével, amelyek az itt folyó munkához elengedhetetlenek. Az Andrássy az egyetlen, teljes egészében német nyelvű felsőoktatási intézmény a német nyelvterületen kívül. Ez olyan specialitás, mely a könyvtárra is kihat: Magyarországon más hasonló gyűjtemény nemigen található. Az állományban javarészt német és angol nyelvű szakirodalmat találunk.

Mit kell tudni az osztrák könyvtárról?

A Sebestyén György Osztrák Könyvtár 1976 óta működik – 2014-ig az *Osztrák Kulturális Fórum* könyvtáraként üzemelt, majd 2014 novemberében

hivatalosan tagja lett az osztrák könyvtári hálózatnak. 2010-ig az Osztrák Kulturális Fórum épületében látogathatták az érdeklődők, ez után átköltözött az Andrássy Egyetemre. Magyarországon Szombathelyen, Debrecenben, Pécsen és Szegeden található az osztrák könyvtári hálózatban működő hasonló gyűjtemény. Közös bennük, hogy mind Ausztriával kapcsolatos dokumentumokat gyűjtenek; olyan dokumentumokat, amelyek témája osztrák vonatkozású, vagy a szerző Ausztriához köthető. Emellett mindegyiknek megvan a maga sajátossága. A budapesti osztrák könyvtár – az Andrássy Egyetemmel való együttműködéséből adódóan – szépirodalmi és kortárs irodalmi művek mellett osztrák vonatkozású, gazdasági, politikai, jogi témájú dokumentumokat is beszerz.

Milyen arányban találhatók hagyományos, illetve digitális dokumentumok?

Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem Könyvtára
Fotó: Képszerkesztőség/AUB

A könyvtárban egyre fontosabb szerepet töltenek be az elektronikus dokumentumok. Tíz adatbázis mellett 22 folyóirat online archívumához és öt nagy e-könyv szolgáltató e-könyv csomagjaihoz is hozzáférésünk van. Az elektronikus dokumentumok szolgáltatására nagy hangsúlyt fektetünk, célunk, hogy egyre bővülő kínálatl tudjunk az olvasóknak gyors és releváns segítséget nyújtani.

Milyen adatbázisokra fizetnek elő?

Az Andrassy Egyetem könyvtárában teljes szöve-
gű cikkeket tartalmazó adatbázisokhoz biztosítunk
hozzáférést. Előfizetésünk van az EBSCO adatbá-
zisokhoz, az Arcanum, a Beck online, a JSTOR
adatbázishoz, a Taylor & Francis, az Emerald és a
Cambridge kiadók adatbázisaihoz. Emellett a
Cambridge, a Nomos, az Oxford, a Palgrave és a
Springer kiadók e-könyvcsomagjai és politika-,
társadalomtudományi, jogi folyóiratok is elérhetők.

Az Andrassy Egyetem a Sebestyén György Osztrák Könyvtárnak is helyet ad. Milyen kapcsolat áll fenn a két könyvtár között?

Sebestyén György Osztrák Könyvtár

A két könyvtár állandó szakmai kapcsolatban van
egymással. Célunk, hogy a két gyűjtemény kiegészítse
egymást. Az Andrassy Egyetem könyvtárának
katalógusa például tartalmazza az osztrák
könyvtár állományát. Így ha egy olvasó keresést
indít a katalógusban, az osztrák könyvtárban meg-

található dokumentumok is a találati listájába ke-
rülnek. Mivel a mindkét könyvtár működéséhez
szükséges feladatokat ellátjuk, ha az egyik könyv-
tárban segítséget kér egy olvasó, rögtön két állomá-
ny dokumentumait tudjuk prezentálni.

A könyvtárakban tartanak rendezvényeket?

Az osztrák könyvtár rendszeresen helyet ad osztrák
vonatkozású rendezvényeknek. Az Osztrák
Kulturális Fórum révén felolvasások, könyvbemutatók
látogathatók a könyvtárban, illetve havi rendszeressé-
ggel könyvklub működik, melynek következő rendezvényén,
június 15-én 19.30-tól *Anna Baar Die Farbe des Granatapfels*
című művét beszél meg német nyelven. Emellett az Andrassy
Egyetem tanszékeivel együttműködve politika-,
történelem- és gazdaságtudományi előadások és
könyvbemutatók vannak.

A könyvtárakat csak az Andrassy oktatói és hallgatói látogatják, vagy nyitottak mások előtt is?

Mindkét könyvtár nyitott a külsős olvasók előtt, ám
az Andrassy könyvtárát látogató külsős felhasználók
számára nem minden szolgáltatás elérhető –
nem kölcsönözhetnek tőlünk, illetve rajtunk keresztül
más könyvtáraktól. Az osztrák könyvtárban a
külsős olvasók viszont ugyanazokat a szolgáltatásokat
vehetik igénybe, amiket az Andrassy Egyetem
oktatói és hallgatói.

Forrás: <http://valasz.hu/kultura/ki-mondta-hogy-csak-a-ceu-nak-lehet-remek-konyvtara-124193>

Válogatta: Fonyó Istvánné

MI és a Robot – megnyitottunk

A Neumann János Számítógép-tudományi Társaság (NJSZT) „MI és a Robot” című kiállításán már a rendezés utolsó simításai után, szombaton – tehát a június 7-én, 11 órakor tartott megnyitó előtt – fogadtuk a tárlat első látogatóit: a legendás szoftverfejlesztő – és első magyar űrturista – Charles Simonyi kereste fel Informatika Történeti Kiállításunkat testvérével, Simonyi Tamással együtt. A Simonyi testvérek az állandó kiállítást és a robotikai időszaki tárlatot is nagy érdeklődéssel nézték végig.

Simonyi Tamás (középen) és Charles Simonyi a tárlaton

A szerdai hivatalos megnyitón a megjelenteket Alföldi István, az NJSZT ügyvezető igazgatója köszöntötte. Beszédében felhívta a figyelmet az NJSZT világszerte példamutató örökségvédő tevékenységére: hiszen a tudományos civil szervezet egy átfogó informatikatörténeti múzeum fejlesztését vállalta magára.

Ezt az átfogó kiállítást egészíti most ki – az időszaki kiállítások sorában – a robotika, ezzel ez az informatikához ezer szállal kapcsolódó terület végre elfoglalta a méltó helyét a múzeumi szintéren is.

Alföldi István, az NJSZT ügyvezető igazgatója

Alföldi István a megjelent, mintegy félszáz diákhöz fordult: hiszen ők lesznek azok, akik már a mesterséges intelligencia és a robotika világában élnek felnőtt életüket.

A terület exponenciális fejlődésének csalhatatlan jelei vannak, az emberek számára szervezett vetélkedőn és Go játékban győzelmeskedő mesterséges intelligenciától (MI) az orvosokat segítő, intelligens szikéig, a Da Vinci robotig.

Alföldi István jelezte: a mesterséges intelligencia (MI) nem jelenik meg direkt módon a tárlaton (a cím szójátékát leszámítva), a múzeum elsősorban e forradalmi változások előzményeit mutatja be, de a jelen és jövő a múlt ismeretében értelmezhető: ezért is érdemes megnézni a bemutatott tárgyakat és elolvasni a tablókat, melyek megalkotásában és a kiállítás látványvilágának kialakításában kiemelte *Forrai Ferenc* grafikus munkáját.

A megnyitón a kiállítás rendezője, *Képes Gábor* tartott szakmai tárlatvezetést. Elsősorban azokat a kreatív elméket emelte ki, akik a robotika versenyeken és az NJSZT robotika szakosztályában is robotok építésével foglalkoznak. Munkájukat a személyi számítógép hőskorának klubmozgalmához, az első otthoni számítógépek alkotóihoz hasonlította: hiszen felismerték az igényt a robotikára – és ötletes megoldásaik a későbbi, gyártott robotokat előlegezik meg.

Képes Gábor tárlatvezetést tart

A *MI* és a *Robot* kiállítás tablói a robotika történetét és témaköreit mutatják be, a bemutatott tárgyak pedig kisebb részt gyártott, nagyobb részt magánemberek által fejlesztett robotok.

Abonyi Zoltán diplomamunkaként készült drónja, a *Szegedi Tudományegyetem* vonalkövető robotja, amelyhez *Rabi Zsolt* készített pályakövető alkalmazást; *Pécskai Balázs* emberszabású robotjai, *Simon Béláné dr.* és tanítványai versenyrelikviái és csatárrobotja, *Kopiás Péter* és csapata *Magyarok a Marson* versenyrobotjai, a *BME RobonAUT* versenyének diákok által épített robotautói, *Juhos Sándor* épített robotkara és más robotjai. E tárgyak mind arról tanúskodnak: érdemes tanulni és művelni a robotikát!

Dr. Muszka Dániel

Képes Gábor felhívta a figyelmet arra, hogy Szegeden már 55 évvel ezelőtt is *Robotember* fogadta az Úttörőház látogatóit: a kétméteres bádogember replikája a *Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum* jóvoltából került a kiállításba.

„Legyetek büszkék rá, hogy az eredeti *Szegedi Robotember* alkotója itt ül körülöttnem!” – mutatta be a szegedi diákoknak *dr. Muszka Dánielt*, a kibernetika élő klasszikusát a tárlat rendezője.

A megnyitó végén *Muszka Dániel* néhány személyes emlékét és benyomását mesélte el a robotika hazai kezdeteiről.

A „MI és a Robot” kiállítás szeptember végéig látogatható, s a Múzeumok Éjszakáján történeti előadásnak is helyet ad. Érdeemes megnézni mindenkinek, aki kíváncsi az első *fecskék*re, azaz a világformáló robotika első hírnökeire.

Beküldte Képes Gábor – 2017.06.08.

Forrás: <http://ajovomultja.hu/news/mi-es-robot-megnyitottunk>

Válogatta: Fonyó Istvánné

A digitális lemaradás miatt félti Németországot Merkel

A lemaradás fenyegeti Németországot az élet egyre több területét átható digitális átalakulásban – figyelmeztetett *Angela Merkel* német kancellár.

A német gazdasági minisztérium *Digitális csúcstalálkozó* elnevezésű ludwigshafeni konferenciáján mondott beszédében kiemelte: elég szemügyre venni az Észtországbán, Finnországban vagy Dániában végrehajtott átalakításokat annak belátásához, hogy Németország „nincs az élen” az elektro-

nikus közigazgatás és a digitális állam kérdéseiben. A kormány ugyan a 2014-ben elfogadott digitalizációs stratégia végrehajtásával számos eredményt elért, és a többi között zajlik egy portál fejlesztése, amelyen keresztül az állampolgár a szövetségi kormánnyal, az adott tartományi kormánnyal és a helyi önkormányzattal kapcsolatos ügyeit „egyablakos” módon intézheti, de így is jelentős a lemaradás.

További fontos terület az egészségügy, ahol az együttműködés teljesen új formái alakulnak ki a különböző szereplők, köztük a gyógyszertárak, az orvosok, az ápolók és a kórházak között, ami számos szabályozási kérdést felvet. Tovább kell lépni az európai uniós szinten is, ki kell alakítani a „digitális belső piacot” – tette hozzá a kancellár. Az államnak a digitális közigazgatásban az állampolgárok adatainak védelme érdekében "adattakarékos" módon kell eljárnia, a vállalkozásoknak viszont a hatalmas adattömegek, a „big data” felhasználásában rejlő lehetőségek kihasználására kellene összpontosítaniuk. „A világ nem vár Németországra” – húzta alá Angela Merkel. Különösen a német gazdaság gerincét adó közép- és nagyvállalati szférának kell többet tennie azért, hogy lépést tudjon tartani a digitalizációval.

A big data révén új termékeket, szolgáltatásokat lehet kifejleszteni, új "értékteremtési láncolatok" jönnek létre, de ha tartóssá válik a lemaradás, akkor a nagy nemzetközi szolgáltatók "szétrágják" ezeket a láncolatokat, aminek a német gazdaság egésze látja a kárát – mondta a német kancellár a 2006 óta minden évben megrendezett konferencián. Kulcskérdésnek nevezte az oktatást és a továbbképzést, kiemelve, hogy a „digitális társadalom” nem létezhet a digitalizáció megértésére és lehetőségeinek kihasználására képes emberek nélkül. Ez a nemek közötti egyenlőség kérdését is

érintő probléma – húzta alá Angela Merkel, rámutatva, hogy Németországban a felsőfokú informatikai képzésben tanulók körében még mindig csupán 25 százalék körül van a nők aránya, pedig „programozni is tudnak annyira jól, amilyen jól tudnak írni és számolni”.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125825/a-digitalis-lemaradas-miatt-felti-nemetorszagot-merkel>

Válogatta: Berke Barnabásné

A Google a világ legértékesebb márkája

Tavalyhoz hasonlóan a Google volt idén is a világ legértékesebb márkája – derült ki a *Kantar Millward Brown* médiapiaci kutatóvállalat „Brands Top 100” felméréséből.

A második legértékesebb márka az Apple, amelyet a Microsoft követ. A három cég sorrendjében nem volt változás tavalyhoz képest. A lista negyedik helyére az Amazon került, amely tavaly még hátrébb volt, a hetedik helyen állt. Az ötödik helyen továbbra is a Facebook található. A Google márka értéke 7 százalékkal 245,6 milliárd dollárra, az

Apple értéke 3 százalékkal 234,7 milliárd dollárra, a Microsofté 18 százalékkal 143,2 milliárd dollárra, az Amazoné 41 százalékkal 139,3 milliárd dollárra, a Facebooké pedig 27 százalékkal 129,8 milliárd dollárra nőtt. A lista első öt helyezettje közül négy technológiai és egy kiskereskedelmi (Amazon) cég.

A listán szereplő száz márkának az összesített értéke 8 százalékkal nőtt egy év alatt, 3400 milliárd dollárról 3600 milliárd dollárra. A Brandz Top 100 tanulmányt a WPP marketing és márkatanácsadó, valamint cége, a Kantar Millward Brown készíti. Ez a világon az egyetlen rangsor, amely potenciális és jelenlegi fogyasztók értékelését is felhasználja – a pénzügyi adatok mellett – a márkaértékek meghatározásához. A jelentés elkészítéséhez több mint 3 millió vásárlót kérdeztek meg globálisan, mintegy 120 ezer márka kapcsán.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125650/a-google-a-vilag-legertekesebb-markaja>

Válogatta: Berke Barnabásné

Az IT-szektorban dolgozó magyarok több, mint fele munkahelyet váltana

Vajon ugyanazok a generációs különbségek jelentkeznek-e az IT szektorban, mint máshol? Kik a legelégedettebbek a helyzetükkel? Kik fogalmaznak meg új elvárásokat a munkáltatóval, munkahellyel szemben? Ilyen, és ehhez hasonló kérdések foglalkoztatták a *Petend Kft.* kutatással foglalkozó munkatársait, amikor belevágtak egy átfogó, a magyarországi IT szektorban dolgozó generációk munkával kapcsolatos attitűdjeinek felmérésébe.

A felmérés anonim és önkéntes volt, az intenzív lelkesedés a vélemény nyilvánítás lehetősége iránt némileg a projektben részt vevő munkatársakat is meglepte. Összesen 250 kérdőívet töltöttek ki a jelentkezők, akiket a kutatók életkoruk szerint 5 kategóriába soroltak: 20–30, 31–40, 41–50, 51–60, és 60 év feletti. Többségük (89%) – ahogy azt az IT szektorban már megszokhattuk – férfi. A legnagyobb arányban a kitöltők között a 31–40 és a 41–50 évesek képviselték magukat. A kitöltők

munkahelye 79%-ban Budapesten és Pest megyében van, a többiek vidéken dolgoznak, illetve 3% külföldön. Beosztásukat tekintve a többség (21 és 13%) fejlesztő és projektmenedzser. Végzettségüket tekintve a többség mérnök-informatikus, felsőfokú (főiskola vagy egyetem) diplomával, de akad köztük közgazdász, villamosmérnök, bölcsész, illetve rakéta- és tüzértiszt is.

Az általános, statisztikai jellegű kérdéseket követően a kutatók két nagyobb témakörrel kapcsolatban tettek fel kérdéseket. Az első ilyen témakör volt a munkahely, és a munkavégzéssel kapcsolatban leggyakrabban feltett kérdések, amelyek egy esetleges munkahelyváltásnál biztosan szerepet kapnak. Itt kiderült, hogy a kitöltők közül darabon a legtöbb munkahelye (több, mint 10) a 60 feletieknek volt, míg a leghosszabb időt egy helyen (átlagosan 13,75 év) az 51–60-as korosztály töltötte. Fizetés tekintetében a 31–40 és a 41–50 éves korosztály keres a legjobban: a jellemző többség nettó 600 000 Ft felett (átlag: 415 000 Ft). A legkevésbé jól a 60 év feletti keresnek, a többség nettó 150 000 Ft alatt.

Érdekes összefüggés viszont, hogy a leginkább a 31–40 évesek elégedettek a fizetésükkel (a legkevésbé itt is a 60 év feletti). Az összes korosztályban felülreprezentált a multi, mint munkáltató, kivéve a 60 felettiakat, ott az egyéni vállalkozás vezet. Az alkalmazás formáját tekintve a túlnyomó többség mindenhol alkalmazott, de ezzel leginkább a 31–40 éves korosztály van kibékülve, legkevésbé pedig az 51–60 évesek. Teljes munkaidőben a legnagyobb arányban a 20–30 évesek dolgoznak, míg a rugalmas munkaidő csak az idősebb, 51–60 és 60 feletti korosztálynál szignifikáns (31 és 40%). A kutatás egyik fontos megállapítása lehet, hogy arra a kérdésre, hogy milyen munkarend lenne az egyén számára az ideális, az összes korosztályban 60 és 80% között volt a rugalmas munkarendre szavazók száma.

A második nagy témakört 16 olyan kérdés alkotta, amelyeknél 1–5-ig terjedő skálán kellett értékelni a megadott szempontokat aszerint, hogy az egy esetleges munkahely váltásnál mennyire fontosak

a kitöltő számára. Ha összességében, és nem generációkra bontva nézzük a válaszokat, a három legfontosabb szempont a munkahely váltásnál az IT szektorban eszerint a kutatás szerint (fontossági sorrendben) a versenyképes fizetés, a csapatszellem (kollégák támogatása), és a szakmai fejlődési lehetőség.

A „büszkeség, hogy egy bizonyos cégnél dolgozom” a legfontosabb az 51–60 éves korosztály számára, és a legkevésbé fontos szempont a 60 felettiak számára. A teljesség kedvéért itt érdemes megjegyezni, hogy az adott szempont a legkevésbé fontos a 16 kérdésből 14 esetében mindig a 60 felettieknek volt. A két kivétel a családbarát munkahely, ami a 20–30 éveseknek volt a legkevésbé fontos (a kitolódó családalapítási trendek miatt ez egyáltalán nem csoda), és a felsővezetés elérhetősége, ami pedig a 41–50 éves korosztálynak volt a legkevésbé fontos szempont egy esetleges munkahely váltás esetén.

Nem meglepő módon a 20–30 éves korosztály az, amely az egészség megőrzés, a stressz kezelési lehetőségek (edzőtermi belépő, masszázs, relaxációs lehetőségek munka közben), az ösztönző rendszer (cafeteria, prémium, üdülési csekk, egyéb juttatások), a karrier lehetőség, és a szakmai fejlődési lehetőség a legfontosabb szempontnak értékeli, ha munkahely váltásról van szó. A 31–40 éves korosztály tartja a legfontosabbnak a versenyképes fizetést, a csapatszellemet, a kollégák támogatását és a munkahely családbarát jellegét. A 41–50 éves korosztály pedig a hosszú távon megbízható, biztos munkahelyet, és az önállóság lehetőségét értékeli a legnagyobbra.

Az 51–60 éves korosztálynak a legfontosabb a munkahely váltásnál a fentebb már említett büszkeség mellett a jól működő információ áramlás, a cégen belüli transzparencia, a támogatás (coaching) a menedzser részéről, a jövőbeli munkáltató szervezeti felépítése és a felsővezetés elérhetősége. A 60 év feletti leginkább az önállóságra hajtanak. Figyelemreméltó adat, hogy a kitöltők 56%-a gondolkozik azon jelenleg, hogy munkahelyet váltson. Az erre a kérdésre igennel válaszolók száma minden korosztályban 45% feletti volt, a leginkább az 51–60 és 60 év felettieket, a legkevésbé a 31–40 éves korosztályt feszíti ez a tudat.

A kitöltők többsége inkább csapatban, mint egyedül szeret dolgozni – a legmarkánsabb ez az adat a 41–50 éves korosztályra jellemző. A munkahelyi környezet befolyása a munkavégzésre a 20–30 éves korosztálynak a legfontosabb, míg az utánpótlás nevelés fontossága a 60 felettieknek. Arra a kérdésre, hogy mire fókuszáljon a munkáltató, a 20–30 és a 31–40 évesek azt válaszolták, hogy az egyénre, míg 41–50, 51–60 és 60 feletti korosztály azt, hogy a biztos vállalati jövőkép mutatására.

Vajon ugyanazok a generációs különbségek jelentkeznek-e az IT szektorban, mint máshol? Kik a legelégedettebbek a helyzetükkel? Kik fogalmaznak meg új elvárásokat a munkáltatóval, munkahellyel szemben? Ilyen, és ehhez hasonló kérdések foglalkoztatták a Petend Kft. kutatással foglalkozó munkatársait, amikor belevágtak egy átfogó, a magyarországi IT szektorban dolgozó generációk munkával kapcsolatos attitűdjeinek felmérésébe.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125369/az-it-sektorban-dolgozo-magyarok-tobb-mint-fele-munkahelyet-valtana>

Válogatta: Berke Barnabásné

Hírek

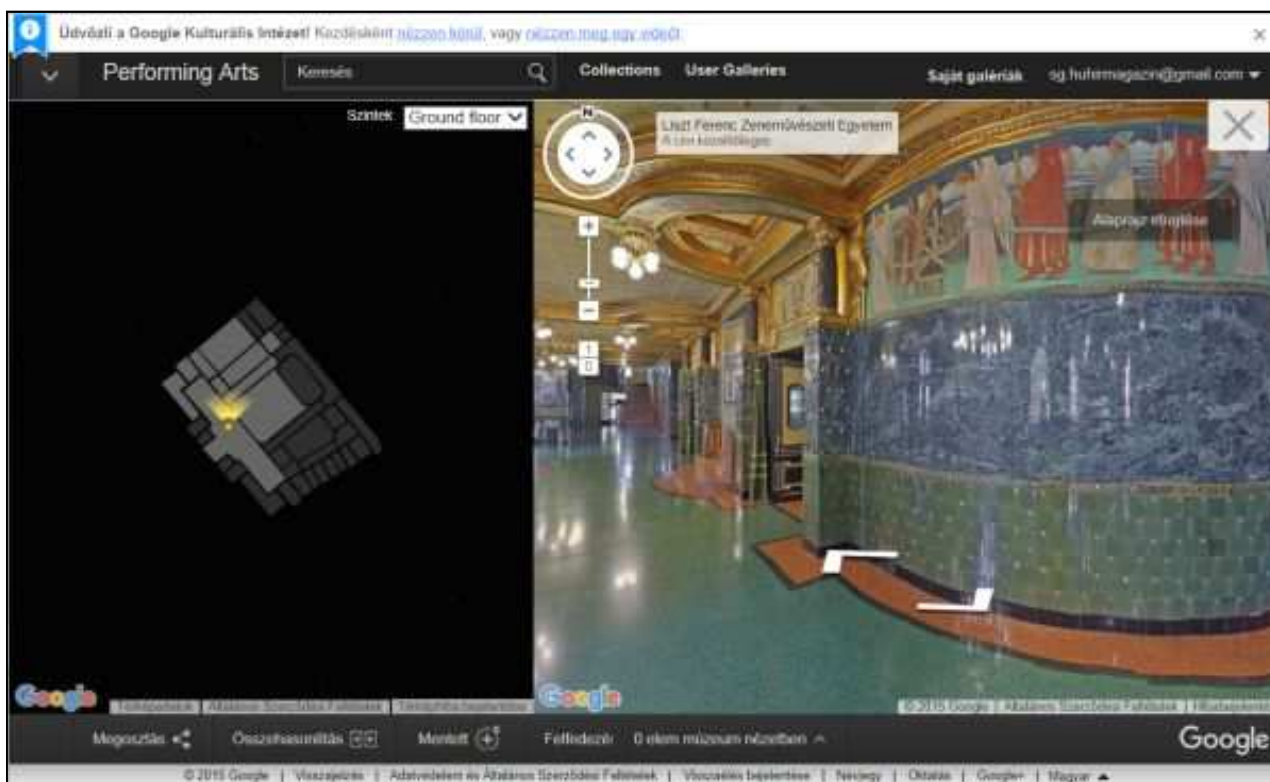
Az Operaház és a Zeneakadémia a Google új online tárlatában

A Magyar Állami Operaház és a Zeneakadémia is szélesre tárja kapuit az érdeklődők előtt a Google most megnyílt legújabb online tárlatában.

Az online kiállítás segítségével bárki kiállhat a világot jelentő deszkára és a művészek szemével nézhet körül többek között a *Carnegie Hall* színpadán és bepillant a Zeneakadémia vagy a Magyar Állami Operaház termeibe. A kiállításon több előadásról készített 360 fokos videókban navigálva a nézők a művészek mellé állhatnak és testközelből élvezhetik az előadásokat – derül ki a Google sajtóiroda keddi közleményéből. A Street View panorámagaléria segítségével bárki beleshet a függönyök mögé; többek között az is megnézhető, hogyan készülődnek például a *Berlini Filharmoni-*

kus Zenekar művészei, de az Operaház mindennapjaiba vagy a Zeneakadémián folyó oktatásba is bepillanthatnak – áll az ismertetőben, amely szerint a virtuális túrán a nézők 6 új, magyarországi kiállítást járhatnak be.

Ezek során az érdeklődők betekintheznek a Magyar Állami Operaház kulisszái mögé: a próbatermekről a festőműtermen át egészen a parókakészítő műhelyig; közelebről megismerhetik az Operaház örökös tagjait, és *Lotz Károly* nézőtéri freskójáról is többet megtudhatnak a kiállítás megtekintői. A Zeneakadémia három tárlata az 1907-ben épült szecessziós palotát, a 2013-ban hároméves rekonstrukciót követően újrainyitott koncertközpont zenei életét és a *Liszt Ferenc* által alapított zenei egyetemen folyó világszínvonalú oktatást mutatja be.

„A Google Kulturális Intézet több mint 900 szervezettel együttműködésben azon dolgozik, hogy a világ kulturális kincsei az internet segítségével mindenki számára hozzáférhetővé váljanak és olyan eszközöket készítsenek a kulturális intézmények számára, melyek az általuk gondozott művészeti értékeket és örökségeket a falaikon kívül is hozzáférhetővé teszik” – olvasható a közleményben. A most megnyitott kiállításhoz több mint húsz ország előadóművészeti intézményei több mint száz interaktív történetet hoztak létre, 8000 fotót, videót és dokumentumot osztottak meg online a Google-lel együttműködésben. A legújabb technológiai innovációk segítenek életre kelteni a legendás helyszínek hangulatát és bárki számára átélhetővé teszik a színpadi élmény izgalmát – írják.

Az új online kiállítás keddtől látható a [g.co/performingarts](https://www.google.com/performingarts) weboldalon és a *Google Kulturális Intézet* oldalán. A kiállítás bárki számára elérhető mobilon, tableten és számítógépen. A 360 fokos betekintést kínáló videók a YouTube-on el-

érhetőek. A Google Kulturális Intézet 2011-es alapítása óta számos múzeummal, alapítvánnyal dolgozott együtt, köztük Magyarországon partnere a Magyar Állami Operaház, a Zeneakadémia, a *Magyar Nemzeti Galéria*, a *Magyar Nemzeti Múzeum*, az Iparművészeti Múzeum, a *Szép művészeti Múzeum*, a *Petőfi Irodalmi Múzeum* és a *Holokauszt Emlékközpont*, külföldön pedig sok más mellett a párizsi *Musée d'Orsay* vagy a londoni *British Museum*.

Jelenleg több mint 60 országból 900-nál is több partnerrel rendelkező tárlatában online összesen 6 millió műtárgy, fotó, videó kézirat és művészeti, kulturális és történelmi dokumentum érhető el bárki számára megőrizve értékeiket a jövő generációjának.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/116157/az-operahaz-es-a-zeneakademia-a-google-uj-online-tarlataban>

Válogatta: Berke Barnabásné

Digitális iparvállalattá alakul a GE Magyarország

Digitális iparvállalattá alakul át a GE¹, és ennek részeként eladja az izzó üzletágat – mondta *Joerg Bauer*, a GE Magyarország elnöke, a vállalat veresegyházi üzemében tartott szakmai konferencián.

Joerg Bauer elmondta, hogy a GE nem hagyja el Magyarországot csak azért, mert új tulajdonosa lesz egy-két üzletágának. Az Amerikai Egyesült Államokon kívül a magyarországi a legnagyobb létesítménye a vállalatnak – tette hozzá. Beszélt arról is, hogy több ezer munkahelyet teremtettek Magyarországon, és több mint ezer beszállítóval rendelkeznek, akiket továbbra is szeretnének ösztönözni az együttműködésben. A GE magyarországi vezetője úgy vélte, hogy Magyarország lehet az egyik digitalizációra alapuló ország, hiszen azon kevesek közé tartozik, amelyeknek van digitális stratégiája.

Joerg Bauer kitért arra is, hogy az átalakuláskor a hagyományos, gép- és berendezésgyártó iparvállalatból digitális iparvállalattá alakulnak át és céljuk, hogy az adatelemzésre épülő digitális szolgáltatások révén növeljék árbevételüket. Elmondta, hogy a jövőben elsősorban azokra az iparágakra és termékekre fognak összpontosítani, amelyekben a gyártási folyamat és a termék is teljesen digitalizálható. *Lencsés Gergő*, a *GE Power Veresegyház* igazgatója beszélt arról, hogy akik nem értik 2017-et, azok nem fogják megérteni 2030-at sem, ezért is fontos, hogy a napjainkban keletkező egyre több adatot, minél hatékonyabban lehessen feldolgozni és kiértékelni.

A konferencián gyárlátogatással egybekötve bemutatták az üzem által alkalmazott legfejlettebb digitális technológiákat, valamint az ipar digitális átalakulásának jövőbeli gazdasági hatásait. A GE hétfőn megerősítette, hogy tárgyalásokat kezdett fényforrás üzletágának teljes eladásáról, ami a cég magyarországi üzemének nagy részét és dolgozóinak mintegy felét érinti. Az elmúlt napokban *Bill Lacey*, a *GE Lighting* elnök-vezérigazgatója levélben arról tájékoztatta a magyarországi üzemek dolgozóit, hogy elkezdődtek a hivatalos tárgyalások a lehetséges vevőkkel az üzletág eladásáról. A tájékoztatás szerint nem kizárt az sem, hogy az egyes területeket más-más vevőknek értékesíti az amerikai tulajdonos.

Az elmúlt 2 évben a GE több mint 33 milliárd forintot fektetett be Magyarországon. A GE az egykori *Tungsrám* többségi tulajdonának 1989-es megvásárlása óta van jelen Magyarországon, ma a legnagyobb amerikai befektetőnek számít, de az egyik legnagyobb magyar vállalat is egyben. A cég 12 gyárat, 5 kutatás-fejlesztési központot és 3 üzleti központot üzemeltet 13 magyar nagyvárosban, munkavállalóinak száma pedig meghaladja a 10 ezer főt. A GE a fényforrás üzletágban mintegy 5 ezer embert foglalkoztat Magyarországon.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125811/digitalis-iparvallalatta-alakul-a-ge-magyarorszag>

Válogatta: Berke Barnabásné

¹ General Electric

Elavult számítógépeket használ a magyar kisvállalkozások harmada

A magyar kis- és középvállalatok (KKV) 29 százaléka elavult, 5 évnél idősebb számítógépet használ, ami lényegesen rosszabb az uniós átlagnál, ahol 18 százalék ez az arány – mondta Vass Gábor, a *Microsoft Magyarország Kft.* kkv-üzletág és partnerkapcsolati igazgatója a vállalat legfrissebb kutatását ismertetve.

A Microsoft reprezentatív kutatásakor 8 országban készítettek interjúkat vállalatokkal, illetve 19 országban több mint 12 ezer kkv-t, legfeljebb 250 munkavállalót foglalkoztató céget kérdeztek meg. A szakember ismertette azt is, hogy az iparági előrejelzés szerint csaknem 30 százalékkal nő a felhőalapú szolgáltatások piaca a következő egy évben Magyarországon, leginkább az ügyfél-támogatási és ügyviteli rendszerek területén. Ebben benne van az is, hogy sok cég kívárta az uniós források megjelenését, mivel az előző uniós támogatási ciklusban még nem lehetett elszámolni a felhőalapú szolgáltatásokat – tette hozzá.

Vass Gábor szerint fontos terület a szakemberkérdés, és Magyarországon nem szerencsés a helyzet. Míg az uniós kkv-k harmadának van külön informatikai szakértője, itthon ez az arány 24 százalék, ami a régióban a legalacsonyabb – közölte. Elmondta, hogy a mostani uniós támogatási ciklusban a becslések szerint 580 milliárd forint értékű informatikai fejlesztésre lehet pályázni, a gazdaságfejlesztési programon belül 21 milliárd vissza nem térítendő támogatás áll a kkv-k rendelkezésére.

A Microsoft igazgatója felhívta a figyelmet, hogy 2018 májusától minden Európai Unióban működő vállalkozásnak meg kell felelnie az adatvédelmi rendeletnek (Global Data Protection Regulation, GDPR), ellenkező esetben éves árbevételének 4 százalékáig terjedő összegre büntethető. Ennek eleme, hogy biztosítani kell a hozzáférést, szerkesztést és törlést a személyes adatokhoz, az adatvesztés 72 órán belül jelenteni kell és adatvédelmi felelőst is alkalmazni kell a cégnek.

Vass Gábor a trendekről szólva elmondta, a régebben csak a nagyobb cégek számára elérhető technológiák már kicsiknek is hozzáférhetőek, megemlítve, hogy a kkv-k éves árbevételének 1 százalékából fenntartható egy olyan rendszer, amit a nagyvállalatok is használnak, ide értve az eszközberletet, a vállalatirányítási, ügyfélkezelési és üzemeltetési rendszereket is. Kitért arra, hogy egy zsarolóvírus elleni védekezés havonta 4 dollárba kerül felhasználónként. Hozzátette, egyre többen térnek át a havidíjas előfizetési konstrukciókra, áprilisban a Microsoft már több ilyen csomagot értékesített, mint éves előfizetést.

A nyilvános cégszámítások szerint a Microsoft Magyarország 2015-ben 17,1 milliárd forint árbevételt ért el az egy évvel korábbi 13,2 milliárd forint után. A cég adózott eredménye 2015-ben 1,2 milliárd forint volt az előző évi 1 milliárd forintot követően.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125718/elavult-szamitogepeket-hasznal-a-magyar-kisvallalkozasok-harmada>

Válogatta: Berke Barnabásné

EU – a jövőben jobban felelnek a fejlesztők a digitális termékekért

Az Európai Unió azt akarja, hogy a fogyasztóknak a jelenleginél sokkal több joguk legyen.

Az EU elképzelése alapján a felhasználókat a jövőben az ingyenes digitális ajánlatok esetében megilletné a javítás, a frissítés vagy a visszaadás joga, ha a termékek használatáért a személyes adataikkal fizettek és ha ezeket az információkat a cégek felhasználták például célzott marketingre. A változtatás azt jelentené, hogy az alkalmazásokat, a zenei fájlokat, a filmeket, a játékokat vagy az elektronikus könyveket kínáló szolgáltatóknak az eddiginél sokkal nagyobb felelősséget kell viselniük – erről döntött az Európai Unió Minisztertanácsa.

Az Európai Bizottság az eredeti javaslatában csupán a megvásárolt digitális tartalmakra tért volna ki

és azt szerette volna, ha a vállalatok nem használhatják fel az ügyfelek személyes adatait, ha az emberek csak azokkal fizettek egy termékért. Az európai uniós tagállamok szerint azonban ez nem lett volna elegendő és azt hangsúlyozták, hogy a személyes adatok növekvő értéke a korszerű üzleti modellekben átfogó szabályozást sürget. A tanács azzal érvelt, hogy az olyan ajánlatoknak is az irányelv hatálya alá kell majd tartozniuk, mint a Skype vagy a WhatsApp.

A fejlesztők kötelesek lesznek legalább két évig garanciát vállalni a termékeikre, ugyanakkor az egyes tagországok ennél hosszabb időt is meghatározhatnak. A vitás esetekben a tanács dönt majd és az eljárásokban is lesz változás. Eddig, ha például egy olasz felhasználó külföldről online szerzett be egy terméket, amiről kiderült, hogy hibás, akkor neki kellett bizonyítania, hogy a hiba már a szállításkor fennállt. A jövőben a gyártónak vagy a fejlesztőnek kell maximum egy éven belül bizonyítani, hogy a termék, a szoftver vagy a szolgáltatás hibátlan volt. A javaslatcsomagról végül az Európai Parlament is szavaz.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125736/eu-a-jovoben-jobban-felelnek-a-fejlesztok-a-digitalis-termekekert>

Válogatta: Berke Barnabásné

Okosváros-fejlesztési program indul Tatán

A *Digitális Jólét Program* (DJP) 2.0 keretén belül Tata lesz azon kísérleti programok egyik helyszíne, ahol okosváros-fejlesztéshez (smart city) kapcsolódó eljárásokat fejlesztenek ki és vezetnek be – mondta a programért felelős miniszterelnöki biztos egy tatabi konferencián.

Deutsch Tamás hangsúlyozta, az egész országban legalább nyolc-tíz helyszínen szeretnének kísérleti projekteket indítani. Az okosváros-fejlesztési program helyszíne nemcsak város lehet, hanem nagyobb szintű települési együttműködés is. A fejlesztések érdekében jelentős képzési programokat indítanak, első körben a közigazgatásban dolgozó csaknem 60 ezer ember legalább egy százalékát szeretnék elérni, nekik tartanának továbbképzéseket a *Nemzeti Közszolgálati Egyetem* közreműködésével.

Deutsch Tamás azt mondta, a fejlesztések figyelembe veszik a jó európai gyakorlatokat, nem Budapestről, normatív eszközökkel szeretnék az önkormányzatok fejlesztési irányait megszabni, hanem tiszteletben tartják a települések autonómiáját. A program a Kárpát-medencei, többségi magyar települések számára is elérhető lesz. A konferencián a tatabi település- és térségfejlesztés szakmai központjának létrehozása érdekében együttműködési megállapodást kötött a város önkormányzata, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, a *Moholy-Nagy Művészeti Egyetem*, az *Edutus Főiskola* és Budapest XVII. kerületének önkormányzata.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125997/okosvaros-fejlesztési-program-indul-tatan>

Válogatta: Berke Barnabásné

A Prezi bejelentette első cégfelvásárlását

A Prezi megvette a több mint 3 millió felhasználóval rendelkező, Infogram nevű adatvizualizációval foglalkozó céget, ami a prezentációs szoftvert fejlesztő vállalat első cégfelvásárlása – jelentette be a Prezi. A cég közleménye szerint a lettországi és San Franciscó-i székhelyű Infogram grafikonok és infografikák készítésében piacvezető. A felvásárlás után, amelynek pénzügyi részletei nem nyilvánosak, a cégek külön működnek tovább, az Infogram pedig lettországi székhelyét is megtartja - írták.

Árvai Péter, a Prezi vezérigazgatója és társalapítója elmondta: az Infogram ugyanazon dolgozik, mint a Prezi, egy olyan eszközt fejlesztenek, ami a vizuális kommunikáció előnyeivel segít, hogy jobb döntéseket tudjanak hozni az emberek. Egy kép felér ezer szóval, az adatok pedig hitelesítik a ké-

pet, az elmondottakat. Ezért fontos az alapító szerint, hogy az adatokat elmesélve mondják el, hogy megmaradjanak.

Mikko Järvenpää, az Infogram vezérigazgatója a tájékoztatás szerint hangsúlyozta, a Prezi óriási segítséget jelent a céljuk eléréséhez, hogy mindenki könnyen és gyorsan tudjon látványos és érthető infografikákat készíteni. A 2012-ben alapított Infogram egy adatvizualizációs eszközt fejleszt, amelynek segítségével interaktív grafikonokat, infografikákat és térképeket lehet készíteni. A felhasználók eddig 5 millió infografikát készítettek, havi látogatóinak a száma pedig 50 millió feletti.

A Prezi egy interaktív, felhőalapú prezentációs szoftver, amelynek különlegessége, hogy a hagyományos, slide-okon alapuló előadásforma helyett térben meséli el a történeteket. A Prezinek több mint 85 millió felhasználója van a világ 190 országából. A cégnek 250 dolgozója és három irodája van: Budapesten, San Franciscóban és Mexikóvárosban.

Forrás: <https://sg.hu/cikkek/it-tech/125332/a-prezi-bejelentette-elso-cegfelvasarlasat>

Válogatta: Berke Barnabásné

R. KISS KORNÉLIA

2017. május 24., szerda 18:00,
frissítve: csütörtök 07:05

Másképp, de többet járunk könyvtárba

A pécsi Csorba Győző Könyvtár mozgó könyvtárusza
Gerdén

Fotó: Végh László / Magyar Nemzet

Miközben a kölcsönzések száma évről évre lassan, de biztosan csökken, egyre többen iratkoznak be Magyarországon könyvtárakba. De mit jelez az, hogy a több olvasó kölcsönöz kevesebbet, mint korábban? A válasz összetett, s elsősorban abban keresendő, hogy nagyon megváltozott a könyvtárak szerepe az ezredforduló után. Az informatika térhódítása alapjaiban változtatta meg az olvasóknak, felhasználóknak nyújtott szolgáltatásokat. Mostanra nagyjából megszűnt a rendszerváltás előtti könyvtári struktúra – akkor politikai cél volt, hogy minden településen legyen könyvtár, de ezek egy része csak formálisan létezett. A korábbi rendszer lassan átalakul szolgáltatás-központúvá – mondja *Sipos Anna Magdolna* könyvtárkutató, címzetes egyetemi tanár.

A sok beiratkozás szerinte egyebek között annak is köszönhető, hogy egyre több programot, rendezvényt szerveznek az intézmények, egyre in-

kább a helyi közösségek terévé válnak. De az érdeklődés nem csak emiatt nő. Sipos egy tavaly megjelentetett tanulmányából kiderül: meredeken emelkedik azoknak a könyvtárhasználóknak a száma, akik az online szolgáltatásokat veszik igénybe. Elektronikus katalógusokat, szakirodalmi adatbázisokat, digitalizált anyagokat böngésznek, amihez már ott sem kell lenniük fizikailag, de a tartalmat továbbra is a könyvtár állítja elő. Magyarországon így a forgalom már csak alig negyede zajlik valóban a valós fizikai térben. Országosan 110–120 milliós forgalommal számolhat évente a teljes magyar könyvtári rendszer. Így ez magasan vezet a kulturális intézményrendszerek közül. Utána a mozik következnek, de itt már csak évi tízmilliós nagyságrendű összlátogatottságról beszélhetünk.

A könyvtárkutató közben nemcsak arra hívja föl a figyelmet, hogy ez a többi kulturális intézményhez viszonyítva nagyon magas szám – el sem tudja képzelni, hogy kinek jut eszébe ezután temetni a könyvtárakat –, hanem arra is, hogy a látogatások 75-85 százaléka internetes. Vagyis óriási igény van a digitális tartalmakra. Ezért igyekeznek lépést tartani az igényekkel az intézmények is – ez a szakember szerint egyelőre nem halad olyan ütemben, ahogy az olvasók elvárnák. – Nagymértékű fejlődést tapasztalhattunk, de sokkal nagyobb igény volna a közönség részéről a könyvtárak és a levéltárak, múzeumok online tartalomszolgáltatásainak bővítésére – mondja a kutató, aki nem gondolja, hogy ehhez feltétlenül központi ütemtervet vagy külön állami intézményt – amilyen a *Nemzeti Audiovizuális Archívum* vagy a *Magyar Nemzeti Digitális Archívum* volt – kellene létrehozni. Eredeti formájában mindkét intézmény meg is szűnt már, és az eredmények a kutató szerint elmaradtak a várakozásoktól. Sipos úgy véli, a könyvtárak, múzeumok és a levéltárak tudják, hogy mit, milyen fontossági sorrendben és hogyan kell digitalizálni, ezért mindenki jobban jár, ha ez a feladat maguknál a gyűjteményekkel bíró intézményeknél marad. A digitalizálás azért persze halad, de óriásiak még a fehér foltok.

Az e-könyvkölcsönzés is gyerekcipőben jár, alig van rá lehetőség, és ha igen, inkább külföldi kiadványok esetében. Indokolhatja a sok új beiratkozást a könyvtárak számának növekedése is: 2014-ről 2015-re – a Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb adata szerint – 155 új települési szolgáltatóhellyel lett több. Ezzel még mindig nem érte el az ilyen helyek száma az 1990-es szintet. A beiratkozott olvasók száma viszont már most jóval meghaladja az akkori: 2015-ös adat szerint 1,808 millió olvasójuk van országszerte csak a települési könyvtáraknak, csaknem 300 ezerrel több, mint előző évben, és 400 ezerrel több, mint 1990-ben. – A szolgáltatóhelyek számának növekedése nem azt jelenti, hogy ennyi új könyvtár nyílt volna, hanem azt, hogy ennivel több helyen nyújtanak ilyen szolgáltatást – hívja föl a figyelmet Sipos. Ilyen szolgáltatás például az aprófalvakban a könyvtárbusz, amely kéthetente látogat meg egy-egy kistelepülést. Ingerszegény környezetben az ilyesmi attrakciószámba megy.

Ez nem azt jelenti, hogy közben ne nyílnának újak is Magyarországon: a *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* (FSZEK) például 12 új fiókot nyitott Budapesten 2002 óta, és két újat tervez a közeljövőben. A főigazgató, *Fodor Péter* úgy gondolja, érdemes, mert a könyvtárak már régen nemcsak gyűjteményként, hanem közösségi térként is működnek. Ha helyben van a könyvtár, akkor a könyvtáros ismeri az embereket, személyes kapcsolata lesz az ott lakókkal. Fodor szerint a látogatók, főleg a fiatalok nyitottságra, lazaságra vágyanak, az FSZEK központi könyvtára ehhez próbál igazodni. A főigazgató láthatóan nagyon büszke arra, hogy nyitáskor már sorban állnak az első olvasók a főbejárat előtt, és hogy napközben úgy

zsong az aula, mint a méhkas. Alig lehet üresasztalt találni a kávézóban. Igyekeznek folyamatosan fejleszteni a szolgáltatást, nemrég bevezették az internetes fizetést. A főigazgató már 2016-os látogatottsági adatokkal is tud szolgálni: a beiratkozott olvasók száma náluk is jelentősen nőtt. Két éve még csak 290 ezer körül volt, a 2016-ban már 324 ezer. Ehhez nyilván hozzájárult az is, hogy tavaly 4300 rendezvényük volt.

Ami a digitalizálást illeti, az FSZEK azokkal az anyagokkal foglalkozik, amelyek máshol nincsenek meg. Szépirodalommal például nem, mert az az *Országos Széchényi Könyvtár* dolga, de zajlik a Budapest-gyűjtemény és a szociológiai gyűjtemény digitalizálása. Utóbbiban a külföldi szakfolyóiratokat már elektronikus formában is megrendelik. De az e-könyvkölcsönzés egyelőre náluk sem honosodott meg, bár vásárolnak már ilyen kiadványokat. Fodor szerint ehhez a magyar kiadókkal kellene megegyezniük a könyvtáraknak. E-könyvek kölcsönzésénél egyelőre nincs megoldás a másolás elleni védelemre, így a kiadók nem szívesen adnak ki a kezükből ilyen példányokat. Közben az FSZEK látogatói között is többségbe kerültek az internetes felhasználók. Egy év alatt 2,1 millióan keresik fel a könyvtárat személyesen, 3,4 millióan pedig az interneten.

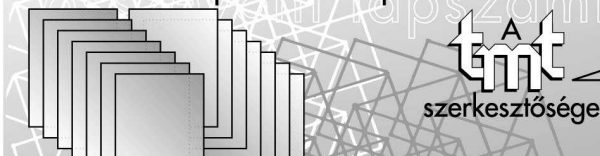
Ennek a cikknek a nyomtatott változata a Magyar Nemzetben jelent meg. A megjelenés időpontja: 2017.05.24.

Forrás: <https://mno.hu/grund/maskepp-de-tobbet-jarunk-konyvtarba-2400307>

Válogatta: Berke Barnabásné

Kedves Olvasóink !

A következő alkalommal
összevont lapszámmal jelentkezünk.

E számunk megjelenését önkéntes munkájával segítette:

*Barna Marianna
Berke Barnabásné
Fonyó Istvánné
Garamvölgyi László
Hegyközi Ilona
Horváth Ádám
Király Péter
Lovászi Dávid
Maróthy Szilvia
Prokné Palik Mária
Radó Rita
Ungvári Rudolf*

A következő szám tartalmából:

Drótos László: **Az internet archiválása, mint könyvtári feladat**

Meiszterics Enikő: **(Át)láthatóbb kutatások – a MTA TK Kutatási Dokumentációs Központ tapasztalatai**

Vass Johanna: **Az RDA szótárai – tovább az FRBRoo modell felé**

Payer Barbara: **A megújuló online folyóiratkiadás. Tudásmegosztás, együttműködés, automatizálás**

Simon András: **Rekord vagy háló – tudásreprezentációs eszközök névtér építéshez**